

UNIVERSITATEA „BABEȘ–BOLYAI” CLUJ NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
SPECIALIZAREA CONSILIERE PASTORALĂ

LUCRARE DE DISERTAȚIE

Masterand:

Bertalan Tímea-Magdolna

Cluj Napoca

2022

UNIVERSITATEA „BABEȘ–BOLYAI” CLUJ NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
SPECIALIZAREA CONSILIERE PASTORALĂ

„Sunt și totodată nu sunt feministă...”
Atitudini față de feminism
în lumina religiozității romano-catolică

Coordonator științific:

Prof. Dr. Csiszár Klára

Masterand:

Bertalan Tímea-Magdolna

Cluj Napoca

2022

BABEŞ–BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
RÓMAI KATOLIKUS TEOLÓGIA KAR
PASZTORÁLIS TANÁCSADÁS

„Feminista vagyok, meg nem is...”

**A feminizmushoz való hozzáállás
a római katolikus vallásosság tükrében**

Témavezető tanár:

Prof. Dr. Csiszár Klára

Hallgató:

Bertalan Tímea-Magdolna

Kolozsvár

2022

Tartalom

Bevezetés	6
1. Elméleti bevezető.....	9
1.1 Fogalomtisztázás.....	10
1.1.1. Társadalomkritikai eszme	11
1.1.2. A hátrányos helyzet felismerése	13
1.1.3. Interszekcionalitás.....	14
1.1.4. Mi nem a feminizmus?.....	15
1.2. Kritikák, elhatárolódás, és annak következményei.....	16
1.2.1. Általánosan	17
1.2.2. Kelet-Európában	20
1.2.3. A katolikus egyházban.....	24
1.3. A párbeszéd felé vezető utak	29
1.3.1. Feminista felszabadítási teológia	30
1.3.2. Ferenc pápa „feminista teológiája”	32
2. Feminizmus empirikus görcső alatt	36
2.1. A kvalitatív kutatás architektúrája	36
2.1.1. A módszer alkalmazása.....	37
2.1.2. Az alanyok	37
2.2. Hipotézisek	38
2.3. A kutatás folyamata és eredményei	39
2.3.1. A személyes hit.....	40
2.3.2. Nőként az egyházban	43

2.3.3. Nemi sztereotípiák	45
2.3.4. A feminizmusról alkotott kép	47
2.3.5. Feminista önzonosság	50
3. „Feminista vagyok meg nem is...”	53
3.1. Hipotézisek felülvizsgálata	53
3.2. Következtetések	54
Befejezés	56
Abstract	58
Bibliográfia	59
Melléklet	64

Bevezetés

Ha azt mondom, *feminista vagyok és katolikus*, az emberek általában felkapják a fejüket, mintha két olyan fogalom összekapcsolásáról lenne szó, amelyek kizárják egymást. Ennek kapcsán fogalmazódott meg bennem a kérdés, hogy egyáltalán vallhatja-e magát feministának egy hívő katolikus, és amennyiben igen, miért tűnik mégis egymást kizárónak ez a két identitáspozíció a köztudatban. Jelen dolgozat ezt a kérdést vizsgálja, körüljárva a feminizmus-fogalmat, valamint azt, hogy hol vannak azok a pontok, amik mentén valóban összeegyeztethető lehet a katolikus tanítással. Amellett, hogy tudományos úton igyekszem körüljárni a felvetett kérdést, a dolgozat és az empirikus kutatás tulajdonképpen egy személyes útkeresés is, olyan identitáselemek vizsgálata, amelyek meghatározóak a személyiségben.

A dolgozat első része elméleti úton, releváns kutatások mentén vizsgálja a feminizmust. Nem célom a feminizmus történelmi áttekintése, inkább magát a fogalmat járom körül, tisztázva hogy konkrétan mit jelent, mire terjed ki, elhatárolódva ezzel azoktól a sztereotípiáktól, amik a köztudatban a feminizmushoz kapcsolódnak. Elsősorban fontosnak tartom magát a fogalmat megvizsgálni, hiszen az ágak és irányzatok szerteágazó volta miatt, a feminizmusnak nincs egy egységes definíciója, ami talán az elsődleges oka a félreértéseknek. Annak érdekében, hogy ezt a támadási felületet elkerüljem, hosszan időzöm a fogalomtisztázásnál, három olyan aspektust kiemelve, amelyeket mindenképpen fontosnak tartok hozzákapcsolni a dolgozatban használt feminizmus-fogalomhoz: a feminizmus mint társadalomkritikai eszme, a hátrányos helyzet felismerésének fontossága, illetve az interszekcionalitás. Ezt követően arra is kitérek, mit nem értek feminizmus alatt, ami azt a célt szolgálja, hogy egyrészt még inkább körülhatárolható legyen a fogalom, másrészt pedig egyes sztereotípiáktól is szeretnék elhatárolódn.

A fogalomtisztázást követően azokat a pontokat emelem ki, amelyek a feminizmustól való elhatárolódásra adhatnak okot, kiemelve a nemi sztereotípiákhoz, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó szexizmushoz való hozzáállást. Ehhez három területet járok körül a teljesség igénye nélkül. Egyrészt az általánosnak mondható sztereotípiákat emelem ki két az Egyesült Államokban végzett kutatás mentén, majd ugyanezt megvizsgálom a kelet-európai kontextusban. Ebben a térségben ugyanis főleg a volt kommunista diktatúra miatt másként adaptálódott, és adaptálódik ma is a Nyugatról „importált” feminizmus. Végül pedig a katolikus egyház olyan aspektusainak bemutatása következik, amelyekben megmutatkozik a feminizmustól való távolságtartás. Ezen a ponton arra a kérdésre keresem a választ, hogy csak úgy lehet-e valaki keresztényként,

katolikusként feminista, ha a hagyományos nemi szerepeket és a nemek közötti hagyományos kapcsolatokat részesíti előnyben.

A dolgozat elméleti részét azzal zárom, hogy rámutatok néhány olyan lehetőségre, amelyek mentén párbeszéd alakulhat ki a feminizmus és a teológia, illetve egyházi gyakorlat között. Ehhez először a feminizmus történetéből gyakran kihagyott feminista teológiát járom körül, annak is inkább a gyakorlati megvalósulását a dél-amerikai térségre koncentrálni. Dél-Amerikában ugyanis a feminista teológiát nagyban meghatározzák a felszabadítási teológiák, amit aztán az interszekcionalitás fogalommal jelölve később a nyugati feministák is kiemelték elméletalkotásaikban. Nem mellékes továbbá az sem, hogy a felszabadítási teológiák szélsőséges irányzatait ugyan elítéli a katolikus egyház, mérsékelt változatban azonban mégis jelen vannak célkitűzéseiben, Ferenc pápa programjára különösen is hatnak. Ezen a ponton Ferenc pápa nőekkel kapcsolatos néhány megnyilatkozását, és a gyakorlatban is megvalósult tetteit is megvizsgálom, hiszen az ő nőekkel kapcsolatos tanítása véleményem szerint jó kiindulópont lehet egy konstruktív feminista teológia megalkotásához.

A dolgozat második része egy empirikus kutatás mentén vizsgálja meg, hogy a korábban bemutatott elmélet hogyan mutatkozik meg a gyakorlatban. A kutatás célja nem az, hogy reprezentatív eredményeket mutasson fel, sokkal inkább az egyének gondolkodásmódját, attitűdjét, feminizmusról alkotott képét vizsgálja. Három, a Római Katolikus Teológia Karon tanuló vagy korábban tanult nővel készített félstrukturált interjú eredményeit mutatom be, amelyek elkészítéséhez és elemzéséhez a megalapozott elmélet (grounded theory) egyes elemeit használtam. Az eredmények bemutatása öt téma mentén történik: a személyesen megélt hit rövid vizsgálata, a nők egyházban betöltött szerepe, a nemi sztereotípiák jelenléte és meghatározó ereje a gondolkodásban, a feminizmushoz való viszonyulás, illetve a feminizmus mint identitáspozíció felvállalásának kérdése.

A harmadik részben pedig az eredmények bemutatása alapján, ha nem is reprezentatív eredményként, de mégis körvonalazódhat a válasz a felvetett kérdésre, arra, hogy vallhatja-e magát feministának egy hitét gyakorló katolikus. Ebben a részben a kutatás bemutatása előtt felvetett hipotéziseket vizsgálom felül az eredmények alapján, valamint ezek mentén igyekszem következtetéseket is levonni, illetve a továbbgondolásra alkalmas kérdéseket felvázolni.

A dolgozat célja nem az elméletalkotás, egy átfogó feminista teológia körvonalazása, sokkal inkább egy első lépés efelé, abból kiindulva, hogy a feminizmus és a teológia, illetve a konkrét

egyházi gyakorlat nem egymást kizáróak, sőt optimális esetben egymást kiegészítve és segítve dolgozhatnak egy olyan társadalom építésén, ahol a nők és férfiak egyenlő méltósága a gyakorlatban is megmutatkozik.

1. Elméleti bevezető

Simone de Beauvoir így kezdi *A második nem* című a feminizmus szempontjából jelentős alkotását: „Sokáig haboztam, írjak-e a nőkérdésről. Nem éppen újszerű, és idegesítő téma, különösen nőknek. A nőkérdés vitájára eddig is több tintát pazaroltak már az elégnél, a vita lezárult, ne is beszéljük róla többet. Pedig beszélünk. Az utóbbi száz évben elpuffogatott ostobaságok özöne a jelek szerint nem nagyon járult hozzá a kérdés tisztázásához.”¹ Beauvoir 1949-ben fogalmazta meg ezeket a sorokat, de úgy gondolom, hogy én magam is – több, mint hetven évvel később –kezdhetném így írásomat. Természetesen nem áll szándékomban Beauvoir nyomdokaiba lépni, más szempontok mentén közelítek a nőkérdéshez, mégis fontosnak tartom kiemelni, hogy a kérdés ma is legalább annyira aktuális, mint hetven évvel ezelőtt, csak ma már egészen más aspektusok kerülnek előtérbe.

A téma aktualitását tekintve abból az alapvető tényállásból kell kiindulni, hogy a nők sok szempontból diszkriminált helyzetben vannak a társadalomban. Fábián Katalin részletesen elemzi a kérdést a posztkommunista országok tekintetében, és megállapítja, hogy a nők egyenjogúsága a munkavállalásban, illetve fizetésben, oktatásban és politikai szerepvállalásban javuló tendenciát mutat ugyan, mégis kijelenthető, hogy még közel sem beszélhetünk valódi egyenlőségről.² Ennek értelmében a nők kérdése elsősorban olyan szociológiai, szociálpszichológiai, illetve politikai kérdés, ami még számos megoldatlan problémát foglal magában.

Az, hogy ez az egyház és a teológia számára miért releváns kérdés, arra legelőször a II. Vatikáni Zsinat törekvései adhatnak választ. A Zsinat *Gaudium et Spes* (GS)³ kezdetű lelkipásztori konstitúciója kiemeli annak fontosságát, hogy a teológia mint tudomány folyamatos párbeszédben legyen más tudományágakkal, figyelembe véve azok eredményeit, és alkalmazza is azokat az egyházi gyakorlat fejlesztésére irányuló törekvéseiben, hogy így „a híveket is tisztább és érettebb hitéletre vezessék” (GS 62). Ez a zsinati kijelentés vonatkoztatható a nők helyzetével foglalkozó

---

¹ Simone de BEAUVOIR: *A második nem*, ford. Görög Lívია, Somló Vera, Gondolat Kiadó, Budapest 1971, 7.

² FÁBIÁN Katalin: *Changes in Postcommunist Gender Regime: The Case of Central and Eastern Europe in Comparative Perspective*, APSA 2011 Annual Meeting Paper, 2011. augusztus 13. (<https://ssrn.com/abstract=1901359> 2022. 04. 25.)

³ *A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et Spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban* (https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html#J1 2022. 04. 25.)

tudományos munkára is. Az *Aspoticam Actuositatem* (AA)⁴ kezdetű, a világi hívek apostolkodásáról szóló dekrétum már konkrétan is említi a nőket, és kiemeli, hogy az egyházban is minél nagyobb szerep kell jusson nekik (AA 9).

Az egyház napjainkban is foglalkozik a női egyenjogúság kérdésével. Ferenc pápa a *Fratelli tutti* (FT)⁵ kezdetű enciklikájában felhívja a figyelmet arra, hogy még napjainkban sem beszélhetünk a nők egyenjogúságáról, hiszen a különböző társadalmak „még mindig messze nem tükrözik egyértelműen, hogy a nők ugyanazzal a méltósággal és azonos jogokkal rendelkeznek, mint a férfiak” (FT 23). Kétségtelen, hogy a pápa elhatárolódik a feminizmus egyes formáitól, mégis kijelenthető, hogy a nők melletti felszólalásával és törekvéseivel sokat tett és tesz a nők egyházban és társadalomban való egyre pozitívabb megítéléséért. Küldetése azonban ezen a téren még nem ért véget, jól látszik ez María Lía Zervino, a Katolikus Női Szervezetek Világszövetségének elnöke egy nyílt levelében, amelyben kifejezte elismerését a pápa eddigi nők egyenjogúságával kapcsolatos törekvéseiért, de felhívta a figyelmet arra, hogy van még tennivaló, és erre konkrét javaslatokat is tett: „Megoszthatom veled az egyik álmom? Egy olyan egyházzól szól, ahol rátermett női bírók is helyet foglalnak a házassági ügyekkel foglalkozó törvényszékeken, egy egyházzól, ahol a kispapok felkészítői közt is találkozunk nőekkel, akik szolgálatot vállalnak azzal, hogy meghallgatnak, lelkivezetést vállalnak, lelkigondozást végeznek, foglalkoznak a bolygónkkal, megvédik az emberi jogokat és így tovább.”⁶ A nőkérdés tehát valóban aktuális téma kell legyen nemcsak általánosan a társadalomban, de az egyházon belül különösen is.

1.1 Fogalomtisztázás

A *feminizmus* fogalmának meghatározása nem egyszerű, hiszen az irányzatok sokfelé ágaznak, különböző pontokat emelnek ki, sőt néha ellentmondanak egymásnak. Éppen a feminizmus kritikájaként hangzik el gyakran a konkrét, jól körülhatárolható elméleti alap hiánya. Gács Anna (a feminista irodalomkritika vonatkozásában) Elaine Showalter, amerikai irodalomkritikusra hivatkozik, amikor arról értekezik, hogy lényeges támadási felületül szolgál a

---

⁴ A II. Vatikáni Zsinat *Apostolicam Actuositatem* kezdetű dekrétuma a világi hívek apostolkodásáról (https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651118_apostolicam-actuositatem_hu.html 2022. 04. 25.)

⁵ Ferenc pápa: *Fratelli Tutti. Mindnyájan testvérek kezdetű enciklika*, Szent István Társulat, Budapest 2021.

⁶ *Kedves Ferenc pápa, a nők többet érdemelnek!*, Szemlélek, 2019. április 9. (<https://szemlelek.net/ferenc-papa-nok/> 2022. 04. 25.)

feminizmusnak az a tény, hogy gyakran még maguk a feministák sem tudják meghatározni, hogy pontosan mi az, ami mellett próbálnak kiállni.⁷

Annak érdekében, hogy ezt a támadási felületet kikerüljem, dolgozatomnak ezen a pontján hosszabban elidőzve igyekszem meghatározni, hogy pontosan mit értek feminizmus alatt (illetve mit nem értek alatta). Ehhez Antoni Rita, a Nőkért Egyesület elnökének definícióját veszem alapul:

„...a feminizmus az a társadalomkritikai eszme, illetőleg tudományos szemléletmód, amely felismeri, hogy a nők nemüknél fogva szisztematikus hátrányokat szenvednek el a társadalomban, a nyilvános és a magánszférában egyaránt, és amely – optimális esetben ugyan figyelembe véve az interszekcionalitás jegyében az egyéb társadalmi különbségek (faj, etnikum, osztály, vallás, szexuális orientáció, fogyatékoság stb.) okozta meghatározottságokat és hátrányokat is – deklarálja az imént említett egyéb társadalmi különbségeken túl, pontosan azokon belül pluszban megjelenő, azokat mintegy átszelő specifikus női problémák és érdekek létezését, és azok megoldására, illetve érvényesítésére törekszik.”⁸

A következőkben részletesebben is kifejtem ezt a meghatározást, három komponens kiemelésével: (1) a feminizmus mint eszme, (2) a nők hátrányának felismerése, és ennek következményei, illetve (3) az interszekcionalitás fontossága. Ezt követően pedig – hogy még pontosabban körülhatárolható legyen a dolgozatban használt feminizmus-fogalom – röviden arra is kitérek, hogy mi az, amit semmiképpen sem kapcsolok a feminizmushoz, elhatárolódva ezzel a sztereotípiáktól.

1.1.1. Társadalomkritikai eszme

A feminizmus alatt általában mozgalmat értünk, hiszen a kezdeti szakaszokban (a 19. század második felétől kezdődően) igencsak gyakorlati jellegűek voltak a nők jogaiért való törekvések, még nem volt szó semmiféle elméleti alap megfogalmazásáról. Jelentek meg ugyan feminista jellegű írások, ezeknek azonban sokkal inkább az volt a céljuk, hogy konkrétan, gyakorlati

---

⁷ GÁCS Anna: *Miért nem elég nekünk a könyv?*, Kijárat Kiadó, Budapest 2002, 69.

⁸ ANTONI Rita: *A magyarországi feminista megmozdulások története*, In: Bolemant Lilla (szerk.), *Nőképek kisebbségben*. Tanulmányok a kisebbségben (is) élő nőkről, Phoenix PT, Pozsony 2014, 19.

értelemben sürgessék a változást, mintsem az, hogy tudományos értelemben is megalapozottá tegyék törekvéseiket.

June Hannam a feminizmus történetét leíró munkájában⁹ rámutat arra, hogy a feminista törekvések időben megelőzték magának a fogalomnak a használatát, kezdetben ugyanis (a 19. század végi Franciaországban) csupán politikai vitákban használták a feminizmus kifejezést, sokkal gyakoribb volt a *nőmozgalom*, *női mozgalom* (woman movement, women's movement) használata, sőt még a 20. század elején is inkább jellemezték magukat a nőjogi aktivisták *szüfrazsettekként*, mint feministákként. A *feminizmust* főként az Egyesült Államokban kezdték használni azok az aktivisták, akik tudatosan meg akarták különböztetni magukat a női mozgalmaktól, amelyek („csupán”) a különböző jogokért (szavazás, oktatás) való megmozdulásokra terjedtek ki. Ennek az az oka, hogy a feminizmus kifejezést sokkal mélyrehatóbbnak (far-reaching) érezték, és tágabban is értelmezték, hiszen a családban realizálódó férfi és női szerepek felülvizsgálatára való törekvésekre is vonatkoztathatták, amik már nem feltétlenül kapcsolódnak szorosan a polgári jogokhoz, sokkal inkább szociológiai, szociálpszichológiai jellegük van.¹⁰

Az első jelentős és valóban kiemelkedő elméleti/tudományos munkák a témában csak a 20. század közepén jelentek meg (mintegy kétszáz évvel az első feminista törekvések után): az Egyesült Államokban Betty Friedman *The Feminine Mystique (A nőiesség kultusza)* című alkotása kiemelkedő jelentőségű, hiszen egy empirikus kutatás alapján mutat rá az 50-es évek amerikai külvárosi háziasszonyainak addig fel nem tárt problémáira¹¹; Európában pedig Simone de Beauvoir *Le Deuxième Sexe (A második nem)* című írása mondható a legjelentősebbnek, amely filozófiai úton próbálta értékelni a nők társadalomban betöltött szerepét.¹²

Dolgozatomban a feminizmus alatt elsősorban nem a mozgalomra/mozgalmakra gondolok, hanem – ahogy Antoni Rita a fentebb idézett meghatározásában fogalmaz – „társadalomkritikai eszmére”, szemléletmódra, vagy akár attitűdre. Ennek két oka van: elsősorban attól a sztereotípiától szeretnék elhatárolódní, amely a feminizmust feltétlenül az aktivizmussal, a

---

⁹ June HANNAM: *Feminism. A Short History of a Big Idea*, Pearson Longman, Harlow, 2007.

¹⁰ HANNAM: *Feminism*, 4–5.

¹¹ Margalit FOX: *Betty Friedan, Who Ignited Cause in 'Feminine Mystique,' Dies at 85*, New York Times, 2006. február 5 (https://studythepast.com/his164/anb/friedan_nyt.pdf 2022. 04. 25.)

¹² ACSÁDY Judit: „Kelltek nekünk feminizmus?”. „Nyugati” gondolatok hazai fogadtatása, In: Kovács János Mátyás (szerk.), *A zárva várt Nyugat. Kulturális globalizáció Magyarországon*, Sík Kiadó, Budapest 2002, 171.

mozgalmakban való részvétellel kapcsolja össze, másrészt pedig a dolgozat második részében bemutatásra kerülő empirikus kutatás alanyai nem aktivisták, nem vesznek részt feminista megmozdulásokban, vagyis a kutatás a feminizmusról való felfogásukig terjed ki. Ennek értelmében a dolgozat egészében egy olyan feminizmus-fogalommal dolgozom, ami elsősorban nem a konkrét mozgalmak összességét jelenti (figyelembe véve, hogy attól teljes mértékben mégsem elválasztható), hanem egy olyan felfogást, ami felismeri a nők hátrányos helyzetét a társadalomban, és ebből következően az egyházban is, és az illető lehetőségeihez mérten tenni is akar ellene. Szabó Mónika a társadalmi identitás modellt elemezve a következőképpen fogalmaz ezzel kapcsolatban: „a feminizmus egy olyan attitűd (látásmód), amely a személyiségbe beépülve tartós változást képes előidézni a személyben magában, és ezen keresztül az egész társadalomban is.”¹³

1.1.2. A hátrányos helyzet felismerése

A feminizmus-fogalom meghatározásához szorosan hozzátartozik annak a ténynek a felismerése, hogy a nők sok helyzetben negatívan diszkriminálva vannak a nemük miatt, ebből pedig egyenesen következnie kell a megoldásra való törekvésnek is, hiszen nem elég csak felismerni a problémát, a felismerést tenni-akarásnak is követnie kell. Antoni Rita így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „Feministának viszont csak az nevezhető, akinek van szeme a nők szisztematikus és nemükből fakadó elnyomására, és az önérvényesítés mellett nőtársai sorsát is szívében viseli.”¹⁴ A történelemből hoz példákat, és olyan nőket említ, akik valóban kiemelkedő egyéniségek voltak saját korukban (pl. Szent Johanna, Nagy Katalin cárnő, Margaret Thatcher stb.), de nem a többi nő sorsa volt az érdeklődésük középpontjában. Emellett arra is kitér, hogy ezt a kritériumot figyelembe véve például a feltörő, „karrierista” nő sem mondható feministának, ha csak az önérvényesítés a célja, annak ellenére, hogy a köztudatban gyakran összerosódnak ezek a fogalmak, különböző sztereotípiákat szülve.¹⁵

June Hannam egy olyan munkadefiníciót fogalmaz meg a feminizmus leírására, amely három tényezőből tevődik össze: (1) a nemek közötti hatalmi egyenlőtlenségek felismerése, a nők

---

¹³ SZABÓ MÓNIKA: „*Nem vagyok feminista, de...*” – az „*f* betűs szó” felvállalása, In. TNTeF 2015/5.1, 65.

¹⁴ ANTONI RITA: *A feminizmus története – vázlatos áttekintés*, Nőkért Egyesület, 2010. május 18. (<https://nokert.hu/tue-20100518-2251/498/6/feminizmus-tortenete-vazlatos-attekintes> 2022. 04. 25.)

¹⁵ ANTONI: *A feminizmus története – vázlatos áttekintés*

alárendelt szerepe, (2) annak a felismerése, hogy a nőknek ez az alárendelt helyzete társadalmilag konstruált, ezért megváltoztatható, illetve (3) a női autonómia hangsúlyozása.¹⁶ Ebből a három komponensből a másodikat emelném ki, hogy hozzáfűzzem a dolgozatban használt feminizmus-fogalmamhoz. Úgy gondolom, hogy lényeges pontról van szó, hiszen a történelem folyamán gyakran azzal próbálták legitimálni a nők alárendelt helyzetét, hogy azt állították, ez a természet rendje. Gondoljunk csak Arisztotelészre¹⁷ vagy Aquinói Szent Tamásra¹⁸, akik erkölcsi (és biológiai) értelemben fejletlenebbnek gondolták a nőket, vagy a nem is annyira távoli Freudra¹⁹, aki szintén hasonló elveket vallott. Annak felismerése és elfogadása tehát, hogy a nők alárendelt helyzete nem vezethető le a természet rendjéből, hanem csupán társadalmi konstrukció, igen lényeges a feminizmus szempontjából. Ebből ugyanis az következik – June Hannam szerint is –, hogy olyan aspektusról van szó, amire jogosan rá lehet kérdezni, és amit meg lehet változtatni.

1.1.3. Interszekcionalitás

A hetvenes évektől kezdődően a feministák egyre inkább teret nyertek a tudományos szférában, kezdett kialakulni egyfajta elméleti diszciplína, ami elsősorban a különböző tudományágak feminista kritikáját jelentette. Ekkor alakult ki fokozatosan annak az igénye, hogy a feminista diskurzust ne csak a nyugati, fehér, középosztálybeli nők határozzák meg, elkezdtek figyelembe venni a többszörös diszkriminációt, vagyis a nemiség mellett más megkülönböztetési faktorokkal is számoltak (pl. etnikum, rassz, vallás stb.).²⁰

Az *interszekcionalitás* az a tudományos koncepció vagy olvasat, amely korábban is jelen volt már a feminista gondolkodásban, de a konkrét elméleti keretet a kilencvenes években kapta meg Kimberlé Crenshaw jogásznak köszönhetően. Azt a törekvést fejezi ki, hogy az addig dominánsnak tekintett nemi diszkrimináció mellett, a figyelem középpontjába helyezzen egyéb olyan faktorokat is, amik hátrányos megkülönböztetésre adnak okot, valamint felismeri, hogy ezek a faktorok nem egymással párhuzamosan hatnak az egyénre, hanem egymásba kapcsolódva, egymást átjárva. Crenshaw az interszekcionalitás szemléltetéséhez az utak és a közlekedés

---

¹⁶ HANNAM: *Feminism*, 3–4.

¹⁷ Arisztotelész: *Politika*, 5 (<http://mek.oszk.hu/04900/04966/04966.htm> 2022. 04. 25.)

¹⁸ Aquinói Szent Tamás: *A teológia összefoglalása*, Magyar Könyvklub, Budapest 2000, 196.

¹⁹ Nancy CHODOROW: *Feminizmus, nőiség és Freud*, In. Thalassa 1996/1, 39.

²⁰ SEBESTYÉN Zsuzsa: *Az interszekcionalitás elméleti megközelítései*, In. Metszetek Társadalomtudományi folyóirat, 2016/2, 115.

metaforáját használja: az utak azok a faktorok, amik megkülönböztetésre adnak okot (pl. nem, rassz, vallás stb.), és a nők olyan keresztezésekben állnak, ahol egy vagy akár több ilyen út metszi egymást. Kiemeli, hogy a keresztezésekben mindig nagyobb a baleset kockázata, vagyis a megkülönböztetés hatványozódhat, megsokszorozódhat.²¹

Napjainkban is kérdéses, hogy melyek azok az egyenlőtlenségi dimenziók, amelyekkel feltétlenül szükséges számolnunk. Több különböző álláspont fogalmazódik meg ezzel kapcsolatban, de a leggyakrabban a faj, osztály és társadalmi nem hármását tartják fontosnak kiemelni. Ennek ellenére fontos figyelembe venni, hogy más olyan faktorok is léteznek, amelyek legalább ilyen mértékben meghatározzák az egyén diszkrimináltságát (pl. szexuális orientáció, kor, vallás stb.).²²

Azért tartom fontosnak az interszekcionalitást is figyelembe venni a feminizmus meghatározása során, mert annak ellenére, hogy a huszadik század végéig nem merült fel markánsan a kérdés, ma mégsem beszélhetünk feminizmusról hitelesen anélkül, hogy ne vennénk figyelembe ezt az aspektust is. Viszonylag ritka ugyanis az az eset, amikor valakit csupán a nőisége miatt diszkriminálnak, sok esetben kapcsolódik ehhez még legalább egy egyenlőtlenségi dimenzió. Az sem mellékes ugyanakkor, hogy az interszekcionalitást a teológiában már jóval feminizmus elméletalkotói előtt alkalmazták (habár nem használták konkrétan a fogalmat), amiről később részletesebben is lesz szó a dolgozatban.

1.1.4. Mi nem a feminizmus?

Annak érdekében, hogy a dolgozatomban használt feminizmus-fogalom még pontosabban körülhatárolható legyen, igyekszem megfogalmazni, hogy mi az, amit *nem* értek a feminizmus alatt. Erre elsősorban a sztereotípiáktól való elhatárolódás miatt van szükség. Két kritériumot tartok fontosnak ezzel kapcsolatban: a nőközpontúság elkerülését és a feminista öndefiníciót.

A feminizmus elsősorban nem nőközpontúságot jelent. Fentebb már röviden említésre került ez a pont, amikor arról volt szó, hogy a köztudatban lévő sztereotípiákkal ellentétben a feltörekvő, karrierista nő nem nevezhető feministának abban az esetben, ha pusztán az önérvényesítés a célja, ugyanis a feminizmushoz hozzátartozik a női érdekek képviselése is. Szorosan kapcsolódik ehhez

---

²¹ SEBESTYÉN: *Az interszekcionalitás elméleti megközelítései*, 111–112.

²² SEBESTYÉN: *Az interszekcionalitás elméleti megközelítései*, 116.

a ponthoz Gács Anna a feminista irodalomkritikára tett azon megjegyzése, miszerint a feminizmus részrehajló, hiszen „kiindulópontja a feminin privilegizálása”²³. Az általam használt feminizmus-fogalom meghatározása során szeretnék elhatárolódní ettől a felfogástól. Feminizmus alatt ugyanis nem egy olyan attitűdöt, gondolkodásmódot értek, amely a nőt felsőbbrendűként azonosítja a férfíhoz képest, és főleg nem értek alatta „férfígyűlöletet”, ami szintén általánosnak mondható sztereotípiá. A feminizmus kiindulópontja sokkal inkább a férfi és a nő egyenlő méltósága, amely elutasítja a nőket alárendelő patriarchális társadalomszerkezetet, de nem csorbítja a férfi méltóságát a nő javára.

A következő pont, hogy a feminizmus nemcsak a női érdekek érvényesítésével való egyetértést jelenti, hanem – ahogy Antoni fogalmaz – „feminista öndefiníciót”²⁴ is. Egyszerűbben fogalmazva: csak az mondható feministának, aki annak is vallja magát. Antoni ide kapcsolja a Kelet-Európára jellemző „nem vagyok feminista, de...” típusú attitűdöt, ami annyit jelent, hogy valaki ezzel a kijelentéssel fogalmaz meg feminista álláponót úgy, hogy közben elhatárolódik magától a valódi eszmétől. Annak ellenére, hogy ez a kijelentés általában feminista attitűdöt rejt, mégsem mondható valóban feministának, mert a tudatos elhatárolódás által nem segíti, hanem éppen aláássa a feminista törekvéseket.²⁵

Összefoglalásként tehát így fogalmaznám meg a dolgozatban használt feminizmus-fogalmat: az a tudatosan vallott eszme, felfogás, gondolkodásmód, amely felismeri – az interszekcionalitás elvét is figyelembe véve – a nők társadalomban és magánéletben megmutatkozó hátrányos helyzetét, és azt, hogy ez nem természetszerű alaptétel, hanem társadalmi konstrukció, amelynek megváltoztatására törekszik abból kiindulva, hogy a férfi és a nő egyenlő méltósággal rendelkeznek.

1.2. Kritikák, elhatárolódás, és annak következményei

A feminizmushoz számos negatív kritika kapcsolódik. Vannak, amik valóban jogosak, hiszen rámutatnak annak elméleti és gyakorlati hiányosságaira, a támadási felületekre. Ezek mellett azonban talán általánosabbak azok a negatív sztereotípiák, amik miatt maguk a nők is elhatárolódnak a mozgalomtól, de még a feminista attitűdtől is. Móra Ferenc *Nádihegedű* (1927)

---

²³ GÁCS: *Miért nem elég nekünk a könyv?*, 69.

²⁴ ANTONI: *A magyarországi feminista megmozdulások története*, 20.

²⁵ ANTONI: *A magyarországi feminista megmozdulások története*, 20.

című alkotásában egy a lányának írt levélben frappánsan fogalmazza meg azokat sztereotípiákat, amik a saját környezetében a feminizmushoz kapcsolódtak:

„Hát, azt akarom mondani, Panka lelkem – örökségednek egy része már ez, tedd el jól, túl a hajsütő vasak hatáskörén, – hogy majd mikor én belekerülök az istenke szemetesládájába, akkor tudod te meg, mi az a feminizmus, amiről az este olyan nagy vita volt az asztalnál. Volt, aki azt mondta, hogy a nyírott haj a feminizmus, volt aki a cigarettázást találta annak, de az aranygaluska elégetése szintén feminizmusnak minősítettet. Azt hiszem, ez a definíció ijesztett meg téged és ez mondatta veled, hogy nem vagy feminista. Én magam nem szóltam bele a vitába, mivel mindenki egyetértett abban, hogy a feminizmus destrukció és tudod, hogy én ijedős ember vagyok.”²⁶

Dolgozatom ezen részében igyekszem (a teljesség igénye nélkül) rámutatni néhány olyan pontra, amely miatt – Móra Ferenc szavaival élve – destrukciónak tűnik a feminizmus, ami elhatárolódást vált ki. Ennek érdekében három a dolgozat szempontjából releváns területet vizsgálok meg: néhány általánosnak mondható (nyugati környezetben is érvényesülő) sztereotípiát, a specifikusan Kelet-Európában megjelenő tendenciákat, illetve a katolikus egyház által kritikusnak tartott pontokat. Nem térek ki részletesen a sztereotípiák meghatározására, sem arra, hogy pontosan hogyan és miért alakultak ki, inkább arra figyelek, hogy mik a következményeik.

1.2.1. Általános

1995-ben a Michigani Egyetemen kutatást végeztek arra vonatkozóan, hogy milyen sztereotípiák kapcsolódnak a feministákhoz.²⁷ Két különálló kutatásról van szó (az egyik zárt-, a másik pedig nyílt kérdésekkel dolgozik), amelyeket aztán megpróbáltak komparatívan elemezni. Mindkettőben a Michigani Egyetem férfi és női diákjai vettek részt. A zárt kérdésekkel dolgozó kutatás nagyban összefügg Berryman-Fink és Verderber 1979-ben végzett vizsgálatával, így az összehasonlításra is sor kerülhetett. A kutatásban a résztvevőknek összesen 95 tétel mentén kellett meghatározniuk, hogy a megadott attribútumok mennyire jellemzőek egy feministára, illetve egy

---

²⁶ MÓRA Ferenc: *Nádihegedű*, Genius-Lantos, Budapest, é. n., 68–69.

²⁷ Jean M. TWENGE – Alyssa N. ZUCKER: *What is a Feminist? Evaluations and Stereotypes in Closed- and Open-Ended Responses*, *Psychology of Women Quarterly* 23 (1999), 591–605.

tipikus/átlagos nőre. A tételek négy sztereotipikus attribútum-kategóriába sorolhatók: önérvényesség/karrier-tudatosság (assertiveness/career-mindedness), politikai orientáció, szexuális orientáció és nem (gender). Ez alapján a következő tulajdonságok kerültek ki legjellemzőbbekként a feministákra vonatkozóan: önérvényesítő (assertive), karrier-orientált, politikailag liberális. Jellemzően pozitív attribútumokként a komolyság, intelligencia, tájékozottság, produktivitás és jelenben valóság (of the present) jelentek meg, míg a legjellemzőbb negatív attribútumok a következők voltak: makacs, dühös és nem hagyományos.²⁸

A nyílt kérdésekkel dolgozó kutatás eredményei alátámasztják az előző eredményeket, itt azonban félprojektív (semiprojective) módszerrel dolgoztak. A résztvevők egy üres lapot kaptak, amin csupán egy mondat állt: „Michelle feministának tartja magát.” (Michelle calls herself a feminist.) vagy „Michael feministának tartja magát.” (Michael calls himself a feminist.). A résztvevőknek röviden le kellett írniuk Michelle-ről/Michael-ről egy történetet, amiben szerepelhetnek a meggyőződésai, értékei, barátai, családja, romantikus kapcsolatai, vagy éppen a mindennapi tevékenységei. Gyakorlatilag bármit írhattak, ami eszükbe jutott, lehetővé téve ezzel a kutatóknak, hogy egy még teljesebb képet kapjanak. Ez a kutatás azt is lehetővé tette, hogy meg tudják figyelni, hogyan látnak a résztvevők egy női (Michelle) és egy férfi (Michael) feministát.²⁹

Az eredmények nem különböztek túl sokban a zárt végű kutatás eredményeitől: a résztvevők többsége (50,4%) pozitívan értékelte Michelle-t/Michael-t, de jelentős volt a kimondottan negatív értékelések aránya is (35,7%), néhányan pedig egyaránt említettek pozitív és negatív jellemzőket is. A leggyakrabban említett jelző a liberális politikai irányultság volt, amit az önérvényesítő (assertive) viselkedés követett. Többen kiemelték, hogy Michelle/Michael normális, nem különbözik az átlagemberektől, valamint gyakran megjelent a lojalításra vagy az intelligenciára való utalás is. Néhány szélsőséges válasz azt tükrözte, hogy az adott résztvevő szerint egy feminista a hagyományos nemi szerepekkel ellentétes életvitelt folytat (pl. Michelle egy fegyverboltban dolgozik, vagy Michael transzvesztita). Hasonló negatív tulajdonságokat említettek, mint amik jellemzőek voltak a zárt kérdésekkel dolgozó kutatásban is: gyorsan dühbe gurul, védekező (defensive), merev (unyielding) vagy éppen könnyen megsértődik (touchy).³⁰

---

²⁸ TWENGE – ZUCKER: *What is a Feminist?*, 595.

²⁹ TWENGE – ZUCKER: *What is a Feminist?*, 598–599.

³⁰ TWENGE – ZUCKER: *What is a Feminist?*, 599.

Twenge és Zucker kutatásaiban megerősítést nyert ugyan néhány negatív sztereotípiát, de összességében a résztvevők mégis inkább enyhén pozitívan értékelték a feministákat. A második kutatás legelején a résztvevőknek egy 0-tól 4-ig terjedő skálán jelölniük kellett, hogy mennyire tartják magukat feministának. Az alapvetően inkább pozitív megítélés ellenére az ebben a kutatásban részt vevők több, mint fele nem vallotta magát annak. A kutatók tehát kitekintésként feltették a kérdést, hogy ha a feministákról alkotott sztereotípiák inkább pozitívak, akkor miért azonosítják magukat olyan kevesen feministaként.³¹

Ezt továbbgondolva egy 2007-es a Vermonti Egyetemen végzett kutatásban azt vizsgálták, hogy – ha kutatások alapján az látszik, hogy alapvetően pozitív a feministák megítélése (legalábbis nem kizárólag negatív) – miért találkozni gyakran a feminizmustól, a feministaként való önazonosítástól való elhatárolódással.³² A kutatók abból indultak ki, hogy a feminizmus felvállalása hozzájárul ahhoz, hogy az emberek felismerjék a szexizmust, és tenni is akarjanak ellene, éppen ezért döntő jelentősége van annak, hogy elsősorban a nők, de természetesen a férfiak is nyíltan is merjék vállalni, ha azonosulnak a feminista elvekkel. Úgy vélik, hogy a feminizmushoz kapcsolt negatív sztereotípiák közrejátszanak a probléma meglétében és fokozásában is.³³

A kutatás során három azonos összetételű csoporttal dolgoztak, amelyek a Vermonti Egyetem női diákjaiból kerültek ki. Kérdőívekkel dolgoztak, amelyek a feministaként való önazonosításon túl több tényezőre is kiterjedtek (pl. hagyományos nemi szerepekkel való azonosulás, önbecsülés stb.). A kérdőív első része különbözött a három csoportban: az első csoport egy olyan szöveget kapott, ami a feminizmust pozitívan értékelte, a második csoport szövege a negatívumokat emelte ki, míg a harmadik csoport egy semleges szöveget kapott, amely a géntechnológiával előállított élelmiszerekről szólt. A résztvevőknek először ezt kellett értékelniük, majd pedig feminizmushoz való hozzáállásuk mérése következett. Azt akarták megvizsgálni, hogy mennyiben befolyásolja a feministaként való önazonosítást az, hogy előzőleg milyen hangvételi információkat hallottak magáról a feminizmusról.³⁴

---

³¹ TWENGE – ZUCKER: *What is a Feminist?*, 602–603.

³² Robin E. ROY – Kristin S. WEIBUST – Carol T. MILLER: *Effects of Stereotypes About Feminists on Feminist Self-Identification*, *Psychology of Women Quarterly* 31 (2007), 146–156.

³³ ROY – WEIBUST – MILLER: *Effects of Stereotypes...*, 146–149.

³⁴ ROY – WEIBUST – MILLER: *Effects of Stereotypes...*, 149–150.

Azt találták, hogy annak a csoportnak, amely a negatív sztereotípiákkal foglalkozó szöveggel dolgozott, csupán 18%-a azonosította magát feministaként. Megfigyelték, hogy a semleges szöveggel dolgozó csoport aránya is nagyon hasonló ehhez (16,7%). A pozitív hangvételű szöveget kapó csoportban pedig az arány szinte a duplájára nőtt, ugyanis a résztvevők 30%-a mondta magát feministának.³⁵ Ezek az eredmények további kérdéseket vetettek fel, például azt, hogy miért ilyen szembetűnően hasonló a negatív sztereotípiákkal dolgozó csoport és a semleges szöveggel dolgozó csoport eredménye (arra következtettek, hogy ez azért lehet, mert a negatív sztereotípiák jelentik a status quo-t³⁶), valamint eleve miért mondható kevésnek azoknak a nőknek a száma, akik feministának tartják magukat (még a pozitív sztereotípiákkal dolgozó csoport esetében is). A kérdések ellenére azonban a kutatásból jól látszik, hogy a negatív sztereotípiák valóban gátolják azt, hogy az egyén feministának mondja-e magát vagy sem.

A fenti kutatások természetesen nem nyújtanak egy teljes mértékbe átfogó képet a feminizmushoz kapcsolódó sztereotípiákról, illetve ebből következően a feminizmushoz való hozzáállásról, valamelyest mégis láttatják a problémát, főleg annak összetettségét. Ezek alapján ugyanis elmondható, hogy számos pozitív és negatív sztereotípiáról tudunk, amelyeket tudatosan vagy nem tudatosan hozzákapcsolunk a feminizmushoz. Ez pedig nagyban meghatározza azt a módot, ahogy viszonyulunk hozzá, függetlenül attól, hogy mik a valódi, személyes meggyőződéseink.

1.2.2. Kelet-Európában

A feminizmus kelet-európai interpretációiban egészen más tendenciák mutatkoznak, mint a nyugat-európai vagy amerikai kontextusokban, ami főként a korábbi szocialista rezsimek köszönhető. Ebben az időszakban ugyanis egészen más volt a nyugat-európai, illetve a kelet-európai nők társadalmi helyzete: míg Nyugat-Európában a 70-es években a nők azért küzdöttek, hogy dolgozhassanak (a munkaképes nőknek csupán 40 százaléka dolgozott), addig Kelet-Európában ez a „jog” már megillette a nőket (a munkaképes nők 80-90 százaléka dolgozott fizető állásban). Emellett Kelet-Európában megjelentek olyan jóléti ellátások, mint a gyás vagy az államilag finanszírozott óvoda és bölcsőde. A „nyugati” nőknek mindezekért intenzíven hallatniuk

---

³⁵ ROY – WEIBUST – MILLER: *Effects of Stereotypes...*, 151.

³⁶ ROY – WEIBUST – MILLER: *Effects of Stereotypes...*, 153.

kellott a hangjukat, a „keleti” nőknek viszont az állam biztosította. A látszat azonban csal, ugyanis Kelet-Európában mindezek a nőket megillető jogok nem az érvényesülésük eredményeként adtak, ennek következtében pedig nem is az érvényesülésüket szolgálta, hanem a szocialista rezsim foglalkoztatáspolitikai igényeit.³⁷ A munka itt nem szabad döntés kérdése volt a nők számára, hanem a rendszer általi kényszer, és az sem mellékes, hogy ezáltal csak fokozódott a nők alárendelt pozíciójának megerősítése, hiszen ritkán jutottak a végzettségüknek megfelelő munkához, és kevesebb fizetést is kaptak, mint az ugyanabban a munkakörben dolgozó férfiak.³⁸ Még jobban aláhúzta az egyenlőtlenséget, hogy a látszólagos egyenlőséggel a nőkre kettős teher nehezedett, ugyanis a munkába állás mellett a háztartás feladatai (házimunka, gyereknevelés) továbbra is elsősorban a nők feladata maradt, míg a férfiak viszonylag távol maradtak ettől. Ennek eredményeként nem volt ritka, hogy a nők túlterheltségét éppen az emancipációs törekvések számlájára írták, ez pedig szintén hozzájárult a feminizmus negatív megítéléséhez. Emellett pedig a sajátos kelet-európai helyzet miatt a nők eleve feltételezték az egyenlőséget (és feltételezik gyakran még ma is), éppen ezért nem szívesen reflektálnak „a feminizmus által leleplezett alárendelt helyzetükre”.³⁹ Kijelenthető, hogy a kommunizmus alapvetően „nőbarátnak” tűnő intézkedéseit semmiképpen sem nevezhetjük feministának, sőt ha ezt állítanánk, azzal tulajdonképpen felhígítanánk a feminista törekvéseket, és megkérdőjeleznénk azok létjogosultságát a posztkommunista közegben.⁴⁰ Tény azonban, hogy a kommunizmus gyakorlatai hatással vannak arra, hogy ma hogyan gondolkodnak Kelet-Európában a feminizmusról és a női egyenjogúságról.

Az egyenlőtlenség fokozásához hozzájárultak a kommunizmus reprodukciós törvényei is. Romániában például a 770/1966 számú rendelet (amely tiltotta az abortuszt) alól csak bizonyos esetekben lehetett „felmentést” kapni, mint például az anya életének veszélyeztetettsége, örökölhető betegségek megléte valamelyik szülőnél, nemi erőszak vagy vérfertőzés esete stb., minden más esetben a művi terhességmegszakítás súlyos szankciókat vont maga után. A rendelet mégsem tűnt hatékonynak, ugyanis a születések száma kezdetben valóban nőtt, rövid idő elteltével azonban újra csökkenni kezdett, valamint nem mellékes az a szempont sem, hogy a törvénytelenül,

---

³⁷ ACSÁDY: *Kellett nekünk feminizmus?*, 173.

³⁸ ANTONI: *A magyarországi feminista megmozdulások története*, 24.

³⁹ ANTONI: *A magyarországi feminista törekvések története*, 24.

⁴⁰ Ioana VLAD: *Feminism și comunism. O construcție în termeni*, In. *Perspective Politice*, 2010/3, 33–34.

nem megfelelő orvosi ellátással végzett abortuszok száma nőtt, amelyek veszélybe sodorták az anyák életét. Emiatt 1985-ben újabb szigorító rendelkezéseket vezettek be.⁴¹ A törvénnyel az alapvető probléma (a feminizmus szempontjából), hogy ezzel az állam a magánszféra legitimebb részét is ellenőrzése alatt próbálta tartani, valamint a törvénytelen abortuszok miatt csupán a nőket és a beavatkozást végzőket szankcionálták, ami tulajdonképpen tüneti kezelésnek minősül abban az értelemben, hogy figyelmen kívül hagyja a probléma komplexitását, nem foglalkozva az apák felelősségével, illetve mindazzal a körülménnyel, ami miatt a nők úgy érezték, ez az egyetlen lehetőségük.⁴²

Mindebből következően a rendszerváltást követően is egészen más volt a kelet-európai nők megítélése a feminizmusról, mint Nyugat Európában. Várnagyi Márta frappánsan fogalmazza meg a feminizmushoz való hozzáállást (és az azt övező sztereotípiákat) ebben a térségben: „a feminista mindig valamilyen, méghez a valamilyen rossz, a szocializmus alatt »kékharisnya«, aztán a kilencvenes években elvakult és »zsíros hajú lesbikus«, manapság pedig »radikális, karrierista és persze szingli«.”⁴³

Elsősorban azt kell kiemelni, hogy maguk a kelet-európai feminista aktivisták is gyakran kritikával viszonyultak a nyugati feministákhoz, és ez a jelenség ma is megfigyelhető. Ez annak tudható be, hogy az egyre inkább teret nyerő globalizáció ellenére is egészen más a kelet-európai nők társadalmi helyzetükkel kapcsolatos attitűdje, más jegyeket tartanak fontosnak az identitásukban. Acsády Judit elsősorban a nemi sztereotípiáktól való idegenkedést emeli ki: „...sikk volt feminista körökben a felsőbbrendűségi pátoztól duzzadó, a kelet-európai kulturális különbségeket meg nem értő amerikai nőket szidni, akik fel nem foghatják, hogy kelet-európai társaik miért akarnak csinosak lenni és a férfiaknak tetszeni, miért festik magukat, miért örülnek úgy, hogy a nyugati kozmetikumok elérhetőkké váltak, miért ragaszkodnak annyira a családjukhoz, miért nem akarnak politikusok lenni, és miért pironkodnak még mindig, amikor pénzt kérő pályázati űrlapokat töltenek ki.”⁴⁴ Ez egy olyan szempont, amit feltétlenül figyelembe kell venni, amikor az alapvetően nyugatról „importált” feminizmust a kelet-európai kontextusra

---

⁴¹ HOLLÓ László: *Die Kultur des Todes in Rumänien. Die moralische Beurteilung der Abtreibungsindikationen*, In. *Studia Universitatis Babeş–Bolyai, Theologia Catholica Latina*, 2006/1, 43–44.

⁴² Alina IONESCU: *Women's Status in Transitiona Romania*, In. *International Journal on Rule of Law, Transitional Justice and Human Right* 2012/3, 35.

⁴³ VÁRNAGYI Márta: *A női irodalom és a feminista irodalomkritika Magyarországon*, In. *TNTeF* 2011/1.1, 30.

⁴⁴ ACSÁDY: *Kellett nekünk feminizmus?*, 175.

akarjuk adaptálni. Leginkább azért, hogy ezzel is elhatárolódjunk az olyan sztereotípiáktól, amelyek szerint egy feminista nem lehet a társadalmi konvenciók mentén értelmezetten nőies és családcentrikus.

Másodsorban azt is érdemes megvizsgálni, hogy mi okozza a kelet-európai nők (és férfiak) már szinte általánosnak mondható elhatárolódását a feminizmustól. Szabó Mónika az antifeministák⁴⁵ attitűdjét vizsgálva rámutat arra, hogy nagyon gyakran az úgynevezett „szalmabábérvélés” technikájával élnek, ami hibás érvelési technikának mondható, hiszen ennek értelmében az ellenérveiket nem a másik fél érveire alapozva fogalmazzák meg, hanem a másik érveiből „szalmabábot” kreálva, saját interpretációikra támaszkodnak, azokat igyekeznek cáfolni. Röviden: az antifeministák gyakran nem a valóságra reflektálnak (arra, ami a feminizmus valójában), hanem arra, amit ők feminizmusnak hisznek. Ez pedig a legtöbb esetben a negatív sztereotípiák erőteljes hangsúlyozását jelenti.⁴⁶ Az általánosnak mondható elhatárolódás oka lehet, hogy a „valódi” feminizmus helyett egy csúsztatott állításokból összetákolt szalmabábot látnak, ami ahelyett, hogy biztonságot nyújtana, éppen az elijesztést szolgálja.

Szabó Mónika, Becker és Wagner nemi identitás modellje (GIM) alapján négy fokozatot különböztet meg a feminizmushoz való hozzáállás tekintetében. Az első az, amikor valaki egyértelműen *antifeministaként* határozza meg magát, és úgy gondolja, a feminizmus árt a nőknek és a társadalomnak. Ez a szint a valami ellen való állásfoglalás szintje, vagyis az illető kategorikusan a feministák ellenpólusaként foglal állást. A második fokozaton a *nem-feministák* állnak, vagyis azok, akik nem határolódnak el olyan élesen, mint az antifeministák, de motivációjuk elsősorban a hagyományos nemi szerepek védelméből fakad, magával a feminizmussal azonban nem foglalkoznak kifejezetten. A harmadik fokozat a tipikus „*nem vagyok feminista, de...*” típusú hozzáállást foglalja magában, ami feminista attitűdöt feltételez ugyan, az viszont hiányzik, hogy az illető feministaként pozícionálja magát. A negyedik fokozat pedig a *feministákat* foglalja magába, amikor egyidőben megvan a feminista elvekkel való azonosulás és a feminizmus mint identitáspozíció felvállalása.⁴⁷ Antoni Rita rámutat arra, hogy magyar kontextusban (ami kiterjeszthető a kelet-európai kontextusra is) nagyon jellemző elhatárolódási

---

⁴⁵ Antifeminista alatt itt a feminizmust kifejezetten elutasító álláspontot értem, nem pedig a viszonylag semlegesnek mondható, értékítéletektől mentes elhatárolódást.

⁴⁶ SZABÓ: „*Nem vagyok feminista, de...*”, 58.

⁴⁷ SZABÓ: „*Nem vagyok feminista, de...*”, 60–61.

forma a „nem vagyok feminista, de...” típusú attitűd. Szerinte annak ellenére, hogy az így kezdett mondatok alapvetően feminista értékekkel folytatódnak, mégis az antifeminizmusnak kedveznek, mivel „alátámasztják a feminizmus megbélyegzését”.⁴⁸

Összességében tehát, ha figyelembe vesszük a kelet-európai kontextus sajátos helyzetét, és azt, hogy posztkommunista mivolta nagy mértékben meghatározza a nyugati ideológiák adaptálását, akkor érthetővé válik az alapvető idegenkedés, elhatárolódás a feminizmustól és a feministáktól. Ha azonban abból indulunk ki, hogy az antifeminizmus csupán szalmabábbal ijesztget, a valódi feminista értékek viszont jelen vannak a közgondolkodásban, csak éppen a feminizmus mint identitáspozíció felvállalása ütközik gátakba, akkor semmiképpen sincs okunk pesszimizmusra. Acsády Judit idézi Kovács Melinda szellemes megfogalmazását: „Kelet-Európát globalizálni lehet, feministává tenni viszont nem.”⁴⁹ Jómagam egy optimistább álláspontra helyezkednék, szem előtt tartva ugyanakkor azt, hogy a „feministává tétel” nem valamiféle militáns abszolutizálásra vonatkozik, hanem sokkal inkább egy fokkal nagyobb tisztánlátásra, a problémákkal szembeni érzékenységre és ebből fakadóan egy bátrabb felvállalhatóságra.

1.2.3. A katolikus egyházban

A katolikus egyház, főleg a feminizmus kezdeti időszakában ellenséget látott a női emancipációs mozgalmakban és elvekben, olyan törekvések összességének vélte, amik a család mint szentségi intézmény ellen valók. A 20. század első felében, még a feminizmus második hulláma előtt az egyház súlyos vádakkal illette a feministákat. XI. Piusz pápa a *Casti Connubii* kezdetű 1930-as enciklikájában egyenesen tévtanítóknak nevezi a női emancipációra törekvőket, és azt állítja, hogy ez a szabadságra való törekvés „a nőt elvonja a háztartástól, a gyermekek és a család ápolásától, hogy azokkal mit sem törődve saját hajlamának szabadon élhessen, és közügyekkel foglalkozzék vagy közhivatalt vállaljon.”⁵⁰ Ez az álláspont ma már jóval kiegyensúlyozottabb, éppen ezért nem az ilyen direkt feminizmus elleni vádakkal foglalkozom dolgozatomnak ebben a részében, sokkal inkább kevésbé látványos, mégis a női egyenjogúságra

---

⁴⁸ ANTONI: *A magyarországi feminista megmozdulások története*, 20.

⁴⁹ ACSÁDY: *Kellett nekünk feminizmus?*, 182.

⁵⁰ XI. Piusz: *Casti Connubii* (https://www.vatican.va/content/pius-xi/hu/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19301231_casti-connubii.html#N22 2022. 04. 25.)

éppolyan káros „jóindulatú szexizmussal”, ami helyenként fellelhető a katolikus vallásgyakorlásban és egyházi megnyilatkozásokban.

Szabó Mónika a Becker-Wagner féle nemi identitás modellt (GIM) elemezve megjegyzi, hogy a *tradicionális azonosulók* csoportjába tartoznak a „keresztény feministák” is, és azt is kijelenti, hogy ez a csoport általában „rendszerigazoló és szexista”.⁵¹ Mielőtt megkísérelném ennek a kijelentésnek a részletesebb elemzését, röviden kitérnék magára a nemi identitás modellre, hogy végül egy teljesebb képet kaphassuk.

Becker és Wagner egy 2009-ben megjelent tanulmányukban⁵² két tengely mentén határozta meg a (női) nemi identitás különböző formáit: az első tengely a nemi csoporthoz való azonosulást foglalja magába (azonosuló vagy nem azonosuló), míg a második az identitás tartalmát (tradicionális vagy progresszív). Ennek értelmében a nemi identitás négy csoportját különítették el: tradicionális azonosulók, progresszív azonosulók, tradicionális nem azonosulók és progresszív nem azonosulók.⁵³

A *tradicionális azonosulók* kategóriájába tartoznak azok a nők, akik identitásuk meghatározásakor fontosnak tartják a nőkhöz mint társadalmi kategóriához való tartozást, emellett pedig hagyományos értékeket képviselnek. A karrier helyett inkább otthon maradnak, gondoskodnak a családról, fontosnak tartják a nők és férfiak közötti hagyományos kapcsolatokat. Nem tartják hátrányosan megkülönböztetetteknek magukat a társadalomban elfoglalt helyüket illetően, ezzel pedig hozzájárulnak a társadalomban alapvetően jelenlevő nemi diszkriminációkhoz (Szabó Mónika ezért nevezi őket rendszerigazolóknak). Becker és Wagner ide sorolja az antifeminista és a „háziasszony típusú” nőket (Szabó Mónika ezt a „keresztény feministákkal” is kiegészítette). A *progresszív azonosulók* azok a nők, akik szintén fontosnak tartják identitásukban a nőkhöz való tartozást, de a nemi szerepekhez progresszíven viszonyulnak, sőt azt is mondhatnánk, hogy saját feltételeik mentén próbálják újraértelmezni a hagyományos nemi szerepeket. Felismerik a nők hátrányos helyzetét a társadalomban, és tenni is akarnak ellene. Ide tartoznak a feministák. A *tradicionális nem azonosuló* nők a hagyományos nemi szerepeket képviselik, azok mellett állnak ki, és saját identitásuk meghatározásában nem tartják különösen

---

⁵¹ SZABÓ: „*Nem vagyok feminista, de...*”, 59–60.

⁵² Julia C. BECKER–Ulrich WAGNER: *Doing gender differently – The interplay of strength of gender identification and content of gender identity in predicting women’s endorsement of sexist beliefs*, In. *European Journal of Social Psychology* 2009/39, 487–508.

⁵³ BECKER–WAGNER: *Doing gender differently...*, 489.

fontosnak a nőiséget mint társadalmi kategóriát. Beckerék úgy értékelik (Condorra hivatkozva), hogy ezek a nők sokkal inkább a férjük és családjuk szemszögéből határozzák meg önmagukat, mintsem a nőiségük felől. Ide azokat a háziasszonyokat sorolják, akik számára a női mivoltuk nem játszik meghatározó szerepet a saját identitásukban. Végül vannak a *progresszív nem azonosulók*, akik nem azonosulnak kifejezetten a nőiséggel (legalábbis nem tartják azt erősen meghatározónak saját identitásukban), de valamilyen progresszív nemi szereppel azonosulnak. Ezek a nők a férfiakhoz viszonyítva határozzák meg magukat annak érdekében, hogy minél inkább azonosulni tudjanak a férfiak által dominált szakmákkal. A többi nőt (akik kevésbé képzettek) általában kevésbé értékesnek tekintik. Ebbe a csoportba többnyire azok a nők sorolhatók, akik karrieristák, és nem foglalkoztatja őket a nők mint társadalmi kategória sorsa.⁵⁴

Visszatérve tehát Szabó Mónika azon megállapításához, miszerint a „keresztény feminiszták” a tradicionális azonosulókhoz tartoznak a Becker és Wagner féle nemi identitás modellben, kijelenthető, hogy szerinte a keresztény feminizmus a nőiséggel való azonosulást és a hagyományos nemi szerepek hangsúlyozását jelenti. Ez a kijelentés felveti azt a kérdést, hogy a keresztény értelemben vett feminizmus valóban csak úgy képviselhető-e, hogy az egyszersmind a feminizmus valódi céljaival szembefordulva „rendszerigazoló és szexista” marad. Ezen a ponton szeretnék kitérni néhány egyházi megnyilatkozásra és a téma szempontjából releváns kutatásra, amik segítségével ez a kérdés körüljárható.

Egy Spanyolországban végzett 2002-es kutatás⁵⁵ azt vizsgálta, hogy milyen hatással van a nőket, illetve a férfiakat érintő jóindulatú (benevolent) és rosszindulatú (hostile) szexizmusra az oktatás, illetve a vallásosság. Abból a hipotézisből indultak ki, hogy míg az oktatási intézmények hozzásegítenek ahhoz, hogy a szexizmus visszaszoruljon, addig a (katolikus) vallásosság épp az ellenkező hatást éri el, vagyis fenntartja és erősíti a szexizmust⁵⁶. Számunkra ebben az esetben a vallásosság aspektusa mérvadó, amivel kapcsolatban kiemelték, hogy felvetésük szerint a katolikus egyház ma már kifejezetten elhatárolódik ugyan a korábbi időkben jelenlevő rosszindulatú szexizmustól (amely a nőket nyíltan alacsonyabb rendűnek tekinti), de a jóindulatú

---

⁵⁴ BECKER–WAGNER: *Doing gender differently...*, 490.

⁵⁵ Peter GLICK–Maria LAMEIRAS–Yalanda Rodriguez CASTRO: *Education and Catholic Religiosity as Predictors of Hostile and Benevolent Sexism Toward Women and Men*, In. *Sex Roles* 2002/47, 433–441.

⁵⁶ Szexizmus alatt olyan viselkedést, attitűdöt értünk, amely a nemiség (főleg a nőkre vonatkozóan, de nem csak) miatti megkülönböztetésen alapszik. (Oxford Learner's Dictionaries, *sexism*, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/sexism 2022. 06. 15.)

szexizmus fenntartásában nagyon is közrejátszik. Jóindulatú szexizmus alatt elsősorban a hagyományos nemi szerepekhez és sztereotípiákhoz való ragaszkodást érik, vagyis azt, hogy a nők gyengédek és gondoskodók (sőt ebben kiemelkedőbbek is a férfiaknál), ami azonban alátámasztja, hogy ők a „gyengébbik nem”, akiket a férfiaknak védelmezniük kell, visszaszorítva ezzel őket kizárólag a magánszférába. Érvelésüket II. János Pál pápa két megnyilatkozására alapozzák.⁵⁷

Elsősorban azt emelik ki, hogy a katolikus egyház hierarchikus szerveződése tulajdonképpen automatikusan a nemek közötti alá- és fölérendeltségre játszik rá, hiszen a nők nem részesülhetnek az egyházi rend szentségében, és ilyen értelemben nem tölthetnek be vezető szerepeket az egyházi hierarchiában. Ezt a gyakorlatot pedig Isten által elrendeltnek tartják (ezt II. János Pál pápa is kifejti az 1995-ben a nőkhöz írt levelének 11. pontjában⁵⁸) Egy 1999-ben szintén Spanyolországban végzett kutatásra hivatkozva azt is kijelentik, hogy a katolikus vallás gyakorlása összefüggésbe hozható a családon belüli egyenlőtlen munkamegosztással: a vallásgyakorló családokban a nők több háztartási munkát végeznek, és kisebb valószínűséggel van fizetett állásuk.⁵⁹

A kutatás hipotézisének (hogy a katolikus vallás gyakorlása elősegíti a jóindulatú szexizmus elfogadását) relevanciáját II. János Pál pápa *Mulieris Dignitatem* kezdetű apostoli levelével (1988) és egy másik nőkhöz írt levelével (1995) igazolták. Kiemelik, hogy a pápa ugyan határozottan elítéli a rosszindulatú szexizmust, és folyamatosan hangsúlyozza a férfi és a nő egyenlő méltóságát, mégis megerősíti azt a hitet, hogy a férfiak és nők különböző tulajdonságokkal és szerepekkel rendelkeznek úgy a családban, mint a társadalomban és az egyházban, ezt pedig jóindulatú szexizmusként értelmezik. Arra is rávilágítanak, hogy ez azért problémás, mert a „jóindulatúság” miatt az efféle szexizmus általában nem vált ki ellenkezést a nőkből (hiszen többnyire nem is értelmezik szexizmusként), az alapvetően szexista rendszer fenntartásában mégis fontos szerepet játszik.⁶⁰ A kutatás eredményei végül igazolták is a hipotézist, hiszen az 1003 férfi és női résztvevővel készített rövid interjúk alapján kimutatták, hogy a katolikus vallásosság mind a férfiak, mind a nők esetében a jóindulatú szexizmust jelzi előre.⁶¹

---

⁵⁷ GLICK–LAMEIRAS–CASTRO: *Education and Catholic Religiosity...*, 433–435.

⁵⁸ II. János Pál: *Levél a nőkhöz a Nők IV. Világkonferenciája alkalmából* (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=77>)

⁵⁹ GLICK–LAMEIRAS–CASTRO: *Education and Catholic Religiosity...*, 434.

⁶⁰ GLICK–LAMEIRAS–CASTRO: *Education and Catholic Religiosity...*, 435–436.

⁶¹ GLICK–LAMEIRAS–CASTRO: *Education and Catholic Religiosity...*, 438.

Ezen a ponton fontosnak tartom – anélkül, hogy megkérdőjelezném a jóindulatú szexizmus negatív hatását a női egyenjogúság minél teljesebb elérésében – kitérni néhány olyan aspektusra, amik véleményem szerint II. János Pál pápa említett megnyilatkozásaiban pozitívumoknak mondhatók a feminista törekvések szempontjából. Először is fontos tisztázni, hogy valóban vannak olyan kijelentések mindkét dokumentumban, amik rájátszanak a jóindulatú szexizmusra. Csak egy-egy példát említenék: „Ebben a szenvedésében szerepe van az asszony sajátos érzékenységének is, akkor is, ha gyakran jobban tudja viselni a szenvedést, mint a férfi.” (Mulieris Dignitatem 19)⁶²; „Mert a nő különösen önmagának a mindennapi életben való elajándékozásában ragadja meg életének mély elhivatottságát, ő, aki talán jobban látja az embert, mint a férfi, mert ő a szívével lát.” (Levél a nőkhöz 12)⁶³. Mindkét esetben egyértelműen pozitívan jelenik meg a nő, sőt olyan tulajdonságai vannak megragadva, amikkel kapcsolatban még kiemelkedőbb is, mint a férfi. Mégis elmondható, hogy mindkét szövegrész arra a nemi sztereotípiára játszik rá, miszerint a nő érzékenyebb, gondoskodóbb, mint a férfi, ezzel pedig máris a családi élet, a magánszféra területére lett „száműzve”. Nem állítom, hogy a pápának ez volt a célja ezekkel a kijelentésekkel, azt viszont igen, hogy az ilyen jellegű sztereotípiák (ha csak közvetetten is) hozzájárulnak a nemi sztereotípiák fenntartásához és táplálják a sztereotípiák narratíváit.

Mindezek ellenére fontosnak tartok kiemelni néhány olyan aspektust, amikre a fentebb tárgyalt tanulmány nem tér ki. Úgy vélem ugyanis, hogy II. János Pál pápa ezekkel a megnyilatkozásaival több ponton is hozzájárult a női egyenjogúság eszméjének terjedéséhez. Konkrétan is kifejezi például a csodálatát a feministákkal szemben (még ha nem is használja a feminista fogalmat, üzenete egyértelmű): „Ennek kapcsán nem mulaszthatom el, hogy ki ne nyilvánítsam csodálatomat azon jóakarató nők iránt, akik a nők védelmében az alapvető társadalmi, gazdasági és politikai jogok kivívásának szentelték magukat, és bátor kezdeményezésükkel olyan korban álltak elő, amikor e küzdelmüket túlzónak, a hiányzó nőiesség jelének, nagyozolásnak, sőt bűnnek tekintették!” (Levél a nőkhöz 6). A Mulieris Dignitatem-ban tulajdonképpen „korrigál” olyan téves elképzeléseket, mint hogy a nő oldalbordából való teremtettsége alárendelést jelentene (Mulieris Dignitatem 7), vagy hogy a bűnbeesés egyedül a nő vétke lenne (Mulieris Dignitatem 9). Nem hallgatja el a status quo-t, miszerint a nők alapvetően

---

⁶² II. János Pál: *Mulieris Dignitatem* (https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/apost_letters/1988/documents/hf_jp-ii_apl_19880815_mulieris-dignitatem.html 2022. 04. 25.)

⁶³ II. János Pál: *Levél a nőkhöz, a Nők IV. Világkonferenciája alkalmából* (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=77> 2022. 04. 25.)

hátrányt szenvednek a társadalomban: „Hány nőt értékelték és értékelnek még mindig inkább fizikai külseje, mint szaktudása, munkája, szellemi produktumai, érzékenységének gazdagsága, s végül létének és lényének sajátos méltósága szerint!” (Levél a nőkhöz 3). Emellett sürgeti is a változást: „Sürgősen el kell érni, hogy az emberi személy mindenütt valódi jogegyenlőséget kapjon, és ez jelenti az »azonos munkáért azonos bért« elv érvényesülését, a dolgozó anyák védelmét, az igazságos szakmai előrelépést, a házastársak családjogi egyenlőségét, és mindannak az elismerését, ami az állampolgár jogaival és kötelességeivel egy demokráciában összefügg.” (Levél a nőkhöz 4).

Összességében elmondható, hogy kimutatható összefüggés a katolikus vallás gyakorlása és a jóindulatú szexizmus megléte között, hiszen ezt empirikus kutatások is igazolják. A gyakorlatban tehát megfigyelhető a katolikus egyház ilyen jellegű (negatív) hatása a női egyenjogúságra való törekvésekre. Fontosnak tartom ugyanakkor a közös pontok, a párbeszéd felé vezető utak megvizsgálását is, hiszen csak így kaphatunk teljesebb és árnyaltabb képet a katolikus egyház és a feminista törekvések kapcsolatáról.

1.3. A párbeszéd felé vezető utak

Ezen a ponton arra térnék rá, hogy milyen lehetőségek mutatkoznak a (katolikus) teológia, valamint egyházi gyakorlat és a feminista törekvések közötti párbeszédre. Abból indulhatunk ki, hogy a katolikus egyház egyik fontos törekvése a hátrányos helyzetűek, a peremre szorultak felkarolása és segítése, amely kategóriába a nők mint sok esetben hátrányosan megkülönböztetett társadalmi csoport is beletartoznak. Éppen ezért az egyház nem fordíthat hátat azoknak a törekvéseknek, amelyek a női egyenjogúságot tűzik ki célul, és a gyakorlat azt mutatja, hogy alapvetően nem is fordít.

Ennek kapcsán két aspektusra világítanék rá. Elsősorban a felszabadítási teológiákból kiindulva (figyelembe véve, hogy annak szélsőséges irányzatait a katolikus egyház elítélte) vizsgálom meg, hogy miért releváns a feminista teológia a feminizmus történetében, miért nem szabad azt figyelmen kívül hagyni, amikor a feminizmus történetéről és gyakorlati megmutatkozásairól beszélünk. Ezt követően pedig Ferenc pápa azon törekvéseire térek rá, amelyek a női egyenjogúságot szolgálják, és amelyek valóban gyakorlati eredménnyel is szolgálnak ebben a tekintetben. Mindezzel arra kívánok rámutatni, hogy habár vannak olyan pontok az egyházban és a teológiában, amelyek hátráltatják a feminista törekvéseket (mint ahogy

az fentebb már bemutatásra került), mégis az látszik, hogy az egyháznak alapvetően fontos a nők helyzete, annak minél pontosabb tisztázása, ami végső soron hozzájárul a feminista törekvések minél teljesebb érvényre jutásában.

1.3.1. Feminista felszabadítási teológia

Elina Vuola, a Helsinki Egyetem teológusa, kritikus szemmel tekint a feminizmus történetének általánosan ismert leírásaira, amikor felhívja a figyelmet annak egy lényeges hiányosságára: a feminista teológia figyelmen kívül hagyására. Úgy véli, hogy a feminizmus története nem lehet teljes akkor, ha csupán világi szemmel tekintjük át, és nem vesszük figyelembe az (elsősorban keresztény) egyházak és a vallásgyakorlás feminizmusra gyakorolt hatását. Abból indul ki, hogy a vallásnak, vallásosságnak eleve figyelemreméltó hatása van a társadalomra, és ilyen értelemben a nőkre is, és felhívja a figyelmet arra, hogy a 60-70-es évek feministái is (a dél-amerikai kontextust emeli ki) gyakran vallásgyakorló nők voltak, és amellet, hogy részt vettek a női jogokat kivívó mozgalmakban, templomba is jártak, és gyakorolták a hitüket. Ezt figyelembe véve a feminizmus történetének kritikus szemmel történő újraolvasását sürgeti figyelembe véve a vallásosság és a feminista teológia aspektusait is. Azt állítja ugyanis, hogy mindkét irány hiányosságokat eredményezhet, az is, ha a feministák „vakok” a vallásra („religion blind”), és az is, ha a vallás, a teológia „vak” a nemiséggel kapcsolatos kérdésekre („gender blind”).⁶⁴

Vuola rávilágít arra, hogy az interszekcionalitás mint a feminizmus egy fontos aspektusa már azelőtt megjelent a teológiában, hogy a feminizmus elméletalkotásában ténylegesen használni kezdték volna a fogalmat. Arra mutat rá, hogy a Dél-Amerikában az 1970-es évek óta elterjedt felszabadítási teológiáknak a kezdetektől lényeges eleme volt az interszekcionalitás (még ha nem is használták ebben a formában a kifejezést), majd az 1976-ban létrejött *Ecumenical Association of Third World Theologians* (EATWOT) keretein belül már kifejezetten a feminista teológiában is használták. Eszerint ugyanis „a feminizmust tágan kell értelmezni, nemesak a szexizmus elleni küzdelemként, hanem ezzel együtt a rasszizmus, az osztályharc, a kolonializmus és a militarizmus mint a nők kizsákmányolásának és elnyomásának struktúrái ellen is”.⁶⁵ Ez az elv pedig szépen

---

⁶⁴ Elina VUOLA: *Religion, Intersectionality and Epistemic Habits of Academic Feminism. Perspectives from Global Feminist Theology*, In. *Feminist Encounters: A Journal of Critical Studies in Culture and Politics*, 2017/1(1), 04, 3–4. (<https://www.lectitopublishing.nl/download/DBUITOTH.pdf> 2022. 04. 25.)

⁶⁵ VUOLA: *Religion, Intersectionality...*, 8.

összezseng a dolgozatban már korábban felvázolt, az először Kimberlé Crenshaw által a 90-es években használt interszekcionalitás fogalommal.

Ezzel jut el Vuola a *feminista felszabadítási teológia* fogalomhoz, amit az első generációs dél-amerikai feminista teológusok (pl. Rosemary Ruether, Elizabeth Schüssler Fiorenza) használtak a saját munkájuk során. Ez az irányzat a kezdetektől számol a ténnyel (amit a nyugat-európai feministák csak a 90-es évektől fogalmaztak meg tételesen), hogy a diszkrimináltság nemcsak a szexizmusban mutatkozik meg, hanem számos más olyan aspektusban is, amelyek meghatározzák az identitást (pl. rassz, nemzetiség, életkor stb.). Ugyanakkor kritikusan tekint a nyugat-európai feministák által használt interszekcionalitás fogalomra is, hiszen rávilágít arra, hogy elemzéseik, elméletalkotásaik során gyakran kihagyják a vallásosság aspektusát (többnyire csak a faj, osztály és társadalmi nem kategóriákra fókuszálnak⁶⁶). Vuola hangsúlyozza, hogy ez hiányosságnak mondható, hiszen olyan tényezőről van szó, amely fontos alkotóeleme az identitásnak.⁶⁷

Vuola célja nem a felszabadítási teológia propagálása, ahogy a jelen dolgozat sem ezt a célt szolgálja. Sokkal inkább egy olyan metszéspont kiemeléséről van szó, ahol találkozhat a teológia és a feminizmus, hogy így a párbeszéd egy lehetséges útja előtérbe kerülhessen. A katolikus egyház ugyan több ízben is bírálta a felszabadítási teológia szélsőséges irányzatait, ma már mégis törekszik egy kiegyensúlyozott párbeszédre a szélsőségektől mentes felszabadítási teológiák kapcsán, hiszen a „szegények kiáltása az igazságosságért” ma is aktuális kérdés a teológia és a konkrét egyházi gyakorlat számára.⁶⁸ Nem mellékes az sem, hogy Ferenc pápa teológiájában is felfedezhető a felszabadítási teológiák hatása, ami a leginkább a szegényekhez, a peremre szorultakhoz való viszonyulásában mutatkozik meg. Az *Evangelii Gaudium* (EG)⁶⁹ kezdetű enciklikájában a kirekesztett és bántalmazott nőket is ebbe a kategóriába sorolja, amikor „kétszeresen szegényeknek” nevezi őket (EG 212). Mindezt figyelembe véve úgy vélem, hogy teológiai értelemben is foglalkozhatunk a női egyenjogúság kérdésével úgy, hogy annak középpontjában a nők álljanak mint olyan kisebbségi csoport, amely a társadalom által

---

⁶⁶ SEBESTYÉN: *Az interszekcionalitás elméleti megközelítései*, 115.

⁶⁷ VUOLA: *Religion, Intersectionality...*, 8–9.

⁶⁸ *A felszabadítás teológiája az ezredforduló után*, Magyar Kurír (<https://www.magyarurir.hu/hirek/a-felszabaditas-teologiaja-az-ezredfordulo-utan> 2022. 04. 25.)

⁶⁹ Ferenc pápa: *Evangelii Gaudium. Az evangélium öröme kezdetű apostoli buzdítás*, Szent István Társulat, Budapest, 2014.

diszkriminált, gyakran peremre szorított (ilyen értelemben „szegény”). Ehhez pedig Ferenc pápa teológiája és egyházi gyakorlatai jó kiindulópontként szolgálhatnak.

1.3.2. Ferenc pápa „feminista teológiája”

Ferenc pápa számos alkalommal felszólalt a nők ügyében, hangsúlyozva a női egyenjogúság fontosságát. Kétségtelen, hogy beszédeiben megjelennek a fentebb bemutatott, II. János Pál megnyilatkozásaihoz hasonló jóindulatú szexista kijelentések, mint például annak hangsúlyozása, hogy a nő a férfival ellentétben a harmónia és szépség megtestesítője.⁷⁰ Ennek pedig valóban szerepe van a patriarchális rendszer fenntartásában. Azonban azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a pápa ugyanitt hívja fel a figyelmet arra is, hogy a nő nem csupán eszköz, aki csak funkcionalitásában értékes. A dolgozat ezen részében olyan aspektusokra kívánok rámutatni Ferenc pápa tanításában, amelyek a feminizmus törekvéseinek előmozdítását szolgálják. A nőkről való tanítását nem akarom elnagyoltan feminista teológiaként értelmezni, mégis állítom, hogy a nők mint a társadalom egy kisebbségi csoportja fontos szerepet foglal el pápai programjában.

Ferenc pápa több ízben mondott már véleményt a feminizmusról mint a női egyenjogúságra való törekvésről. Kijelenti például, hogy valóban szükség van ilyen mozgalmakra, hiszen sok helyen még napjainkban sem tekintik egyenlő méltóságúnak a nőket és a férfiakat (FT 23), valamint azt is, hogy „csodáljuk a Szentlélek tevékenységét a nő méltóságának és jogainak világosabb elismerésében” (AL 54)⁷¹. Ugyanakkor kiemeli azt is, hogy a feminizmusnak vannak olyan formái, amelyektől az egyháznak el kell határolódnia (AL 54). Ilyenként említi a gender ideológia negatív hatásait (AL 56), valamint az abortuszt, amellyel kapcsolatban határozottan kijelenti, hogy az egyház nem fog változtatni az ezzel kapcsolatos tanításán, ez a pont nem képezi részét a reformtörekvéseknek, mégis empátikusan viszonyul a lehetetlennek tűnő helyzetekben levő nőkhöz: „De az is igaz, hogy keveset tettünk azért, hogy megfelelő kísérést nyújtsunk azoknak a nőknek, akik nagyon nehéz helyzetekbe kerültek, amelyben az abortusz gyors megoldást kínál mélységes szorongásukra, különösen akkor, ha a bennük növekedő élet erőszak következménye, vagy szélsőséges szegénységben élnek. Ki nem képes megérteni ezeket az olyannyira fájdalmas

---

⁷⁰ Ferenc pápa: *A nő teremti meg a harmóniát, ami széppé teszi a világot*, Magyar Kurír, 2017. február 9. (<https://www.magyarKurir.hu/hirek/ferenc-papa-no-teremti-meg-harmoniat-ami-szeppen-teszi-vilagot> 2022. 04. 25.)

⁷¹ Ferenc pápa: *Amoris Laetitia. A családban megélt szeretetről kezdetű apostoli buzdítás*, Szent István Társulat, Budapest 2016.

helyzeteket?” (EG 214) Ennek szellemében 2016-ban, az irgalmasság évének végén felhatalmazást adott a papoknak, hogy feloldozzák az abortuszt meggyónni akaró nőket.⁷² Ez természetesen nem az abortusról szóló tanítás relativizálása, ahogy nem is áll ki az egyes feminista csoportok abortuszt legalizálni akaró törekvései mellett, csupán egy olyan nézőpont alkalmazása, ami figyelembe veszi a nők abortusszal kapcsolatos helyzetének egy olyan aspektusát is, ami lényegileg hozzátartozik a kérdéshez. Ferenc pápának ez a hozzáállása nem egyedülálló, ugyanis már II. János Pál pápa az *Evangelium Vitae* (EV)⁷³ kezdetű enciklikájában a problémát a maga komplexitásában szemlélte, amikor arról írt, hogy nem egyedül a nő a felelős abortusz esetén, hanem az apát is felelősség terheli, valamint mindenkit, aki valamilyen módon hozzájárult az anya döntéséhez (vagy akár helyette döntöttek), sőt azt is kifejti, hogy gyakran nem egyéni esetekként kell vizsgálni az egyes abortuszokat, hanem társadalmi problémaként (EV 59). Emellett Ferenc pápához hasonlóan az ítéletalkotás helyett empátiával fordul azokhoz a nőkhez, akik abortuszon estek át (EV 99).

Egy másik lényeges pont a nők részvétele (nem-részvétele) az egyházi hierarchiában, amiről kijelenthető, hogy az isteni elrendelésre való hivatkozás ellenére is (vagy talán éppen amiatt), bizonyos értelemben implicit módon aláhúzza a nők alsóbbrendűségét. Ezzel kapcsolatban Ferenc pápa is állítja, hogy olyan kihívásról van szó, amely valóban kérdéseket vet fel a női egyenjogúság kapcsán. Ugyanitt viszont azt is hangsúlyozza, hogy a probléma forrása nem abból fakad, hogy alsóbbrendűségnek értelmezzük, hogy nőket nem lehet pappá szentelni, sokkal inkább abból, hogy a papságot gyakran az uralkodással, a hatalomgyakorlással azonosítjuk, és nem a szolgálattal (EG 104). Ferenc pápa gyakran hangsúlyozza, hogy a túlzott klerikalizmus nem lehet termékeny útja az evangelizációnak, hogy „le kell vetni a hercegi magatartást”⁷⁴, és teret kell engedni a világiaknak is a szolgálatban, amiben gyakran kiemeli a nők szerepének, egyedi küldetésének

---

⁷² A pápa intézményesíti az abortusz megbocsátását, Index, 2016. november 21.

(https://index.hu/kulfold/2016/11/21/a_papa_intezmenyesiti_az_abortusz_megbocsatasat/ 2022. 04. 25.)

⁷³ II. János Pál: *Evangelium Vitae. II. János Pál pápa enciklikája a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, szerzeteseknek és szerzetesnőknek, a laikus krisztushívőknek és minden jóakarátú embernek az emberi élet sérthetlenségéről*, 1995. március 22 (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> 2022. 06. 14.)

⁷⁴ Ferenc pápa: *Imádkozom azokért, akik eretneknek bélyegeznek*, Magyar Kurír, 2018. február 21.

(<https://www.magyarKurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-imadkozom-azokert-akik-eretneknek-belyegeznek> 2022. 04. 25.)

fontosságát.⁷⁵ Erre a törekvésre ő maga adott példát, amikor 2020. január 15-én kinevezte Francesca Di Giovanni jogásznőt a szentszéki államtitkárság egyik vezető pozíciójára, amivel ő lett az első nő ilyen magas egyházi pozícióban.⁷⁶ Csaknem egy évvel később pedig a *Spiritus Domini* kezdetű motu proprio által elrendelte, hogy a nők is hivatalosan, kánonjogilag is elismert formában gyakorolhatják a lektori és akolitusi szolgálatot.⁷⁷ Az sem mellékes, hogy Ferenc pápa 2016 óta komolyan foglalkozik a női diakonátus kérdésével, hiszen ekkor egy bizottságot hozott létre a kérdés megvitatására, majd 2019-ben még egyet, hogy foglalkozzanak a kérdéssel.⁷⁸ Mindezeket figyelembe véve nem kérdéses, hogy a pápa foglalkozik a nők egyházi szolgálatának kérdésével, ennek érdekében pedig konkrét intézkedéseket is tesz, melyek előmozdítják és ébren tartják az ügyet.

A pápa a nők bántalmazása ellen is többször felszólalt. Kiemeli, hogy a nőkkel szembeni és a családon belüli erőszak „nem a férfiúi erő bizonyítását, hanem gyáva romlást jelentenek” (AL 54). Az idei év (2022) január 1-i homíliájában pedig határozottan kijelenti, hogy „egy nő bántalmazása Isten gyalázása”, és felszólít a nők elleni erőszak végetvetésére.⁷⁹ Máshol pedig a nők tárgyiasítása ellen emeli fel szavát, amikor azt mondja: „A nők lealacsonyítása bűn a teremtő Isten ellen, mert a nő nélkül a férfi nem lehet Isten képe és hasonlatossága. Még ha nem is mondják ki, egyfajta megátalkodott üldözés folyik a nők ellen.”⁸⁰ Jól látható tehát, hogy nagyfokú érzékenységgel közelít ehhez az egész társadalmat érintő és meghatározó problémához.

Összességében tehát elmondható, hogy Ferenc pápa tanítása nem feminista teológia a szó szoros értelmében, mégis jól láthatóan szívügye a nők helyzetének kérdése, többször kifejezte

---

⁷⁵ Ferenc pápa szerint kulcsfontosságú a nők szerepe a vallásközi párbeszédben, Magyar Kurír, 2017. június 9. (<https://www.magyarKurir.hu/hirek/ferenc-papa-szerint-kulcsfontossagu-nok-szerepe-vallaskozi-parbeszedben> 2022. 04. 25.)

⁷⁶ Ferenc pápa először nevezett ki egy nőt egyházi kulcspozícióba, Magyar Kurír, 2020. január 15. (<https://www.magyarKurir.hu/hirek/ferenc-papa-eloszor-nevezett-ki-egy-not-vatikani-kulcspozicioba?fbclid=IwAR0QLhtrDA57IBbHvfOckt56zVTTeN6TabLBvIghlgutJY3kwTkqkfQ7bZE> 2022. 04. 25.)

⁷⁷ Ferenc pápa új motu proprioja: nők is lehetnek lektorok és akolitusok, Magyar Kurír, 2021. január 11. (<https://www.magyarKurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-uj-motu-proprioja-nok-is-lehetnek-lektorok-es-akolitusok21> 2022. 04. 25.)

⁷⁸ A pápa újabb bizottságot állított fel a női diakonátus tanulmányozására, Vatican News, 2020. április 9. (<https://www.vaticannews.va/hu/vatikan/news/2020-04/papa-uj-bizottsag-noi-diakonatus-tanulmanyozasara.html> 2022. 04. 25.)

⁷⁹ Ferenc pápa homíliája: Egy nő bántalmazása Isten gyalázása!, Magyar Kurír, 2022. január 1. (<https://www.magyarKurir.hu/hirek/ferenc-papa-homiliaja-egy-no-bantalmazasa-isten-gyalazasa> 2022. 04. 25.)

⁸⁰ Ferenc pápa: A nők kihasználása bűn Isten ellen, Magyar Kurír, 2018. június 15. (<https://www.magyarKurir.hu/hirek/ferenc-papa-nok-kihasznalasa-bun-isten-ellen> 2022. 04. 25.)

ugyanis, hogy mennyire fontosnak tartja a nők egyenlő jogainak érvényre jutását. Emellett pápaságának eddigi évei alatt sokszor szót emelt a nők peremre szorítása ellen, és amint látható, szavait tettek is követik, hiszen számos intézkedésével igazolta már, hogy komolyan veszi a nőket, a szerepüket az egyházban és a társadalomban egyaránt. Ennek értelmében tanítása mindenképpen biztos alapul szolgálhat a feminizmus és a teológia párbeszédében, valamint egy konstruktív feminista teológia fejlesztésében.

2. Feminizmus empirikus górcső alatt

A téma kapcsán fontosnak bizonyuló elméleti aspektusok bemutatása után (és azok alapján) a dolgozat ezen része az empirikus kutatás bemutatásával folytatódik. Kvalitatív kutatást végeztem három félstrukturált interjú által, amelyek elkészítésében és elemzésében a megalapozott elmélet (grounded theory) egyes elemeit is alkalmaztam. A kutatás eredményeinek elemzéséhez elsősorban az alkalmazott módszer részletes leírását mutatom be, ezt követően a kezdeti hipotézisek következnek, amelyek az előzőekben felvázolt elméleti részen alapulnak, végül pedig az eredmények konkrét bemutatása és elemzése. Erre szisztematikusan rendezett témák, kategóriák mentén kerül sor, megvizsgálva az adatok közötti összefüggéseket. Végül pedig a hipotézisek felülvizsgálatára és a következtetésekre kerül sor.

A kutatás célja nem reprezentatív eredmények bemutatása, sokkal inkább az egyes kutatásban résztvevők feminizmushoz kapcsolódó attitűdjének, gondolkodásmódjának a vizsgálata.

2.1. A kvalitatív kutatás architektúrája

A kutatási módszer, amivel dolgoztam, kvalitatív módszer: félstrukturált interjúkat készítettem. Ehhez a megalapozott elmélet egyes elemeit is alkalmaztam. A megalapozott elméletet Glaser és Strauss szociológusok dolgozták ki 1967-ben.⁸¹ Olyan kvalitatív kutatási módszerről van szó, amely által az elmélet az empirikus adatokból fejlődik ki. Ennek értelmében az adatgyűjtés és adatelemzés tulajdonképpen párhuzamosan folyik, hiszen az új adatok felvétele az előző adatokból levont következtetések alapján történik.

A módszer lényege tehát, hogy az adatok elemzése, az azokból levont következtetések mentén történik az újabb adatgyűjtés. A megalapozott elmélet adatelemzési módszere is speciális, hiszen egy három lépésből álló kódolás mentén történik az elemzés (nyílt kódolás, axiális kódolás és szelektív kódolás), emellett pedig az ún. „memók” vagy feljegyzések írása is fontos az adatgyűjtés és elemzés során. Ezek alapján születik meg végül az elmélet, amikor a kutatók

---

⁸¹ Barney G. GLASER–Anselm L. STRAUSS: *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Aldine, Chicago 1967.

eljutnak az elméleti telítődésig, ami azt jelenti, hogy már nem szükséges újabb adatok felvétele, hiszen a meglévő adatok alapján a kutatási kérdések megválaszolódtak.⁸²

2.1.1. A módszer alkalmazása

A megalapozott elmélet módszerének két aspektusát használtam az interjúkészítés és -elemzés során. Egyrészt az interjúkat nem párhuzamosan készítettem el, hanem mondhatni egymásra épülve: a legfiatalabb alannal történt az első beszélgetés, az így nyert adatok elemzését követően pedig a következő interjú megtervezése következett, és ugyanígy a legidősebb interjúalanyig. Ennek értelmében az interjúk során voltak olyan kérdések, amik megjelentek mindegyik alannál, de próbáltam újabb kérdéseket is megfogalmazni, konkrétan rákérdezve olyan pontokra, amik az előző interjú esetében hangsúlyosak voltak. Így tehát az interjúk összekapcsolódnak, egymásra épülnek.

Emellett a három lépésből álló kódolás módszerét is alkalmaztam, vagyis próbáltam kiemelni az egyes interjúk minden olyan aspektusát, ami lényegesnek tűnt a kutatási kérdések, hipotézisek szempontjából (nyílt kódolás), majd ezeket kategorizálni próbáltam (axiális kódolás), végül pedig amikor már az összes interjú elkészült, és elemzésre került a nyílt, illetve az axiális kódolás mentén, akkor a szelektív kódolás következett, amikor konkrétan, nagyobb kategóriákba soroltam az adatokat. Az interjúk végső kiértékelése, és a következtetések levonása ennek mentén történt.

A megalapozott elmélet további elemeit nem alkalmaztam a kutatás során, vagyis nem törekedtem az elméleti telítődésre, illetve ebből következően egy konkrét elmélet megfogalmazására sem került sor. Maradtak tehát nyitott kérdések, illetve olyan aspektusok is, amik továbbgondolásra, akár további kutatásra ösztönözhetnek.

2.1.2. Az alanyok

A kutatáshoz három olyan nő járult hozzá interjúval, akik a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológia Karán tanulnak vagy tanultak korábban. Mindhárman különböző korosztályúak (21, 31 és 43 évesek), ami a nagyobb átfedést szolgálja.

---

⁸² MITEV Ariel Zoltán: *Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve*, In. *Vezetéstudomány* 2012/1, 24–26.

Olyan nőkről van szó, akik mindannyian katolikusok, gyakorolják a hitüket, és aktívan részt vesznek az egyház életében. Emellett értelmiségiek, tudományos értelemben is foglalkoznak teológiával, ezen a téren pedig a korosztálybeli különbségek ellenére összekapcsolódnak, hiszen ugyanabban az intézményben tanultak. Közös bennük továbbá, hogy mindhárman tanulnak/tanultak másik szakon is a teológia mellett, mindhármuk valamilyen humán szakirányú képzésben vesz/vett részt a teológiai tanulmányokkal párhuzamosan.

A beszélgetések hanganyaga rögzítve lett, ami aztán begépelésre került, ez a mellékletben található, soronként számozva a könnyebb hivatkozás kedvéért. Az interjúk és azok kiértékelése névtelenül kerül be a dolgozatba, minden olyan információ, ami az interjú során elhangzott, és valamilyen módon az adott személyre, annak kilétére utalhat, nem került be az interjúk begépelte változatába. Az interjúkat a következőképpen jelöltem: N001, N002 és N003, a legfiatalabb alanytól a legidősebbig. A továbbiakban eszerint hivatkozom rájuk. A mellékletben az interjúk teljes szövege megtalálható, amelyek szó szerint a hangfelvételek alapján lettek gépelve, ilyen formában is idézek belőlük a dolgozat főszövegében. Mindhárom interjúalany beleegyező nyilatkozattal jelentette ki, hogy hozzájárul dolgozatom létrejöttéhez, és hogy tájékoztatva lett az általa elmondott információk kutatásban történő felhasználásáról.

2.2. Hipotézisek

A legtöbb kutatást apriori feltételezések táplálnak és motiválnak, melyek felkeltik az érdeklődést és melyek a kutatás során igazolást nyerhetnek vagy megcáfolódnak. Jelen esetben négy hipotézis játszott igazán szerepet a kutatás során, ezeket a következőkben mutatom be:

1. A megkérdezettek általában pozitívan gondolkodnak a feminizmusról, de nem vallják magukat feministának. A hipotézis egyrészt abból a feltételezésből indul ki, hogy a teológiai tanulmányokat folytatók esetében valószínűbb a személyes meggyőződésből fakadó hit, mintsem a tradicionális, másrészt pedig ebből következően azon alapszik, hogy a meggyőződésből fakadó hit nyitottabb az olyan kevésbé tradicionális nézetekre is, mint a feminizmus. Emellett egyfajta távolságtartást, elhatárolódást is feltételezek, ami miatt nem tartják felvállalhatónak vagy felvállalandónak a feminizmust.

2. A megkérdezettek hajlamosak a nemi sztereotípiákra. Amint már fentebb bemutatásra került, az egyházi megnyilatkozásokban gyakran felfedezhetőek a nemi sztereotípiákra, vagy éppen a (jóindulatú) szexizmusra utaló megfogalmazások. A teológiát tanulók tanulmányaik során

(akár azután is) rendszeresen foglalkoznak ilyen dokumentumokkal, ilyen értelemben ezek által is formálódnak a nézeteik. Ebből következik a hipotézis, miszerint hajlamosabbak lehetnek a nemi sztereotípiákra.

3. Minél fiatalabb valaki, annál többet tud a feminizmusról, annál kevésbé gondolkodik róla a sztereotípiák mentén. A kommunizmus időszakában kevésbé volt felvállalható a feminizmus, vagy másként volt felvállalható, mint napjainkban, amint erről korábban részletesebben is szó esett a dolgozatban. Ebből arra következtetek, hogy az idő előrehaladtával egyre hangsúlyosabban és nyitottabb szemlélettel van jelen a feminizmus úgy a köztudatban, mint az oktatásban, vagyis minél fiatalabb valaki, annál többet hall a feminizmusról, és minél többet tud, annál kevésbé gondolkodik róla a sztereotípiák által meghatározottan.

4. Minél fiatalabb valaki, annál nyitottabb a feminizmusra. Ez a pont szorosan kapcsolódik az előzőhöz, mondhatni annak a következménye. Feltételezem, hogy minél többet tud valaki, minél kevésbé gondolkodik a sztereotípiák mentén a feminizmusról, annál nyitottabb rá.

2.3. A kutatás folyamata és eredményei

A kutatást a legfiatalabb alannal való interjú elkészítésével kezdtem (a továbbiakban N001-el jelölve). Félstrukturált interjút készítettem, vagyis megfogalmaztam az alapvető kérdéseket, megterveztem a beszélgetés menetét, de az interjú elkészítése során, amikor szükségét éreztem, más kérdéseket is feltettem. Az interjú elkészülése után az elemzés következett, próbáltam kiemelni a hipotéziseim szempontjából releváns pontokat, és ezek alapján terveztem meg a következő alannal való interjút (a továbbiakban N002-vel jelölve), aki korban az előzőt követi. Az interjú menete és annak elemzése hasonló formában történt. Végül a harmadik, legidősebb alannal való interjú következett (a továbbiakban N003-al jelölve), aminek az elemzése után kikristályosodtak azok az aspektusok, témák, amik mentén releváns eredmények olvashatók ki az interjúkból.

Ennek értelmében öt téma mentén kerültek elemzésre az interjúk: (1) a személyes hit, annak alakulása és szerepe a mindennapi életben, (2) a nők helyzetének megítélése az egyházban, (3) a nemi sztereotípiákhoz való hozzáállás, (4) a feminizmusról alkotott kép, és az ahhoz való hozzáállás, és végül (5) a feminista identitással való azonosulás kérdése.

2.3.1. A személyes hit

Az interjúk során fontosnak tartottam azzal indítani, hogy a megkérdezetteknek hogyan van jelen az életükben, a mindennapjaikban a hitük. Abból a feltételezésből indultam ki, hogy teológiát tanult értelmiségiekként a hitük nem annyira tradicionális, inkább személyes meggyőződésből fakadó. Ez a feltételezés beigazolódott, viszont mindhárman más-más alapokról indultak, és máshogyan élik meg felnőttként a hitüket.

A N001-alanynak katolikus, de hitüket nem gyakorló szülőkkel felnőve, a dédmamája által lett az élete része a hit. Nem emlékszik konkrét pontra, amikor meggyőződéssé vált, inkább a hit folyamatos meglétéről tett tanúságot. A következőképpen fogalmazott ezzel kapcsolatban: „Inkább arra emlékszem, hogy bizonyos élethelyzetekben megvolt bennem, például a nehézségek ellenére is, hogy nem vagyok egyedül” (N001 14-15). A hit gyakorlása kapcsán azután, hogy megemlítette az alapvető hitgyakorlási módokat, kötelezettségeket (templomba járás, napi imádság stb.), kiemelte példákkal is alátámasztva, hogy a jócselekedetek által éli meg leginkább a hitét, a következőképpen fogalmazva: „Én inkább ez a cselekvő keresztény vagyok.” (N001 44), hozzátéve, hogy fontosnak tartja keresztényként a cselekedetei által megmutatni vallásosságát: „Szerintem fontos az, hogy higgyük és érezzük is, hogy valahogy próbáljuk ezt továbbörökíteni a világban, vagy mi vallásos emberként megmutatni a cselekedeteink által, hogy mi vallásosak vagyunk.” (N001 42-44) Véleménye szerint a teológiai tanulmányok a hite tudatosabbá válásához járulnak hozzá: „Nem élem meg annyira felületesen, sokkal jobban belegondolok dolgokba, és sokkal nagyobb súlyt kapnak adott dolgok.” (N001 49-50) Emellett itt is kiemelte cselekvő-keresztény-voltát: „Amit megtanultam, azt nemcsak hogy másoknak átadjam, hanem megtanítsam, hogy azt hogyan kell élni az életben, vagy segíteni általa.” (N001 57-59)

A N002-alany szintén a családhoz, neveltetéshez köti hite alapjait, ugyanakkor kiemelte a kamaszkori baráti körének szerepét a hite alakulásában: „A referenciacsoportom olyan volt, hogy szívesen vettünk részt ifjúsági, keresztényibb jellegű rendezvényeken, ahol nagyon jól éreztem magam.” (N002 31-33) A középiskolai tanulmányait is kiemelte, hiszen teológiai líceumban tanult, ami aztán a Teológia Karra való jelentkezéséhez is hozzájárult, ahogy ki is fejezte, már a középiskolában „szenvédélyesen szerettem a hittartalmakat is tanulni” (N002 37). A N001-alannal ellentétben a N002-alany esetében nem annyira a hit fokozatos, egyenlő léptékű fejlődése jellemző, hiszen kiemelte, hogy mielőtt hite személyes meggyőződéssé vált volna, előbb egy kételkedő, válaszkeresésként értelmezendő, krízisekkel teli szakaszon ment át. A meggyőződéssé

váláshoz pedig személyes tapasztalatok is hozzájárultak: „néhány nevezetesebb lelkigyakorlat” (N002 14), de „voltak hétköznapi dolgok is, és élettapasztalatok is, ami roppant nagy krízist okozott” (N002 14-15). A hit gyakorlásával kapcsolatban, elsősorban a személyes hitét emelte ki, ami hétköznapijai, gondolkodása szerves részét képezi: „A részem, a hétköznapijaim, vagy ahogy szervezem, ahogy gondolkodom a dolgokról, ahogy kezelem az indulataimat, vagy ahogy eldöntök egy-egy kérdést, ami felmerül bennem, vagy az életem irányításával kapcsolatos szempontokat. Vagy ez ad nagyon sokszor vigaszt, amikor igazságtalan helyzeteket tapasztalok meg.” (N002 22-25). Ebből az látszik, hogy hitét inkább az attitűdhöz köti, ami megnyilvánul ugyan a cselekedetekben is, de nem ez az elsődleges szempont. A Teológia Karon való tanulmányoknak esetében is hasonló hatásuk volt, mint a N001-alanynál, a tudatosabbá vált hitet emelte ki. Ugyanakkor hozzátette a negatív hozadékokat is, amikor arról beszélt, hogy teológusként gyakran okoskodókká válhatunk: „Például otthon a plébános prédikál valamiről, és elmondja, hogy szerinte ez, ez, ez... és akkor legszívesebben mondanád, hogy bocsánat, ez nem pontosan így van. De ezt néha kell tudni elaltatni vagy félretenni egy kicsit a fejedben. (...) Tehát ezt az okoskodó részét néha a hitünknek szerintem félre kell tenni.” (N002 49-53).

A harmadik, N003-alany helyzete a családi körülmények miatt bonyolultabb volt gyerekkorában: „Az első időszakban, '95-ig ez egy tiltott vallásosság volt, mert a nagyszüleim, vagyis az édesapám ágáról, nem egyeztek bele abba, hogy katolikusok legyünk, mármint a gyerekek. Úgyhogy úgy jártunk anyummal, hogy eredetileg unitáriusként. Aztán amikor a nagyszülők meghaltak, már ez az erős korlátozás megszűnt, és nyugodtan lehetett gyakorolni a saját vallásunkat.” (N003 4-8) Azt is kiemelte azonban, hogy még ezután is egyfajta hagyományos vallásosság jellemezte. Meggyőződéssé akkor vált, amikor elveszítette az édesapját: „Ez a személyes tapasztalat akkor indult, amikor elvesztettem édesapámat, és lett egy űr az életemben, amit igazából a Jóisten jelenléte, a vele való gyakori találkozás pótol.” (N003 10-12). Emellett kiemelte, hogy ekkor nagy szerepet játszott az életében az otthoni egyházközössége, és egy konkrét személyt is említett, aki papként hozzájárult hitének alakulásához: „A lehető legjobbkor találkoztam vele, és úgy érzem, hogy amikor mint egy szivacs, be tudta a lelkem inni azokat, amiket ő hozott magával, és ahogy ő át tudta a vallásos, meg az egyházi életet adni, az maximálisan megfelelő alapot tudott biztosítani a továbbiakhoz.” (N003 53-56). Tehát a N003-alany esetében is az mondható el, hogy a hagyományos vallásosság különböző élettapasztalatok által alakult meggyőződéssé. Hitének gyakorlásához nagyban hozzátartozik az egyházhoz való tartozás érzése.

Amint kifejezte, családjaként tekint az egyházra: „egy picit nagyobb léptékű családom az egyház” (N003 75). Ennek értelmében el is akart köteleződni mellette: „Mivel egy mentőöv volt számomra az egyházi közeg, ezért szerettem volna ezt úgy megélni a továbbiakban, hogy elkötelezett formában.” (N003 32-34). Elmesélte, hogy először szerzetesi fogadalmat akart tenni, de különböző életkörülmények ezt megakadályozták, így döntött végül a kolozsvári Teológia Karon való tanulás mellett. A teológiai tanulmányok, az előző esetekhez hasonlóan az ő hitét is formálták, a már meglévő alapra építve. Képletesen fogalmazott: „Nem az alapozta meg, hanem az formálta ki a meglévő alapon ezeket a dolgokat. Inkább úgy érzem, hogy mint egy építmény, megadta a falakat.” (N003 57-59).

Összességében elmondható, hogy mindhárom megkérdezett alapvetően a családra, a neveltetésre vezeti vissza hitének „eredetét”, amely felnőtt korára személyes meggyőződéssé vált. A hitüket különböző módon élik meg, van, aki konkrét cselekedetek által (N001-alany), más szorosán a viselkedéséhez, attitűdjéhez kapcsolja (N003-alany), de az egyházban való tevékenységként, a mellette való elköteleződésként is megjelenik (N003-alany). A teológiai tanulmányokkal kapcsolatban hasonló tapasztalatokat osztottak meg: a meglévő alap, az egyetemista évekig már meggyőződéssé vált hit tudatosabbá vált.

1. táblázat: a személyes hittel kapcsolatos adatok összefoglalása

	N001-alany	N002-alany	N003-alany
a hit „eredete”	Család (dédnagymama)	Család, barátok.	Család, egyházi közösség.
meggyőződéssé válás	Nincs konkrétan meghatározható pont.	Baráti közösség által, krízishelyzetek által.	Krízishelyzet által (édesapa halála)
a hit megélése, megnyilvánulása	Cselekvésekben.	Attitűdben, gondolkodásmódban.	Egyházi iránti elköteleződésben.
a Teológia Kar hitre gyakorolt hatása	Tudatosabbá vált.	Tudatosabbá vált.	Tudatosabbá vált.

2.3.2. *Nőként az egyházban*

A nők egyházban betöltött szerepével kapcsolatban különböző reakciók érkeztek a megkérdezettektől. A N001-alany először azt emelte ki, hogy a nők akadályokba ütköznek ezen a téren, hiszen a próbálkozások ellenére mégsem kapnak elég szerepet: „Én egy kicsit azt látom, hogy most próbálkozunk jelen körülmények között, hogy egy kicsit nagyobb szerepet kapjanak a nők, de talán ez nem jön pont a legjobban össze.” (N001 66-68). Ezután azonban rögtön hozzátette a női papsággal kapcsolatos véleményét: „Annak én sem vagyok annyira a pártján, hogy a női papság engedélyezett legyen. Szerintem ez a része jól van, ahogy most van így.” (N001 71-72). Számára tehát ez a rész egy határként is értelmezhető. Érdekes ezzel összevetni a N003-alany véleményét, ő is kiemelte ugyanis, hogy a papság szentsége egy olyan határ, amit a nők már nem léphetnek át, de erre nem reflektált olyan dologként, mint amin kell vagy nem kell változtatni, inkább egy helyzetként értelmezte, amihez valahogy viszonyulniuk kell a nőknek, amiben meg kell találniuk a saját szerepüket: „A nő sosem érheti el azt, hogy átlépjen az oltár túloldalára, tehát akkor a férfi kell, vagyis a férfi minőségben a pap, (...) ő teremti meg a lehetőséget, én meg hozzájárulok az én női minőséggel, az én kovász-voltommal, hogy ez az információ ne információ maradjon, hanem egy élő valóság” (N003 89-95). Nem említett nehézségeket, akadályokat a nők egyházban betöltött szerepével kapcsolatban, inkább a pozitívumokat emelte ki, és a lehetőségekre fókuszált: szerinte a nő az, aki belső tartalommal, „lélekkel” tölti meg az egyházi életet. Így fogalmazott: „Ha általánosan közelítem meg ezt a témát, akkor az ugrik be elsőre, hogy áttelekítés. Egy belső tartalom az, ami nekem mint nőnek... vagy egyáltalán a női szerepkörhöz tartozna ilyen téren is.” (N003 72-74).

Ezzel szemben a N002-alany egészen másként áll a helyzethez, nem tartja jónak a szerepek éles szétválasztását: „...sokszor pejoratív az, hogy szétválasztjuk: a nő helye meg a férfi helye. Az jutott kapásból eszembe erről, hogy a tereket is szétválasztjuk: itt ülnek az asszonyok, itt ülnek a férfiak. Én nem gondolkodok így olyan szempontból, hogy ezt szét kell választani.” (N002 57-60). Hozzátette ugyanakkor, hogy a másik végletbe sem szabad esni, amikor teljesen egyformának tekintjük a szerepeket. Így összegezte mindezt: „nagyon nagy átjárhatóság van, de nem összemoshatóság” (N002 68). Nem hozta szóba a női papság kérdését, inkább holisztikusan szemlélte a kérdést. Ő is reflektált az akadályokra, de nem általánosan, a világegyház szemszögéből, hanem saját környezetéből kiindulva: „nálunk sokkal kevésbé, szerintem, van az

még jelen, hogy értékeljük és értsük, hogy a nőknek nagyon nagy gazdagságot hordozó szerepe van az egyházban” (N002 70-72).

Mindhárom megkérdezett kiemelte a nő sajátos szerepét az egyházban a férfihoz képest. Kitértek arra, hogy vannak dolgok, amiket egy nő másképp tud megvalósítani, mint egy férfi: „vannak olyan dolgok, amiket nem tud egy férfi, nem úgy tudja, mint egy nő.” (N001 79-80); „Én biztos vagyok abban, hogy a női princípiumnak vannak női vonásai, és egy férfinak férfi, és mind a kettő tud valami mást adni, mint a másik.” (N002 62-64); „Segít a női minőségem abban, hogy a meglévő formát élettel töltsük meg.” (N003 76-77), itt a „meglévő forma” biztosítását a férfi-szerephez kapcsolta. Egyedül a N002-alany tért ki ennek ellenkezőjére a pontosítás kedvéért: „De lehet, hogy vannak nagyon sok női tulajdonsággal felruházott férfiak, sokan vannak, akik jobban csinálják azt, mint a nők.” (N002 66-67). Ezzel a nemi szerepek közötti átjárhatóságra utalt. A másik két esetben nem merült fel ez az átjárhatóság, sőt a speciális női képességekhez más-más szerepköröket is társítottak. A N001-alany azt emelte ki, hogy a gyerekekkel és idősekkel való foglalkozásba kellene bevonni jobban a nőket (N001 82-85), a N003-alany pedig nem emelt ki konkrétumokat, de építményhez hasonlította az egyházat a férfi-női szerepek tekintetében, amiben a férfi maga az építmény, amit a nő tölt meg élettel: „Tehát ő [a férfi] megteremti a lehetőséget, ő a külső támasz, ő a védelem, de valami át kell ezt itassa.” (N003 96-97).

Összességében tehát az mondható el, hogy mindhárman fontosnak tartják a nők szerepét az egyházban. A N001 és N002 alanyok ezt nem mindig tartja megvalósultnak, meglévő korlátokat is kiemeltek, míg a N003-alany inkább a lehetőségekre fókuszált, nem említett semmilyen hátrányos helyzetet, amit egy nő tapasztalhat az egyházban. Mindhárman sajátos képességeket kapcsolnak a nőkhöz, ami a N001 és a N003 alanyok esetében sajátos szerepköröket is jelenthet. A N002-alany viszont árnyalta ezt a kérdést, ő lát átjárhatóságot, sőt a szerepeket sem választaná el élesen egymástól.

2. táblázat: a nők egyházban betöltött szerepével kapcsolatos adatok összefoglalása

	N001-alany	N002-alany	N003-alany
a nők hátrányos helyzetének felismerése	Felismeri, nagyobb teret kellene biztosítani a nőknek (a világegyház szintjén).	Felismeri, nagyobb teret kellene biztosítani a nőknek (a helyi egyház szintjén).	Nem említette, a lehetőségekre fókuszált.

a női papság kérdése	Említette, és kiemelte, hogy nem tartja szükségesnek.	Nem említette.	Említette, de csak mint fennálló helyzetet.
a nők sajátos képességei a férfiakhoz képest	Vannak.	Vannak, de van átjárhatóság is.	Vannak.
a sajátos képességekből következő sajátos egyházban betöltött szerepkörök	Sajátos szerepeket kapcsol a nőkhöz.	Nem választja szét a szerepeket a nemek szerint.	Sajátos szerepeket kapcsol a nőkhöz.

2.3.3. Nemi sztereotípiák

A nemi sztereotípiák kérdését már a nők egyházban betöltött szerepe kapcsán is érintették a megkérdezettek. Ennek kapcsán az mondható el, hogy a N001 és N003 alanyok esetében felfedezhetők azok a nemi sztereotípiák, amik általában felmerülnek a nőkkel (és férfiakkal) kapcsolatban úgy a társadalom egészében, mint kimondottan az egyházban, amint ez fentebb bemutatásra került. A N001-alanynál ez leginkább abban mutatkozik meg, hogy amikor a nők szerepéről beszélt, akkor a gyerekekkel és az idősekkel való foglalkozást említette, ami (habár ezt nem fejtette ki konkrétan) arra utalhat, hogy a nőkhöz, a női szerepekhez elsősorban a gondoskodást kapcsolja. A N003-alanynál ennél konkrétabban is megjelenik ez a fajta sztereotípiát: a férfiakat mint lehetőségteremtőket, védelmezőket képzelel el, míg a nőket „átlelkesítőnek”.

A N001-alany emellett konkrétabb sztereotípiákról is tanúságot tett: „A nőkben általában az ember hamarabb megbízik átlagban, mint egy férfiban. Csak meg kell nézni, hogy amikor a vonaton megkérünk valakit, hogy vigyázzon a cuccunkra, amíg elmegyünk mosdóba. Ha meggondolod... Én még szerintem soha az életben nem kértem meg férfit. Hiába nagyon kedves volt, szimpatikus, nem tudom, mi, de könnyebben megkérek egy ismerőst vagy egy nőt, mert bizalmat áraszt.” (N001 85-89). Azt is hozzátette, hogy „a nők alapból beszédesebbek, nyíltabbak, barátságosabbak” (N001 91), valamint később arról is beszélt, hogy „a nőknek ugye másképpen működik az idegrendszerük, mint a férfiaké, és ez persze adott dolgokban megnyilvánul. Nemcsak a gyerekekhez való hozzáállásban, hanem nem tudom... a nők ugye rendszeretőbbek, sokkal precízebbek, maximalisták általában” (N001 112-114) Érdekes azonban, hogy ellentmondások is

megfigyelhetők, hiszen később így fogalmazott: „Sem mentálisan nincs visszamaradva, sem testi felépítésben nincs visszamaradva, fiziológia, idegrendszer, minden tulajdonképpen megegyezik.” (N001 189-191). A saját határozottságáról beszélve úgy tűnt, mintha alapvetően nem kapcsolná a nőiességhez a határozottságot: „...én általában egy elég határozott személy vagyok, nagyobb fellépéssel, szóval a viselkedésem talán most már nőiesebb, de még nőiesebb is lehetne valószínűleg.” (N001 103-105). A visszakérdezésre viszont konkrétan is reflektált a sztereotípiákra, és arra, hogy ő hogyan viszonyul ezekhez: „...ott van a probléma, hogy általában a nőkhöz milyen attribútumokat kapcsolunk: könnyed, nőies, engedékeny, hallgató... hogy is mondják? Ilyen beleegyező, egyetértő... Ha ilyen jelzőkkel határozzuk meg a nőt átlagban, például ha egy könyv így határozza meg, akkor én viszonyítási alapként azt kell mondjam magamról, hogy én az átlagtól szignifikánsan kiugrok éppen.” (N001 120-123). Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy felismeri a sztereotípiákat, találkozik velük, reflektál rájuk, sőt saját magát is meghatározza velük szemben, mégis sok esetben befolyásolják a gondolkodását, erre utalnak a válaszaiban megjelenő ellentmondások.

A N002-alanynál árnyaltabb kép látható a nemiséget illetően, hiszen egyrészt kifejezte, hogy „vannak nagyon sok női tulajdonsággal felruházott férfiak” (N002 66-67), később pedig hasonlóan fogalmazott meg a nőkkel kapcsolatban is: „...biztos van sok mindenki fejében tipikus nő karakter, de szerintem attól lesz vagány egy nő, hogy ő így nő, ő meg így... És vannak jellemvonások, nyilván, amit úgy olvasunk, vagy a szövegekben, hogy ez a befogadó, ez a melegségteremtő... De nekem nagy rácsodálkozásokat hoz, amikor nem egy fejben elgondolt ilyen jellegű nőt, hanem teljesen más energiákat hordozó nőt látok.” (N002 75-79).

Összefoglalásként azt mondhatjuk, hogy a megkérdezettek nem jellemző egyértelműen a nemi sztereotípiákkal való azonosulás. A N001-alany esetében megfigyelhetőek, befolyásolják a gondolkodását, de bizonytalanság, ellentmondás is felfedezhető az ezzel kapcsolatos véleményében, konkrétan is reflektált a nemi sztereotípiákra. A N002-alany válaszaiból nem tűntek ki nemi sztereotípiák. Reflektált rájuk, de el is határolódott tőlük. A N003-alanynál viszont jól érzékelhetően jelen vannak, válasza alapján nagyban befolyásolják a férfiakra és nőkre, illetve az ő szerepeiről alkotott képét. Nem reflektál az ezzel kapcsolatos véleményére sztereotípiaként.

3. táblázat: a nemi sztereotípiákkal kapcsolatos adatok összefoglalása

	N001-alany	N002-alany	N003-alany
a nemi sztereotípiák jelenléte a gondolkodásban	Megvan, de bizonytalan.	Nincs meg.	Megvan.
a sztereotípiákra való reflektálás	Reflektált.	Reflektált.	Nem reflektált.

2.3.4. A feminizmusról alkotott kép

A feminizmusról alkotott kép vizsgálata kapcsán mindhárom alanynál fontosnak tartottam abból kiindulni, hogy hol hallottak először a feminizmusról. A legfiatalabb megkérdezett (N001-alany) az iskolához kapcsolata, a történelemórákat említette meg, de konkrétumot (hogy pontosan mit tanult erről) nem tudott felidézni. A másik két alany az egyetemen hallott először hangsúlyosabban a feminizmusról, leginkább mindketten a másik szakjuk által. A N002-alany kiemelte, hogy a teológiai tanulmányai során főként a feminizmus negatív oldalával szembesült: „...a teológiában inkább a negatív kontextusában, nem a női felszabadulás és felszabadítás, nem a középút és a küzdelem, hanem úgy, mint egy túlzásba vitt dolog.” (N002 86-88). A N003-alany pedig a következőképpen fogalmazott ezzel kapcsolatban: „egyházi vonalon nem voltam fogékony erre, vagy nem maradt meg nekem ez a találkozás” (N003 107). Nem mondta konkrétan, hogy nem volt szó erről a Teológián, viszont a válaszából arra következtetek, hogy nem volt hangsúlyos, emlékezetes az, ahogy erről szót ejtettek.

Mindhárom megkérdezettnek valamiféle kiállás, valaminek a képviselője, adott esetben egyfajta tüntetés jutott eszébe először a feminizmusról. Érdekes azonban megfigyelni az ehhez való viszonyulásban a fokozatot. A N001-alany mondhatni értéksemlegesén határozta meg a feminizmust, válaszával nem foglalt állást: „...a nők próbálnak kiállni a saját jogaikért, és valahogy szerintem próbálnak hangot adni annak, hogy nagyobb terük kéne legyen a világban. És hogy adott területeken nem kéne hogy elnyomják őket, vagy lenézzék őket.” (N001 141-143). Ehhez képest a N002-alany már túlkapásként határozta meg: „...ez is valamilyen izmus, túlkapás az én fejemben. Egy irányzat, ami a női egyenjogúságot képviseli, de az lehet... (...) ami olyan irányba is elvihet, hogy nem is tudom... hogy nemcsak az egyenlőséget, hanem a különbséget... tehát a különbségre tevődhet át a hangsúly ebben az izmusban.” (N002 90-94). A N003-alany

pedig már egyenesen valami (a férfiak) ellen irányuló tüntetésként írta le: „Képletesen egy tüntetés jut nekem a feminizmus szó kapcsán eszembe, tehát az ötlük fel bennem, hogy a nők tüntetnek, vagyis szóvá teszik a saját álláspontjukat valami ellenében. Mivel többnyire a férfi az, aki ellenében lehet szóvá tenni, akkor feltételezem, hogy a tüntetés a férfiak ellen irányul.” (N003 114-116).

Az első impressziók után mélyebben is kifejtették a feminizmusról alkotott képüket. Mindhárom esetben előjött a feminista attitűd kérdése. A N001-alanynál ez továbbra is szorosan kapcsolódik a mozgalomhoz, a cselekvéshez, hiszen a bátorságot emelte ki: „Szerintem igazából a feministát a... nem is a gondolkodásmódja, inkább a bátorsága különböztetheti meg a másik embertől.” (N001 175-177). Hozzátette ugyanakkor, hogy ezt nem militáns módon képzei el: „Nem arról van szó, hogy nőhatalmat akar a világban. (...) Szerintem egyszerűen csak van bátorsága kiállni azért, ami alapból megilleti.” (N001 181-183). A N002-alanynál nem jelenik meg a feminizmus mozgalom-jellege, inkább úgy írja le, mint egy véleményt: „...az egyénnek az életében lehetnek olyan periódusok, amikor ő érzékenyebben reagál erre, és lehet, hogy jogos is, sőt. És ő azzal ért egyet, és ő azt hangsúlyozza egy bizonyos beszélgetésben.” (N002 100-101). Később pedig konkrétan is véleményként határozta meg (N002 103-104). Ehhez nagyon hasonló a N003-alany álláspontja: „De hogyha hagyom leüledni, akkor viszont ennek nagyon finom árnyalatai is tetten érhetők, mert ha például arra az egyszerű kifejezésre gondolok, hogy terhesség... akkor ebben is van egy olyan nézőpont, hogy nem áldás, hanem teher az a kisbaba. És akkor az élet úgy kezeli a nőt, ezek szerint, minthogyha a nőiség egy teher lenne. Én nem vagyok az a fajta nőszemély, aki hajlandó kiállni az utcára, és tüntetni, de amikor erre az egy szóra gondolok, hogy terhesség, akkor ezért képes vagyok tüntetni, hogy az igenis egy áldott állapot.” (N003 118-123). Ebben az esetben tehát a feminizmus nem kizárólag véleményként értelmeződik (mint a N003-esetben), de megjelenik egy ilyen aspektusa is. Itt viszont az a nemi sztereotípiája is megjelenik, miszerint a nő azonos az anyasággal, hiszen a N003-alany amikor a terhességről mint teherről beszélt, akkor a nőiség mint teher megfogalmazást használta.

Az, hogy hogyan képzelnek el egy feministát, összhangban van a feminizmussal kapcsolatos elképzelésükkel, tehát a N001-alany a bátorságot emeli ki mint legfontosabb tulajdonságot, a N002-alany kevésbé kategorikusan képzel el egy feministát, inkább a véleménnyel, a nézőponttal kapcsolja össze, míg a N003-alanynál először a „tüntető, harsány, szókimondó, kissé ingerült” (N003 117) jellemzők merülnek fel, majd mélyebbre menve a közgondolkodás alakításának

képessége is (N003 134-136). Külső tulajdonságokra vonatkozó jellemvonásokat egyikük sem említett, ilyen jellegű sztereotípiák tehát nincsenek a válaszaik alapján. Érdekes azonban, hogy a N002-alany kivételével mind nőként írtak le egy feministát. Nem kérdeztem rá konkrétan, inkább azt próbáltam megfigyelni, hogy a feministák/feminizmus leírásakor megjelenik-e ez az aspektus. A N001 és N003 esetekben fel is merült: „...úgy képzelem el ezt a nőt...” (N001 179), „...a nők tüntetnek...” (N003 115).

A N003-esetben felmerült a feminizmusnak egy olyan értelmezése is, ami félreértésnek is tekinthető: „...úgy képzelek el egy feminista nőt, hogy igenis kikéri magának, hogy a nőiességéből kifolyólag ő bizonyos feladatköröket nem végez el.” (N003 167-168). Ez az értelmezés eltér a dolgozatban használt feminizmus-fogalomtól, de még az általános sztereotípiáktól is, éppen ezért tartom fontosnak kiemelni, hiszen a N003-alany feminizmushoz való hozzáállását is meghatározza.

Mindháromuknál megjelenik egyfajta elhatárolódás a feminizmus egy-egy aspektusától, irányzatától. Mindhárman a szélsőségeket, túlkapasokat emelik ki: „Amikor úgy kezdenek el harcolni, hogy elfelejtik az alapot, hogy ők tulajdonképpen együttműködésre törekszenek, nem pedig uralomra.” (N001 214-215); a N002-alany egy szélsőséges példát említett meg, amikor egy nő feljelentett egy férfit, amiért az előre engedte az ajtón, és kifejezte, hogy ezzel nem tud azonosulni (N002 114-119); „ha valami ellen akarok fellépni, az nem tud pozitívat eredményezni, vagy nem szülhet jót, mert hogy már egyből az indulat, az egy erős, ösztönös indulat, ami nem helyes szerintem.” (N003 151-153).

Összességében tehát a megkérdezettek feminizmushoz való hozzáállása az első impressziók alapján a N001-alany kivételével inkább negatív, először a túlkapas, a valami ellen való tüntetés jut eszükbe. Mélyebben belegondolva azonban megjelenik a nyitottság és a pozitív hozzáállás is mindhárom esetben, vagy legalább semleges marad. A N002-alany kivételével mind elsősorban nőkként képzelnek el egy feministát. Mindannyian elhatárolódnak a feminizmus szélsőséges aspektusaitól, irányzataitól.

4. táblázat: a feminizmushoz való hozzáállással kapcsolatos adatok összefoglalása

	N001-alany	N002-alany	N003-alany
első benyomás	Semleges.	Negatív (túlkapas).	Negatív (valami elleni tüntetés)

mélyebb benyomás	Pozitív (bátorság, véleménynyilvánítás)	Semleges (véleménynyilvánítás)	Pozitív és negatív egyaránt (a közgondolkodás alakítása, de akár agresszív tüntetés is)
nemi elkülönítés	Nő.	Nem határozta meg.	Nő.
elhatárolódás	Szélsőségek.	Szélsőségek.	Szélsőségek.

2.3.5. Feminista önazonosság

Mindhárom interjúban felmerült a kérdés, hogy a megkérdezett feministának vallja-e magát, vagy sem. Egyikük sem adott egyértelmű választ, ennek értelmében pedig két kategória mentén határoznom meg a megkérdezettek feminista önazonosságát. Az első a dolgozatban már említett, Antoni Rita által is használt kategória, vagyis a „nem vagyok feminista, de...” típusú hozzáállás lenne, a második pedig tulajdonképpen ennek az ellentéte, vagyis a „feminista vagyok, de...” típus. A „nem vagyok feminista, de...” típushoz a N003-alany tartozik, hiszen többször is konkrétan kifejtette, hogy nem tartja magát feminista beállítottságúnak: „...bennem a feminizmus semmiképp sem találna pártfogóra. Én nem mennék ki az utcára, hogy tüntessek, hogy joga van a nőnek x, y, z dologhoz” (N003 124-125) Ezután viszont rögtön hozzátette, hogy vannak helyzetek, amikor egy-egy beszélgetésben elmond olyan véleményt, ami – ahogy ő fogalmazott – a feminizmus „egy finom szintje” lehetne. Később pedig így fogalmazott: „Az egyenlőséget és az egységet pártolom, csak ezt nem tüntetve, hanem úgy hogy meglegyen az isteni rend, hogy ugye férfinak és nőnek teremtette az embert, és a szeretetkapcsolat, és ahol én tudok segíteni, ott én segítek, ahol egy férfiembert tud, ott a férfiember segít, de hogyha kell, akkor ezek a szerepek nyugodtan az én életemben felcserélődnek és felcserélődhetnek. És akkor azt hiszem, hogy nem vagyok feminista beállítottságú.” (N003 169-173).

Az, hogy miért nem vallja magát feministának, kiolvasható a válaszaiból. Egyrészt a feminizmust szorosan összekapcsolja a mozgalommal, a tüntetésekkel, ő pedig magáról nem tudja elképzelni, hogy ilyenekben részt vegyen, éppen ezért érthető, hogy ebben a kontextusban nem értelmezi magát feministaként. Másrészt pedig nem elhanyagolható szempont, hogy a feminizmus egy lényeges aspektusával kapcsolatban vannak félreértései, hiszen úgy képzel el egy feministát, mint aki nem vállal el bizonyos feladatokat a nőiességére hivatkozva (N003 167-168), valamint

ehhez kapcsolódóan a nemi szerepek felcserélődését, a közöttük való átjárhatóságot is a feminizmussal ellentétes dologként értelmezi (N003 171-173). Azért nem tartja magát feministának, mert számára a nemi szerepekhez kapcsolódó hétköznapi feladatok felcserélődhetnek: „...ha egész konkrét példával akarom kifejezni, akkor értsünk egy olyant, hogy bútort kell cipelni, és akkor soha nem kíméltem magam, hogy nő vagyok és csak a kicsidarabokat... ugyanúgy részt vállaltam, ha kerti munkáról, ha kenyérkeresetről, ha bármiről volt szó az életben, ugyanolyan részt vállaltam... mondom, még egy kertépítés vagy kertfelhúzás, bármilyen alapszintre lehozva, mindig egyenlőségpárti voltam. Tehát úgy gondoltam, hogy amit meg tud a párom csinálni, amit meg tud a testvérem, az apukám, bárki, azt én is meg kell tudjam.” (N003 161-166). Amit kifejez, ami mellett állást foglal, az valójában egy feministának mondható nézőpont, a fogalom félreértése miatt azonban nem tartja magát feministának.

A másik kategória a „feminista vagyok, de...” típus, amibe a N001 és a N002 alanyok tartoznak, hiszen mindketten kifejtették, hogy vannak esetek, amikor határozottan feminista álláspontot képviselnek, mégis igyekeznek pontosítani a fogalmat, amikor arról van szó, hogy saját magukra, az identitásukra kell alkalmazniuk. A N001-alany így fejezte ki: „hogya megkérdezi valaki, hogy hogyan vélekedek róla, akkor a véleményemet őszintén kifejtem” (N001 230-231), de „intenzív feministának nem tartom magam, szerintem realista vagyok” (N001 235-336). Azt is elmondta, hogy használná saját magára a feminista jelzőt, de hozzátette: „...de talán utána rögtön elmondanám, hogy miben látom a feminizmust. (...) Hogy nem egy táblával szaladgálok az utcán és tüntetek és felgyújtom az országházat.” (N001 243-245). A N002-alany esetében is hasonló jelenik meg, ő úgy választott az erre irányuló kérdésre, hogy „igen is, meg nem is” (N002 106), feministának is tartja magát, meg nem is. Mindkét lehetőséget példával fejezte ki: „...nevezhetem magam annak, amikor erről beszélni kell, és egy picit a közgondolkodásba beállni valami mással, ha azt látjuk, hogy szükség van erre” (N002 112-113). Ugyanakkor nem tartja magát feministának, amikor például a feminizmus gesztusaként egy nő feljelent egy férfit, mert az előre engedi az ajtón (N002 114-119). Ezután azt is kifejtette, hogy igyekszik felmérni, mikor érdemes, és mikor nem érdemes egy társaságban feministának vallani magát, és eszerint jár el (N002 123-127). Kifejtette továbbá azt is, hogy a nagyon konkrét kategorizálást, sarkítást nem tartja helyesnek, szerinte sokszor ezen bukik el minden, éppen ezért nem szereti kategorikusan használni a feminista kifejezést.

Úgy a N001, mint a N002-esetben megjelenik az a hajlandóság, hogy adott esetben feministának vallják magukat, ugyanakkor válaszaikból kiolvasható az elhatárolódás is a szélsőséges megnyilvánulásoktól. Ennek oka talán a feminizmussal kapcsolatos sztereotípiákra vezethető vissza. Nem a megkérdezettek esetében látom ezeket a sztereotípiákat, sokkal inkább úgy tűnik, tisztában vannak a közgondolkodásban meglévő sztereotípiákkal, és emiatt pontosítanak azon, hogy mit értenek feminizmus alatt, illetve milyen helyzetekben vállalják feminizmusukat, hogy elkerüljék a félreértéseket, és annak a lehetőségét, hogy a feminizmushoz kapcsolódó sztereotípiákkal azonosítsák őket.

5. táblázat: a feminista önazonossággal kapcsolatos adatok összefoglalása

	N001-alany	N002-alany	N003-alany
típus	„Feminista vagyok, de...”	„Feminista vagyok, de...”	„Nem vagyok feminista, de...”
ok	Elhatárolódik a mozgalomtól, és annak szélsőséges megnyilvánulásaitól.	Elhatárolódik a feminizmus szélsőségeitől, illetve nem tartja helyesnek a kategorizálást.	Elhatárolódik a mozgalomtól, illetve félreértések fedezhetőek fel a feminizmus-fogalmában.

3. „Feminista vagyok, meg nem is...”

3.1. Hipotézisek felülvizsgálata

Az eredmények felvázolása után, igyekszem a kezdeti hipotézisekhez kapcsolni őket, hogy így világossá váljon, mely hipotézisek mondhatók beigazolódottaknak, és melyek nem. Az első hipotézis szerint **a megkérdezettek általában pozitívan gondolkodnak a feminizmusról, de nem vallják magukat feministának.** A felvetés abból indult ki, hogy a meggyőződésből fakadó hit nyitottabb az olyan liberális eszmékre, mint a feminizmus. Az interjúkból kiderül, hogy mindhárom megkérdezettnek személyes meggyőződésből fakad a hite, ebből azonban mégsem következik egyértelműen, hogy pozitívan gondolkodnak a feminizmusról. A válaszok alapján inkább az mondható el, hogy látják a feminizmus pozitív oldalát is, de – főleg a N002 és N003 alanyok – kiemelték a túlkapaszkodásokat, a szélsőséges megnyilvánulásokat is. A hipotézis második része, miszerint nem vallják magukat feministának, mondhatni részben igazolódott be, mivel csak egyikük (a N003-alany) mondta ki konkrétan, hogy nem vallja magát feministának, a másik két esetben megjelent ugyan a feminista identitás felvállalásának lehetősége, de bizonyos feltételekhez kötve (pl. rögtön utána pontosítva a feminizmus-fogalmat; csak bizonyos társaságokban és helyzetekben stb.).

A következő hipotézis szerint **a megkérdezettek hajlamosak a nemi sztereotípiákra.** Ez az felvetés is szintén csak részben igazolódott be, ugyanis az eredmények alapján jól látható, hogy jellemző ugyan a nemi sztereotípiák mentén való gondolkodás, de nem minden esetben, hiszen a N002-alanynál nem fedezhetők fel ilyen jellemzők. Emellett a N001-alany esetében a nemi sztereotípiák kapcsán ellentmondások is kiolvashatók a válaszaiból, amikből arra következtettek, hogy talán fiatalsága miatt még nem elég kiforrott a véleménye a kérdésben. Erre utalhat az is, hogy a másik két megkérdezett az egyetemi éveivel kapcsolja a feminizmusról szerzett tudását, és mivel a N001-alany még az egyetemi éveinek elején jár, talán még nem találkozott átfogóbban a témával értelmiségi közegben. Egyedül a N003-alanynál figyelhetők meg a nemi sztereotípiák határozottabb jelenléte, hiszen ezeket konkrétan is köti egyházban (is) vállalt szerepekhez, feladatkörökhöz (a férfi mint épület, a nő mint az azt megtöltő életadó erő).

A harmadik hipotézis szerint **minél fiatalabb valaki, annál többet tud a feminizmusról, annál kevésbé gondolkodik róla a sztereotípiák mentén.** Ez a feltételezés is hasonló módon igazolódott be, mint az előbbi: a N002-alany esetében tűnik a legkevésbé sztereotipikusnak a

feminizmusról és a feministákról alkotott kép, míg a N001-alany esetében annyiban sztereotipikus, hogy mindenképpen tüntetésekhez kapcsolja kapásból (később azonban árnyalja), a N003-alany pedig egyértelműen tüntetéshez, ebből következően pedig agresszióhoz köti, kisebb mértékben árnyalja, mint a N001-alany.

Szorosan kapcsolódik ide a negyedik hipotézis is, miszerint **minél fiatalabb valaki, annál nyitottabb a feminizmusra**. Itt azonban eltérés mutatkozik, mondhatni ez a hipotézis beigazolódott, ugyanis a N001-alany tűnt a leginkább nyitottnak. Nem említett negatívumokat a feminizmussal kapcsolatban, csak a konkrét rákérdezés után. Emellett a feminizmus mint identitáspozíció felvállalhatósága kapcsán is ő mondta a leghatározottabban, hogy használná saját magára a feminista jelzõt (hozzátéve utána a pontosítást). A N002-alanynál már rögtön az elején felmerültek a feminizmus negatív aspektusai, a felvállalhatóság kapcsán is tartózkodóbb álláspontot képviselt. A N003-alany is kiemelte a feminizmus pozitív oldalát, hangsúlyozta, hogy fontos szerepe van a társadalom alakításában, de itt voltak a leginkább hangsúlyosak a negatív aspektusok. Ennek értelmében látható a fokozat a fiatalabbtól az idősebbig haladva a feminizmusra való nyitottság kapcsán.

3.2. Következtetések

Következésképpen és összefoglaló gyanánt elmondható, hogy a megkérdezettek alapvetően nem gondolkodnak negatívan a feminizmusról, sőt vannak olyan helyzetek is, amikor kifejezetten nyitottak rá. Ennek értelmében a személyes meggyőződésből fakadó hit és annak gyakorlása nem hozható összefüggésbe egyértelműen a feminizmus negatív megítélésével (de a pozitívval sem feltétlenül), hiszen a megkérdezettek olyan hívő, vallásgyakorló katolikusok, akik nyitottak tudnak lenni a feminista nézőpontokra, illetve fontosnak tartják a nők hangsúlyosabb szerepvállalását az egyházban.

Emellett a kutatás eredményei alapján az sem állítható egyértelműen, hogy a nemi sztereotípiák mentén való gondolkodás összefüggésbe hozható a hittel és vallásgyakorlással, hiszen az egyik megkérdezettnél egyáltalán nem merültek fel nemi sztereotípiák. Mivel nem reprezentatív kutatásról van szó, ezért nem jelenteném ki, hogy mivel a többség (a megkérdezettek 2/3-a) tanúságot tett nemi sztereotípiákról, ezért ebbe az irányba kellene következtetést levonni, hiszen a kutatás célja nem az adatok számszerűsítése volt, hanem az attitűd, a gondolkodásmód vizsgálata. Így inkább óvatosabb következtetést vonnék le: nem minden esetben gondolkodnak

sztereotípiák menték a nemekről a vallásgyakorlók, éppen ezért a kutatás eredményei alapján nem következtethetünk egyértelmű összefüggésre nemi sztereotípiák és vallásosság között.

Az életkorra vonatkozóan az látszik, hogy nincs egyértelmű összefüggés az életkor és a feminizmusról való tudás, illetve az arról való sztereotip gondolkodás között, hiszen az eredményekből az olvasható ki, hogy a két idősebb alany egyetemi éve alatt hallott először a feminizmusról, a N002-alany konkrétan is meg tudta határozni, hogy hol, ezzel szemben viszont a legfiatalabb megkérdezett az iskolai tanulmányaihoz kötötte, de nem tudta pontosan meghatározni, hogy mit tanult ott a feminizmusról, feltételezem, azért nem, mert nem volt annyira mélyreható az erről való tanítás. Az is egyértelműen látszik azonban, hogy a legidősebb alany tud a legkevesebbet a feminizmusról, hiszen magával a fogalommal kapcsolatban is félreértései vannak. Így röviden az mondható el, hogy a feminizmusról való tudás mindenképpen elsősorban az egyetemi évekhez köthető, de ezen belül is inkább a fiatalabb generációk kapnak átfogóbb tudást. A feminizmusra való nyitottság viszont a kutatás alapján összefüggésbe hozható az életkorral, ugyanis egyértelműen láthatóvá vált az átmenet a három alany között: a legfiatalabb mutatkozott a leginkább nyitottnak, míg a legidősebb határolódott el a leghatározottabban.

Végül pedig a bevezetésben felvetett kérdésre reflektálva – feministának vallhatja-e magát egy hitét gyakorló katolikus? – az mondható el, hogy igen, sőt a kutatás azt mutatja, hogy ez a gyakorlatban meg is valósul, még ha feltételekhez kötve is.

Befejezés

A dolgozat azt a kérdést járta körül, hogy hogyan, milyen mértékben egyeztethető össze (egyáltalán összeegyeztethető-e) a feminista identitáspozíció felvállalása és a katolikus vallásosság. A válaszhoz való közelebbjutást először az elméleti megközelítés segítette. Fontosnak tartottam a feminizmus fogalmának tisztázását, hiszen – ahogy az láthatóvá vált – nincs egy egységes definíciója, ami már önmagában hiányosságot jelent, és támadási felületül szolgál. Ezt elkerülve, igyekeztem megfogalmazni, mit jelent a dolgozatban használt feminizmus-fogalom. Társadalomkritikai eszmeként határoztam meg, aminek alapja az a felismerés, hogy a nők a társadalom több szintjén (így az egyházban is) hátrányosan diszkriminálva vannak, valamint ide tartozik annak a felismerése is, hogy mindez csupán társadalmi konstrukció, és ilyen értelemben megváltoztatható. A feminizmushoz tartozik továbbá az interszekcionalitás elve is, amely a nemiség mellett más megkülönböztetési faktorokkal is számol. Azt is igyekeztem tisztázni, hogy mit nem értek feminizmus alatt, ide sorolva a nőközpontúság („férfigyűlölet”) elkerülését, illetve a feminizmus felvállalását.

Körüljártam továbbá, hogy milyen sztereotípiák kapcsolódnak a feminizmushoz általánosan, elsősorban az Egyesült Államokra koncentrálva, majd megvizsgáltam, hogy mindez hogyan jelenik meg a kelet-európai posztkommunista térségben, kitérve arra, hogy itt más aspektusok is érvényesülnek a nyugati példákhoz képest, amik a volt kommunista politikára vezethetők vissza. Ezen a ponton láthatóvá vált, hogy bizonyos értelemben érthető a feminizmustól való elhatárolódás ezeken a területeken, ugyanakkor az is világossá vált, hogy nem mondható reménytelennek a helyzet, hiszen a közgondolkodásban jelen vannak a feminista eszmék, még ha magának az identitáspozíciónak a felvállalása akadályokba is ütközik. Végül pedig a katolikus egyház álláspontját és feminizmushoz való hozzáállását vizsgáltam meg, rávilágítva azokra a pontokra, amelyek miatt gyakran összeegyeztethetetlennek tűnik a katolikus tanítás a feminizmussal. Emellett viszont arra is igyekeztem kitérni, hogy milyen párbeszédre való lehetőségek mutatkoznak. Ehhez a felszabadítási teológiák feminizmusra való hatását vizsgáltam meg, valamint Ferenc pápa nőekkel kapcsolatos tanítását, és azokat a konkrét tetteit, amelyek segítették a nők egyházban való szerepvállalásának nyitottabb megítélését.

A dolgozat második része az empirikus kutatást tartalmazza, amely az elmélet konkrét gyakorlatban való megnyilvánulását vizsgálja. Ehhez három olyan nővel készült interjú mutattam be, akik a Római Katolikus Teológia Kar diákjai vagy azok voltak korábban, és különböző

életkorúak. Az interjúk elkészítése és elemzése a megalapozott elmélet (grounded theory) egyes elemeit felhasználva történt. Az eredményeket öt téma mentén mutattam be: a személyes hit, a nők egyházban betöltött szerepének kérdése, a nemi sztereotípiák jelenléte és meghatározó ereje a gondolkodásban, a feminizmusról alkotott kép és az ahhoz való hozzáállás, valamint a feminizmus mint identitáspozíció felvállalása.

Végül pedig a harmadik rész a hipotézisek felülvizsgálatát, illetve a következtetéseket tartalmazza. A kutatás célja nem az volt, hogy reprezentatív eredményekre jusson, sokkal inkább az attitűd, gondolkodásmód vizsgálata. Ez alapján az látható, hogy a megkérdezettek gondolkodásában jelen vannak ugyan a feminizmussal kapcsolatos sztereotípiák kisebb vagy nagyobb mértékben, de alapvetően megvan a nyitott hozzáállás is, és esetenként még feministaként is azonosítják magukat. Így a felvetett kérdésre a kutatás alapján az a válasz adható, hogy vallhatja magát feministának egy hívő katolikus, hiszen ez a gyakorlatban meg is valósul.

Mivel a kutatás nem az elméleti telítődésre törekedett, így maradtak nyitott kérdések, amelyek továbbgondolásra és további kutatásra adhatnak lehetőséget. Ilyen kérdés például az, hogy nem értelmiségiek gondolkodásában hogyan van jelen a feminizmus az értelmiségiekhez képest, hiszen a kutatás egyetemét végzők vagy végzettek körében történt. Emellett az is érdekes kérdés lehet, hogy nem teológiát tanuló/tanult, de értelmiségi közegben mutatkoznak-e különbségek a teológiát végzőkhöz/végzettekhez képest. A kutatásból továbbá az is kiderült, hogy a két idősebb megkérdezett egyetemi éve alatt hallott először komolyabban a feminizmusról, de mindketten leginkább a párhuzamosan végzett másik szakjuk által. Ez felveti azt a kérdést is, hogy a teológiai oktatásban valóban csak elenyészően van-e jelen a feminizmus, és ennek mi az oka, illetve milyen lehetőségek mutatkoznak ennek megváltoztatására, egyáltalán van-e igény rá.

Látható tehát, hogy még számos olyan kérdés tisztázatlan, amelyek szorosan kapcsolódnak a témához, és tisztázásuk segítené a minél teljesebb kép elérését. Ez is igazolja, hogy olyan aktuális kérdéstről van szó, amelyre aktuális válaszokat kell adnunk, ehhez viszont elősorban az szükséges, hogy minél intenzívebben jelen legyen a téma a teológiai gondolkodásban.

Abstract

The main question of this thesis is whether a believing catholic can call herself or himself a feminist. The first part of the thesis examines feminism theoretically. My aim is not to give a historical overview of feminism, but rather to explore the concept, clarifying what it means. Following this clarification, I will highlight the points that may give rise to a distancing from feminism, highlighting attitudes to gender stereotypes and sexism. I conclude the theoretical part of the thesis by pointing out some of the ways in which can be developed a dialogue between feminism and theology.

The second part of the thesis examines how the theory presented earlier is manifested in practice through an empirical research. The aim of the research is not to present representative results, but rather to examine the attitudes and perceptions towards feminism. I present the results of three semi-structured interviews with women who are or have been students at the Faculty of Roman Catholic Theology, using elements of grounded theory to conduct and analyse the interviews. The results are presented along five themes: an examination of personal faith, the role of women in the Church, the presence and dominance of gender stereotypes in thinking, attitudes towards feminism, and the question of feminism as an identity position.

In the third part, the results are presented in a way that outlines the answer to the question raised (whether a Catholic who practising his or her faith can call himself or herself a feminist). In this section I review the hypotheses, and I also try to draw conclusions and outline questions for further reflection.

The aim of the thesis is not to theorise, to outline a comprehensive feminist theology, but rather to take a first step towards this, starting from the premise that feminism and theology can optimally work in complementary and mutually supportive ways to build a society where the equal dignity of women and men is reflected in practice.

Bibliográfia

Könyvek:

Aquinói Szent Tamás: *A teológia összefoglalása*, Magyar Könyvklub, Budapest 2000.

Arisztotelész: *Politika*, 5 (<http://mek.oszk.hu/04900/04966/04966.htm> 2022. 04. 25.)

de BEAUVOIR, Simone: *A második nem*, ford. Görög Livia, Somló Vera, Gondolat Kiadó, Budapest 1971.

GÁCS Anna: *Miért nem elég nekünk a könyv?*, Kijarat Kiadó, Budapest 2002.

GLASER, Barney G.–STRAUSS, Anselm L.: *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Aldine, Chicago 1967.

HANNAM, June: *Feminism. A Short History of a Big Idea*, Pearson Longman, Harlow, 2007.

Tanulmányok (tanulmánykötetből)

ACSÁDY Judit: „*Kellett nekünk feminizmus?*”. „*Nyugati*” gondolatok hazai fogadtatása, In. Kovács János Mátyás (szerk.), *A zárva várt Nyugat. Kulturális globalizáció Magyarországon*, Sík Kiadó, Budapest 2002

ANTONI Rita: *A magyarországi feminista megmozdulások története*, In. Bolemant Lilla (szerk.), *Nőképek kisebbségben. Tanulmányok a kisebbségben (is) élő nőkről*, Phoenix PT, Pozsony 2014.

Tanulmányok (folyóiratból)

BECKER, Julia C.–WAGNER, Ulrich: *Doing gender differently – The interplay of strenght of gender identification and content of gender identity in predicting women’s endorsement of sexist beliefs*, In. *European Journal of Social Psychology* 2009/39.

CHODOROW, Nancy: *Feminizmus, nőiség és Freud*, In. *Thalassa* 1996/1.

FÁBIÁN Katalin: *Changes in Postcommunist Gender Regime: The Case of Central and Eastern Europe in Comparative Perspective*, APSA 2011 Annual Meeting Paper, 2011. augusztus 13. (<https://ssrn.com/abstract=1901359> 2022. 04. 25.)

FOX, Margalit: *Betty Friedan, Who Ignited Cause in 'Feminine Mystique,' Dies at 85*, New York Times, 2006. február 5 (https://studythepast.com/his164/anb/friedan_nyt.pdf 2022. 04. 25.)

GLICK, Peter–LAMEIRAS, Maria–CASTRO, Yalanda Rodriguez: *Education and Catholic Religiosity as Predictors of Hostile and Benevolent Sexism Toward Women and Men*, In. Sex Roles 2002/47.

HOLLÓ László: *Die Kultur des Todes in Rumänien. Die moralische Beurteilung der Abtreibungsindikationen*, In. Studia Universitatis Babeş–Bolyai, Theologia Catholica Latina, 2006/1.

IONESCU, Alina: *Women's Status in Transitiona Romania*, In. International Journal on Rule of Law, Transitional Justice and Human Right 2012/3.

MITEV Ariel Zoltán: *Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve*, In. Vezetéstudomány 2012/1.

ROY, Robin E.–WEIBUST, Kristin S.–MILLER, Carol T.: *Effects of Stereotypes About Feminists on Feminist Self-Identification*, In. Psychology of Women Quarterly 31 (2007).

SEBESTYÉN Zsuzsa: *Az interszekcionalitás elméleti megközelítései*, In. Metszetek Társadalomtudományi folyóirat, 2016/2.

SZABÓ Mónika: *„Nem vagyok feminista, de...” – az „f betűs szó” felvállalása*, In. TNTeF 2015/5.1.

TWENGE, Jean M.–ZUCKER, Alyssa N.: *What is a Feminist? Evaluations and Stereotypes in Closed- and Open-Ended Responses*, In. Psychology of Women Quarterly 23 (1999).

VÁRNAGYI Márta: *A női irodalom és a feminista irodalomkritika Magyarországon*, In. TNTeF 2011/1.1, 30.

VLAD, Ioana: *Feminism și comunism. O construcție în termeni*, In. Perspective Politice, 2010/3.

VUOLA, Elina: *Religion, Intersectionality and Epistemic Habits of Academic Feminism. Perspectives from Global Feminist Theology*, In. Feminist Encounters: A Journal of Critical

Studies in Culture and Politics, 2017/1(1), 04.

(<https://www.lectitopublishing.nl/download/DBU1TOTH.pdf> 2022. 04. 25.)

Zsinati dokumentumok:

A II. Vatikáni Zsinat Apostolicam Actuositatem kezdetű dekrétuma a világi hívek apostolkodásáról

(https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651118_apostolicam-actuositatem_hu.html 2022. 04. 25.)

A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et Spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban (https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html#J1 2022. 04. 25.)

Pápai megnyilatkozások:

Ferenc pápa: *Amoris Laetitia. A családban megélt szeretetről kezdetű apostoli buzdítás*, Szent István Társulat, Budapest 2016.

Ferenc pápa: *Evangelii Gaudium. Az evangélium öröme kezdetű apostoli buzdítás*, Szent István Társulat, Budapest, 2014.

Ferenc pápa: *Fratelli Tutti. Mindnyájan testvérek kezdetű enciklika*, Szent István Társulat, Budapest 2021.

II. János Pál: *Evangelium Vitae. II. János Pál pápa enciklikája a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, szerzeteseknek és szerzetesnőknek, a laikus krisztushívőknek és minden jóakarató embernek az emberi élet sérthetlenségéről*, 1995. március 22

(<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> 2022. 06. 14.)

II. János Pál: *Levél a nőknek, a Nők IV. Világkonferenciája alkalmából*

(<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=77> 2022. 04. 25.)

II. János Pál: *Mulieris Dignitatem* (https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/apost_letters/1988/documents/hf_jp-ii_apl_19880815_mulieris-dignitatem.html 2022. 04. 25.)

XI. Piusz: *Casti Connubii* (https://www.vatican.va/content/pius-xi/hu/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19301231_casti-connubii.html#N22 2022. 04. 25.)

Cikkek:

A felszabadítás teológiája az ezredforduló után, Magyar Kurír (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/a-felszabaditas-teologiaja-az-ezredfordulo-utan> 2022. 04. 25.)

A pápa intézményesíti az abortusz megbocsátását, Index, 2016. november 21. (https://index.hu/kulfold/2016/11/21/a_papa_intezmenyesiti_az_abortusz_megbocsatasat/ 2022. 04. 25.)

A pápa újabb bizottságot állított fel a női diakonátus tanulmányozására, Vatican News, 2020. április 9. (<https://www.vaticannews.va/hu/vatikan/news/2020-04/papa-uj-bizottsag-noi-diakonatus-tanulmanyozasara.html> 2022. 04. 25.)

ANTONI Rita: *A feminizmus története – vázlatos áttekintés*, Nőkért Egyesület, 2010. május 18. (<https://nokert.hu/tue-20100518-2251/498/6/feminizmus-tortenete-vazlatos-attekintes> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa először nevezett ki egy nőt egyházi kulcspozícióba, Magyar Kurír, 2020. január 15. (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-eloszor-nevezett-ki-egy-not-vatikani-kulcspozicioba?fbclid=IwAR0QLhtrDA57IBbHvfOckt56zVTTeN6TabLBvIghlgutJY3kwTkqkfQ7bZE> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa homíliája: Egy nő bántalmazása Isten gyalázása!, Magyar Kurír, 2022. január 1. (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-homiliaja-egy-no-bantalmazasa-isten-gyalazasa> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa szerint kulcsfontosságú a nők szerepe a vallásközi párbeszédben, Magyar Kurír, 2017. június 9. (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-szerint-kulcsfontossagu-nok-szerepe-vallaskozi-parbeszedben> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa új motu proprioja: nők is lehetnek lektorok és akolitusok, Magyar Kurír, 2021. január 11. (<https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-uj-motu-proprioja-nok-is-lehetnek-lektorok-es-akolitusok21> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa: A nő teremti meg a harmóniát, ami széppé teszi a világot, Magyar Kurír, 2017. február 9. (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-no-teremti-meg-harmoniat-ami-szeppe-teszi-vilagot> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa: A nők kihasználása bűn Isten ellen, Magyar Kurír, 2018. június 15. (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-nok-kihasznalasa-bun-isten-ellen> 2022. 04. 25.)

Ferenc pápa: Imádkozom azokért, akik eretneknek bélyegeznek, Magyar Kurír, 2018. február 21. (<https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/ferenc-papa-imadkozom-azokert-akik-eretneknek-belyegeznek> 2022. 04. 25.)

Kedves Ferenc pápa, a nők többet érdemelnek!, Szemlélek, 2019. április 9. (<https://szemlelek.net/ferenc-papa-nok/> 2022. 04. 25.)

Melléklet

A kutatáshoz készített interjúk szövegei:

N001-alany, 21 éves

1 **Kicsit mesélj a vallásosságodról, arról, hogy tulajdonképpen honnan jön, mitől vagy**
2 **vallásos?**

3 Hát, igazából, hogy honnan kezdődött ez az egész vallásos sztori, mondjuk így, nekem a
4 dédmamám nagyon vallásos volt. Amúgy mindkét részről a szüleim full katolikusok, egyik sem
5 gyakorló, természetesen, de dédmamám ő az volt, és nagyon szerette volna, hogy ez így
6 továbbmenjen nálam is, hogy ez így meglegyen nekem, és próbált erről gondoskodni. Például kérte
7 anyuékat, hogy írassanak be hittanórára, el is járattak öt éves koromtól kezdve, szóval így ez
8 fullban megvolt. Meg amikor sok időt töltöttem vele, mindig így próbált ilyen vallásos dolgokra
9 tanítani. Szóval így szerintem tőle kezdődött el. Utána meg igazából nem emlékszem egy olyan
10 konkrét pontra, hogy mennyire tudatosult bennem, hogy ez az életemnek része, folyamatosan
11 beleivódott ez a rész, úgymond, az életembe. Kicsi koromban próbáltam magamtól imádkozni,
12 meg minden, amit éppen megtanultam dédikével. Szóval szerintem így kábé innen indult.

13 **Akkor, ha jól értettem, nincs egy pont, amikor meggyőződéssé vált a vallásosságod...**

14 Nem, nem emlékszek konkrét adott pontra. Inkább arra emlékszek, hogy bizonyos
15 élethelyzetekben bennem megvolt, például a nehézség ellenére is, hogy nem vagyok egyedül. És
16 akkor így tudtam azt, hogy Isten úgy ott van velem. Nem emlékszem már arra, hogy volt-e egy
17 ilyen konkrét pont.

18 **Hogyan gyakorlod a vallásodat most, már felnőttként. Gyerekként, említetted, hogy,**
19 **próbáltál egyedül imádkozni stb., de most, ha mondhatjuk azt, hogy meggyőződésből hiszel**
20 **felnőttként, akkor ezt hogyan gyakorlod, vagy miben nyilvánul meg?**

21 Hát, elsősorban, persze, ezek az idézőjeles alaplolgok, hogy az ember azért evésnél próbál
22 imádkozni, nem felejt el, lényegében örüljön, ha nem felejt el. Ugye, reggel, este próbálsz... tehát
23 a napi imádságot próbálsz megtartani. Ezenkívül minden ünnepnapon és vasárnap megyek
24 templomba, minden vasárnap, nagyon ritka az, hogy nem megyek. És minél többet próbálok,
25 ahogy az időm is megengedni, a hétköznapi miséken is részt venni. Ha egy kicsit személyesebbre
26 tér az ember, akkor én szeretem észrevenni ezeket az apróságokat, és próbálok rájuk figyelni, hogy

27 a napokban, amikor állandóan csak rohanok, mégis hogyan van jelen Isten, erre nagyon próbálok
28 odafigyelni. És próbálok segítőkész lenni az emberek felé, hogy észre vegyem, ha valakinek
29 szüksége van valamire. Például, ha az utcán látom, hogy cipekszik valaki, vagy egy néni a
30 házakban jár, inkább odamegyek, még ha nem is tudom, hogy ki ő, és megkérdezem, hogy nem-e
31 akarja, hogy segítek. Vagy ha látom, hogy valaki cipekszik, volt, hogy hazavittem neki a
32 bevásárló szatyrát. Szóval így próbálok ilyen apróbb jócselekedetek által is, igazából, nem hogy
33 jó keresztény, inkább hiteles keresztény lenni, azt mondanám. Így szerintem ez nagyból ez így
34 szerintem összefoglalja.

35 **Miért jöttél teológiára?**

36 Hát, azért jöttem teológiára, mert egyrészt érdekel mint tudományterület, másrészt pedig én
37 nagyon szeretnék az emberekkel foglalkozni és segíteni nekik, és én úgy gondolom, hogy a teljes
38 embert hogy megismerjük, szükségünk van a teológiára, mivel az ember többek között spirituális
39 lény is, ami azt jelenti, hogy szüksége van arra, hogy higgyen valamiben. Az oké, hogy most a
40 teológia most Istennek nevezi meg, de én hiszek abban, sőt így tapasztalom az életemben, hogy
41 lényegesen másképpen él egy vallásos ember, egy hitgyakorló ember, helyesebben, mint egy nem
42 gyakorló. És szerintem fontos az, hogy higgyük és érezzük is, hogy valahogy próbáljuk ezt
43 továbbörökíteni a világban, vagy mi vallásos emberként megmutatni a cselekedeteink által, hogy
44 mi vallásosak vagyunk. Szóval én inkább ez a cselekvő keresztény vagyok.

45 **Érzel-e valami fejlődést a hitedben, vagy inkább úgy fogalmaznék, hogy változást a hitedben 46 azóta, hogy teológiát tanulsz? Ugye, nem vagy itt olyan régóta, de mégis van-e valami, 47 amiben változott a hited, mióta itt vagy?**

48 Én egy kicsit amúgy, hogy ahhoz képest, hogy nem vagyok itt régóta, ahogy mondod, szerintem
49 nagyon sokat változott, mert nem tudom, szerintem nem élem meg annyira felületesen, sokkal
50 jobban belegondolok dolgokba, és sokkal nagyobb súlyt kapnak adott dolgok. És persze, van,
51 amikor, tudod, így készülsz vizsgára, bemész templomba, és pont így volt, amúgy: a tékozló fiút
52 felolvasták, és a következő héten vizsgázni kellett volna a tékozló fiúból, és néztem, hogy jaj, ne
53 már, még itt is. Szóval így megvan a tudományos része is, persze, hogy bemegyek a templomba,
54 így eszembe jut, hogy most éppen epiklézis vagy a misében, tudod, főleg ha vizsga volt előtte,
55 vagy lesz. De amúgy így magánban is szerintem sokkal tudatosabban hisz az ember, és sokkal
56 jobban törekszik tényleg mindenre. És hogy, nem tudom, nekem megvan ez a motivációm, hogy
57 utána kezdjek is vele valamit, tényleg, hogy így továbbvigyem. Amit megtanultam, azt nemcsak

58 hogy másoknak átadjam, hanem megtanítsam, hogy azt hogyan kell élni az életben, vagy segíteni
59 általa.

60 **Vállalsz-e valamilyen tevékenységet az egyházban? Például ilyesmire gondolok, hogy**
61 **ministrálás, vagy bármilyen segédkezés a plébánián...**

62 Igen, amúgy ez full megvan, ministrálok is, a plébánián is segíték, ministránsképzésben is
63 segítettem. Szóval így különböző tevékenységeket, persze, próbálom én is kivenni a részemem.

64 **Hogyan határoznád meg a nő helyét az egyházban?**

65 Hát, én úgy határoznám talán meg, hát nem tudom így egy mondatban meghatározni, inkább
66 megpróbálom elmagyarázni. Én egy kicsit azt látom, hogy most próbálkozunk jelen körülmények
67 között, hogy egy kicsit nagyobb szerepet kapjanak a nők, de talán ez nem jön pont a legjobban
68 össze. És én úgy látom, hogy számos ember van, aki ezt azért így akadályozza adott okokból, de
69 nem politizálunk sem egyházpolitikailag, sem sehogy, ugye. De én szerintem jobban teret kell
70 hogy engedjenek egy kicsit. Azt nem gondolom, hogy be kéne vonni őket olyan szinten, hogy a
71 papságba. Annak én sem vagyok annyira a pártján, hogy a női papság engedélyezett legyen.
72 Szerintem ez a része jól van, ahogy most van így. Viszont szerintem a hitoktatáson kívül kéne egy
73 kicsit úgy jobban belevonni az egészbe. Az, hogy ők is ki tudják venni a részüket, tényleg. S ne
74 legyen meg ez az egyfajta, nem diszkrimináció, mert ez erős fogalom rá, de bizonyos szinten egy
75 ilyen halványabb változata.

76 **Miért lenne fontos szerinted? Miben lenne így több az egyház?**

77 Én azt látom, hogy ha az ember elkezd olvasgatni tényleg ilyen egyházi dokumentumokat, vagy
78 Ferenc pápa teológiáját megnézi, amúgy fullba, az Amoris Laetitiában fullba leírja, hogy mennyire
79 fontos szerepe lenne a családban például a nőnek. És szerintem vannak olyan dolgok, amiket nem
80 tud egy férfi, nem úgy tudja, mint egy nő. És így olyan területeken is tudna szerintem egy nő
81 amúgy hozzáadni az egyháznak a munkásságához, amit egy férfi nem tud. Az egyháznak általában
82 van köze az ilyen árvaházakhoz, gyerekházhoz. Ha ott például full férfiak dolgoznak, jó, tudom,
83 nincs így, de hogy ha magasabb szinteken is dolgozhatnának nők, szerintem sokkal könnyebben
84 tudnák megközelíteni az embereket. Vagy például az idősekkel való... tényleg ez az idősgondozás,
85 ott is. A nőkben általában az ember hamarabb megbízik átlagban, mint egy férfiban. Csak meg kell
86 nézni, hogy amikor a vonaton megkérünk valakit, hogy vigyázzon a cuccunkra, amíg elmegyünk
87 mosdóba. Ha meggondolod... Én még szerintem soha az életben nem kértem meg férfit. Hiába
88 nagyon kedves volt, szimpatikus, nem tudom, mi, de könnyebben megkérek egy ismerőst vagy

89 egy nőt, mert bizalmat áraszt. Ez ilyen pszichológiai cucc, mondjuk így. És ebből kifolyólag
90 szerintem ezt, nem manipulatíván, de a saját maga hasznosságában, föl lehet az egyházban s
91 használni. Tehát a nők alapból beszédesebbek, nyíltabbak, barátságosabbak, és ezeket a főbb erős
92 pontokat föl kéne használni, és valahogy együtt használni a férfi tulajdonságokkal, úgymond, tehát
93 a férfiaknak az erősségeikkel. Mert jelenleg az van, hogy a férfiak vagy túlvállalják magukat az
94 egyházban, vagy pedig nem tudják ellátni azokat az adott köröket, mert nincs meg a kellő
95 kapacitásuk, hiába próbálkoznak, hiába végeznek bizonyos dolgokhoz továbbképzést. Van,
96 amihez kell legyen egy adott érzéked, szerintem, és én úgy gondolom, hogy több kollaborációra
97 lenne szükség, mélyebb szintű kollaborációra talán.

98 **Milyen nő vagy te? Te miben határoznád meg a nőiségedet, akár maradva az egyházi**
99 **vonalnál, de attól függetlenül is? Miben mutatkozik meg szerinted a nőiesség? Általánosan**
100 **is reflektálhatsz rá, de személyesen is akár.**

101 Fú, hát, a nőiesség... Főleg esetemben... Ez olyan, mintha egy kicsit önreflexió lenne. Hát, nagyon
102 nagyon átlagban, az embernek mi sugározza azt, hogy nő? A kinézet, az öltözködés, ugye ez az
103 átlagos. Aztán a viselkedésben... Hát, én általában egy elég határozott személy vagyok, nagyobb
104 fellépéssel, szóval a viselkedésem talán most már nőiesebb, de még nőiesebb is lehetne
105 valószínűleg. Talán egy határozott nőként határoznám én meg magamat, én azt mondom. Hogy
106 egy olyan szilárdabb fellépésű nőként. Én általában olyan vagyok, hogy ha nem tetszik valami, én
107 azt kinyilvánítom, próbálom minél diplomatikusabban tenni, és úgy, hogy a másikat ne
108 degradáljam, ne vájkálódjak, hanem szubjektíven kijelentsem a saját véleményemet. Ennyi az
109 egész. De amúgy azt mondanám magamról, hogy egy akaratosabb nő vagyok, tény és való. Egy
110 határozott, akaratos nőként látom magamat. Hogy miben látom azt, hogy nő vagyok? Hát, ezt
111 valamilyen szinten tükrözi szerintem a gondolkodásunk, mert rendkívül... szerintem a nők azok
112 egy kicsit... a nőknek ugye másképpen működik az idegrendszerük, mint a férfiaké, és ez persze
113 adott dolgokban megnyilvánul. Nemcsak a gyerekekhez való hozzáállásban, hanem nem tudom...
114 a nők ugye rendszeretöbbségek, sokkal precízebbek, maximalisták általában, a legtöbb azért... persze,
115 ez függ a mintától meg a többitől is. De szerintem nagyjából így ezekben megnyilvánul, amit ez
116 magával hordoz.

117 **Úgy értettem abból, ahogy fogalmaztál, hogy a határozottságot, szilárd fellépést mintha nem**
118 **kapcsolnád össze alapvetően a nőiséggel... Jól értettem?**

119 Én nekem természetes amúgy az, hogy egy nő határozott legyen. Egy nő legyen határozott is, így
120 hangzik jól. De ott van a probléma, hogy általában a nőkhöz milyen attribútumokat kapcsolunk:
121 könnyed, nőies, engedékeny, hallgató... hogy is mondják? Ilyen beleegyező, egyetértő... Ha
122 ilyen jelzőkkel határozzuk meg a nőt átlagban, például ha egy könyv így határozza meg, akkor én
123 viszonyítási alapként azt kell mondjam magamról, hogy én az átlagtól szignifikánsan kiugrok
124 éppen. Azért, mert egy határozottabb fellépésem van. Pedig ez nincsen így. Szerintem simán
125 nekem ilyen a temperamentumom, és ezt szerintem nem kéne így elkülöníteni, hogy mint nőnek
126 vagy férfinak, hanem átlag emberi tulajdonságként... Nekem ezt adta a természet, most ez van,
127 mit csináljak?

128 **Hallottál-e a feminizmusról, és ha igen, akkor hol és mit?**

129 Már nem tudom őszintén, hogy hol hallottam a feminizmusról, mert rohadt rég volt. Hallani
130 hallottam... általában mindig főleg azt hallottam, hogy mennyire el vannak nyomva a nők. Hát,
131 így a történelemóra folyamán is az ember tanul ugye a forradalmakról, ott is azért a nőknek van
132 szerepük, pár forradalom azért hozzájuk is azért köthető. De azt nem tudnám meghatározni, hogy
133 legelőször kitől vagy hol hallottam... így oktatás során...

134 **Tehát iskolában?**

135 Ja, gondolom, szerintem igen, csak nem emlékszem, mert azért kicsi kortól tanul az ember
136 történelmet. Igen, szerintem abszolút úgy. De például a családban soha nem volt ez így
137 hangsúlyozva, hogy akkor most te nő vagy, és akkor te hallgatsz, hanem egy olyan átlagos viszony
138 volt. Tudod, nem volt meg ez a fölé-, alárendeltség, dominancia.

139 **Hogyan határoznád meg? Ha kellene egy definíciót mondj arra, hogy feminizmus, akkor mit
140 mondanál?**

141 Hogy a nők próbálnak kiállni a saját jogaikért, és valahogy szerintem próbálnak hangot adni annak,
142 hogy nagyobb terük kéne legyen a világban. És hogy adott területeken nem kéne hogy elnyomják
143 őket, vagy lenézzék őket. Valahogy így határoznám meg. Szerintem próbálják kompenzálni azt az
144 elnyomást, próbálnak ebből kitörni, hogy ne legyenek beszorítva.

145 **Szóval konkrétan a mozgalmakra gondolsz?**

146 Nemcsak a mozgalmakra. Átlagban, bármilyen módon. Bár nem tudom, mennyire helyes, mert
147 nem vagyok szakértője a témának.

148 **Mit értesz azon, hogy bármilyen módon?**

149 Hát, vegyük ezt a banális példát, hogy a családban például. Tudod, az van mindig, hogy a férfi...
150 Juj, ezt nem rég hallottam pont, mesélte egy tanárom, hogy bevitte az apuka a kislányt a
151 pszichológushoz... Mivel is? Autizmus talán, valami ilyesmivel. És hát, dolgozni kellett volna a
152 gyerekekkel, és kérdezi az apuka a doktornőtől, hogy hányra jöjjön a gyerekért vissza. És mondja
153 neki a doktornő, hogy ez nem így működik, hogy itt hagyjuk a gyereket, és lelépünk, hanem úgy,
154 hogy együtt kell dolgoznunk a gyerekekkel. És akkor azt mondta rá az apuka, hogy ez nem az ő
155 dolga, ő csak a gyereket hozza-viszi, eltartja a családot, és a nőnek a dolga az, a feleségének, hogy
156 törődjön a gyerekek a lelkiállapotával. Mert több gyerekről volt szó. Na, most őszintén szerintem,
157 ez pont egy olyan példa, amiben nagyon látszik az, hogy a férfi az, aki a családfenntartó, aki
158 mindent megtesz azért, hogy jól legyünk anyagilag, legyen egy szilárd biztonsági állapot. A nő
159 pedig az, aki otthon főzicskél, háziasszony, kimossa a ruhát, takarít, főz, mos, vigyáz a gyerekekre,
160 leül velük tanulni. Na, és így be van a nő szorítva egy szerepbe. A férfiak általában így nagyon
161 szabadon sétálnak, a nők pedig bizonyos szerepekbe kényszerülnek. És akkor fölhúzzák azt a
162 jelmezt. És előbb vagy utóbb úgyis kiégnek. És szerintem a feminizmus pont ezt próbálja
163 megakadályozni, ezt a kiégést, és hogy be legyen szorítva a családba például. Vagy elméleti téren.
164 Tegyük fel például, hogy egy cégnél dolgozik valaki. Általában ha férfi a vezető, hajlamos arra,
165 hogy azt mondja, hogy a nő kollégájának nem ad annyit a véleményére, mert ő úgy is nő, másképp
166 gondolkoznak, mit tudhatják ők. Mert valahogy belénk van ez így kódolva, hoztuk magunkkal a
167 történelem során, hogy egy kicsit olyan lenézőbbek legyünk a nőkkel. Szóval nem kell,
168 természetesen így megragadni az egyház adta dolgoknál szerintem, tovább kell egy kicsit lépni.
169 Mert hogy az egyház is bizonyos szinten részét képezi a társadalomnak mint intézmény. És az
170 egyházzól amúgy is tudunk...

171 **Szerinted milyen egy feminista? Gondolhatsz külső tulajdonságokra, de belsőre is. Ha**
172 **becsukod a szemed, és azt hallod, hogy feminista, akkor kit láatsz? Próbáld leírni.**

173 Hát, nem tudom... kinézetre szerintem olyan, mint egy átlagember, nem hinném, hogy
174 különösebben... katonai ruhát hord, és kés van a kezében, vagy nem tudom, valamilyen
175 támadóeszköz, és elvágom annak a torkát, aki nem az én pártomon van. Nem. Szerintem igazából
176 a feministát a... nem is a gondolkodásmódja, inkább a bátorsága különböztetheti meg a másik
177 embertől. Mert úgy gondolom, hogy amikor azt mondjuk valakire, hogy a gondolkodása más,
178 akkor az annyit tükröz, hogy a miénkkel szemben áll bizonyos szinten, vagy mi nem fogadjuk el.
179 És ennek a terén én úgy gondolom, hogy inkább úgy képzelném el ezt a nőt, hogy egyszerűen van

180 hozzá bátorsága, hogy elmondja azt, ami neki nem tetszik. Ennyi. Ő szerintem kifejezi a
181 nemtetszését. Nem arról van szó, hogy nőhatalmat akar a világban, hogy most akkor ilyen
182 matriarchális, nem hogy társadalmat, hanem matriarchális világot teremtsen meg egy hét, egy év
183 alatt, tegyük fel. Szerintem egyszerűen csak van bátorsága kiállni azért, ami alapból megilleti.
184 Mert az ember szabad lény, és nem tudod beskatulyázni. Nem kéne beskatulyázzuk őket, ugye.
185 Talán így látnám inkább. Inkább a belső tulajdonságait mondanám.

186 **Férfi lehet-e feminista szerinted?**

187 Simán. Miért ne lehetne? Ha az ember egy kicsit elkezd gondolkozni, akkor egy értelmes férfinak
188 azért a legtöbb esetben rá kell jönnie arra, hogy a nőnek ugyanolyan szerepe van egy társadalom
189 építésében, vagy bármilyen téren, mint egy férfinak, mert semmivel nem kevesebb. Sem
190 mentálisan nincs visszamaradva, sem testi felépítésben nincs visszamaradva, fiziológia,
191 idegrendszer, minden tulajdonképpen megegyezik. Ugyanazt teszi, mint egy férfi. Akkor miért
192 kéne megkülönböztetni? Ugyanúgy gondolkozhat. Ugyanúgy lehet ő is tanult ember... hány orvos
193 van, vagy hány egyetemet végzett nő? Ugyanaz.

194 **Látsz-e kapcsolódási pontot feminizmus és egyház között? És látsz-e olyan pontot, ahol
195 esetleg eltér a feminizmus az egyház tanításától?**

196 Ha úgy határozzuk meg, hogy az a feminizmus, amikor a nők próbálnak bátorsággal kiállni a saját
197 jogaikért, akkor azt mondhatjuk, hogy ugyanez van az egyházban is. És tulajdonképpen, ha ezt
198 nézzük, próbálják azt érzékeltetni, hogy szeretnének az egyházban egy nagyobb szerepet vállalni.
199 És ennek szerintem örülni kéne, hiszen az a teher, ami ránehezedik egy adott férfit populációra, az
200 most megosztódna, ami nem azt jelenti, hogy elveszük a másik munkáját, csupán azt, hogy
201 közösen dolgozva segítjük egymás munkáját. Szerintem abszolút egy kollaboráció kéne hogy
202 legyen. Ez lenne így a kapcsolat... van kapcsolat. Van, ahol egy kicsit jobban kap hangsúlyt, van,
203 ahol nem beszélnek róla, mikor hogy... a pápa próbálja szegény hangsúlyozni, ahogy tudja. Aztán
204 olyan eredményre jut, ahogy éppen a vezetőség válaszol. Mert azért ez nem olyan, hogy
205 megkérdezik az 1,2 milliárd katolikust, hogy akkor gyerekek, most mi lesz. Ez nem olyan kérdés.
206 Már csak azért sem, mert a pápa nem tud így odamenni, és kirázni a másik gondolkodásából a
207 hibás elemeket.

208 **Úgy vettem észre, hogy viszonylag pozitívan vélekedsz a feminizmusról... Látsz-e valami
209 negatívumot, vannak-e szerinted olyan pontok a feminizmusban, az ilyenfajta
210 törekvésekben, ami negatívum?**

211 Szerintem vannak. Talán azt nevezném negatívnak, amikor... hát, nagyon sokszor cselekszünk
212 bosszúból... és amikor a nők elkezdnek egy ilyen bosszúhadjáratot indítani, ez tipikusan az a
213 példa szerintem. A másik pedig az, ugyancsak ehhez kapcsolódik szerintem, ezek a túlkapások.
214 Amikor úgy kezdenek el harcolni, hogy elfelejtik az alapot, hogy ők tulajdonképpen
215 együttműködésre törekszenek, nem pedig uralomra. És szerintem valahol a nők, miközben
216 harcolnak a feminizmusért, elveszítik a saját feminizmusukat nagyon sokan, mert átmennek egy
217 ilyen elég verbalizáltan mocskolódó, általában nem intelligens érvekkel meggyőzve embereket,
218 hanem bántó szándékkal próbálják elérni, amit akarnak. És nemhogy egy nő, egy értelmes ember
219 ilyent nem tesz, főleg aki már képzett is azért. Hanem próbálsz logikus érvekkel a másikat
220 meggyőzni, elfogadva az ő adott véleményét, de mégis a pozitívba lökni mind a kettőtök
221 érdekében. És ez sokszor szerintem átfordul bizonyos női mozgalmakba. Nem tudok konkrét
222 példát mondani, nem jut eszembe, ne kérdezd, de az biztos, hogy a történelem folyamán volt erre
223 példa. Vagy miután a nők megkapták az adott jogot, amiért küzdöttek, és utána később visszaéltek
224 vele. És szerintem pont az, hogy nem szabad elengedni azt a gyepelőt. És erre talán kellene
225 figyeljenek. Talán ez lenne a negatívum.

226 **Te feministának tartod-e magad? Ha igen, akkor miért, és ha nem, akkor miért nem?**

227 Amúgy ezen nem gondolkoztam, őszintén, hogy én feministának tartom-e magamat. Hát, hogy ha
228 azt kérdezik meg, hogy megyek-e jövőhéten a feminista tüntetésre, valószínűleg azt mondom,
229 hogy bocs, nem is tudtam, hogy van. Tudod? Tehát magamtól biztos nem fogok egy ilyen külön
230 cuccot elindítani. De hogyha megkérdezi valaki, hogy hogyan vélekedek róla, akkor a
231 véleményemet őszintén kifejtem, és úgy gondolom, hogy talán feministán gondolkozok, de nem a
232 negatív, pejoratív értelmében, hanem abban az értelemben, hogy például szorgalmaznám a
233 kollaborációt a két nem között, hogy a nők azért mondják el, hogy mi a bajuk. És ha így van, hogy
234 valamilyen téren a férfiakat nyomják el, akkor ők is. És akkor mondjuk azt, hogy nem tudom...
235 kitalálunk egy új irányzatot. De amúgy így konkrétan intenzív feministának nem tartom magam,
236 szerintem realista vagyok... valahol a kettő között. Inkább egy olyan evickélő. Úgy gondolom,
237 hogy reálisan kell látni, hogy a nőknek tényleg bizonyos tereken kevesebb hozzászólni, vagy
238 cselekedni való képességük van, nem is képességük, joguk van cselekedni, mint amennyi
239 képességük lenne rá. És nem kell visszatartani ezeket szerintem. Tudod? Szóval ezek alapján
240 gondolom, feminista vagyok.

241 **Ha valaki konkrétan megkérdezné, hogy feminista vagy-e, akkor használnád magadra ezt a**
242 **jelzőt?**

243 Igen, de talán utána rögtön elmondanám, hogy miben látom a feminizmust. De használnám, igen.

244 Csak pontosítanám az ő fejecskéjében, hogy miben nyilvánul ez meg. Hogy nem egy táblával

245 szaladgálok az utcán és tüntetek és felgyűjtöm az országházat.

N002-alany, 31 éves

1 Neked honnan van a vallásosságod, miért vagy vallásos?

2 Úgy gondolom, hogy elsősorban ez neveléssel kapott dolog, de ez úgy tartott kamaszkoromig vagy
3 azutánig, inkább az egyetemista korszakomig. Azután pedig volt egy... vagyis több kisebb, de egy
4 hatalmas, nagyobb ilyen kételkedő szakasz, ami ilyen válaszkérés volt, és azt gondolom, hogy
5 fokozatosan azután átalakult egy... előbb egy eltávolodás volt, és azután alakult át egy személyes
6 meggyőződéssé. Egy inkább racionálisabb alapokra áthelyezett dologgá, ami úgy tanult volt, vagy
7 hallott, és igazából az itteni tanulmányok inkább meggyőztek arról, hogy nemcsak legendaértéke
8 van, hanem valós háttere is. Nem mintha, addig nem hittem volna, de szerintem érthető, amit
9 mondok.

10 És akkor nem tudsz kiemelni egy olyan pontot, amikortól meggyőződéséé vált, vagy ezt így 11 az egyetemista évekre tennéd?

12 Hát, vannak személyes élettörténetek, amikor személyes meggyőződés lett, vagy személyes
13 kapcsolatom lett belőle, vagy istenélmények lettek. Nemcsak kirívóbb események, de nyilván azok
14 is, tehát volt néhány nevezetesebb lelkigyakorlat, ami olyan volt, hogy egy hétvége. De voltak
15 hétköznapi dolgok is, élettapasztalatok is, ami roppant nagy krízist okozott, szerintem túl sok ilyen
16 apró tapasztalat volt ahhoz képest, ahány éves vagyok, nem tudom., ki hogy gondolná, de több
17 ilyen volt.

18 Hogyan gyakorlod a vallásodat, miben nyilvánul meg az, hogy vallásos vagy?

19 A vallásosságomat vagy a hitemet?

20 A hitedet...

21 Értem a kettőt, csak nekem a két szó egy picit mást jelentést hordoz. A hitemet? Én úgy gondolom,
22 hogy nem gyakorlom így konkrétan, hanem úgy a részem... a hétköznapijaim, vagy ahogy
23 szervezem, ahogy gondolkodok a dolgokról, ahogy kezelem az indulataimat, vagy ahogy eldöntök
24 egy-egy kérdést, ami felmerül bennem, vagy az életem irányításával kapcsolatos szempontokat.
25 Vagy ez ad nagyon sokszor vigaszt, amikor igazságtalan helyzeteket tapasztalok meg. Szóval nem
26 mondhatnám azt, hogy ez egy teljesen különálló dolog rajtam kívül, és nem tudom... a
27 templomban gyakorlom, vagy a teológiára ha bejövök, akkor gyakorlom. Tehát és nem tudom így
28 elkülöníteni bizonyos aspektusait az életemnek, hanem ez úgy hozzátartozik, szerves részem, ezt
29 tudnám mondani.

30 **Ezt már egy kicsit érintetted... Miért jöttél teológiára?**

31 Én azt hiszem, hogy úgy alakult kamaszkoromban is a baráti köröm... a referenciacsoportom maga
32 olyan volt, hogy szívesen vettünk részt ifjúsági, keresztényibb jellegű rendezvényeken, ahol
33 nagyon jól éreztem magam. És mindemellett feltaláltam magam az iskolában is, líceumban is
34 teológiai szakirányú képzésre jártam, és valahogy nagyon szerettem ezt, nagyon ment, meg úgy...
35 most ez ilyen szerénytelenül hangzik, de ebben úgy megtaláltam magam. Nemcsak ebben, de
36 ebben úgy különös módon. Tehát nem okozott nehézséget vagy fáradtságot megtanulni valamit,
37 hanem úgy jött... szenvedélyesen szerettem a hittartalmakat is tanulni.

38 **Érzed-e azt, hogy változott-e valamit a hited a teológia hatására, annak hatására, hogy itt
39 tanultál, tanulsz?**

40 Határozottan igen...

41 **Említetted, hogy a „legendából” egy racionálisabb hited lett...**

42 Igen, hogy milyen területek, milyen tudományos háttérrel tudnak maguk mögött. Tehát hogy...
43 nem is tudom... egy-egy mondat a szentmisében, egy-egy mondat a Szentírásban, egy szó, egy
44 igekötő, bármi... milyen nagy mennyiségű háttértartalmat hordoz magában, hogy mégis miért van
45 az úgy... Tehát ezek ilyen elámulásra készítetnek. De azt gondolom, hogy van negatív hozadék is
46 olyan szempontból, hogy az ember ezt a gyermeki hitet sokszor nehezen tudja... vagy ezt az
47 ájtatosságot vissza... nem is visszaszerezni, hanem megélni ezeket a pillanatokot, és nem hiszem,
48 hogy ez csak pejoratív lehet, de hogy nem tudja mindig a gondolatait kikapcsolni, hogy emögött
49 mi van... hogy oké, hogy nem is tudom... otthon a plébános prédikál valamiről, és elmondja, hogy
50 szerinte ez, ez, ez... és akkor legszívesebben mondanád, hogy bocsánat, ez nem pontosan így van.
51 De ezt néha kell tudni elaltatni vagy félretenni egy kicsit a fejedben, hogy... vagyis én azt
52 gondolom, hogy meghalld azt, amit ő akar mondani, és annak is helye van. Tehát ezt az okoskodó
53 részét néha a hitünknek, szerintem félre kell tenni. Vagy kell tudni úgy összegyúrni a kettőt, hogy
54 az életképes, és minket és másokat gazdagító legyen, szerintem.

55 **Hogyan határoznád meg a nő helyét az egyházban, és ezt te konkrétan hogyan éled meg?**

56 **Vagy hogyan éled meg azt, hogy nő vagy az egyházban?**

57 Én nem mindig tartom... néha... nem néha, sokszor pejoratív az, hogy szétválasztjuk: a nő helye
58 meg a férfi helye. Az jutott kapásból eszembe erről, hogy a tereket is szétválasztjuk: itt ülnek az
59 asszonyok, itt ülnek a férfiak. Én nem gondolkodok így olyan szempontból, hogy ezt szét kell
60 választani. Nem. Mindenkinek van valami. De az nyilvánvaló szerintem, hogy nem szabad a másik

61 végtelbe esnünk, tehát se nem nagyon szétválasztani, sem egyneműsíteni... mármint nem a nemi
62 nemre gondolok, hanem hogy mindenki egyforma. Én biztos vagyok abban, hogy a női
63 princípiumnak vannak női vonásai, és egy férfinak férfi, és mind a kettő tud valami mást adni,
64 mint a másik. Nem mint hogyha egy férfi nem tudná megtenni azt, amit én nőként, de az másként
65 hat, másként látsz engem, más a benyomás rólam, más dolgokat veszek észre, más dolgokat tudok
66 neked mondani, szerintem. De lehet, hogy vannak nagyon sok női tulajdonsággal felruházott
67 férfiak, sokan vannak, akik jobban csinálják azt, mint a nők. Érted? Tehát én úgy gondolom, hogy
68 nagyon nagy átjárhatóság van, de nem összemoshatóság. Ebből a szempontból én igenis érzem
69 azt, hogy mindenki... legalábbis a mi térségünkben abból indul ki, hogy valaki ha valamilyen
70 pályát folytat, nő vagy férfi, és ez az egyházban is megnyilvánul, de nálunk sokkal kevésbé,
71 szerintem, van az még jelen, hogy értékeljük és értsük, hogy a nőknek nagyon nagy gazdagságot
72 hordozó szerepe van az egyházban, szerintem.

73 **Nagyon kapcsolódik ehhez a következő kérdés, érintetted is már... Hogyan határoznál meg**
74 **egy tipikus nőt?**

75 Tipikus nő? Ez szerintem... nem tudom. Tiltakozom ez ellen, úgy érzem. Nincs... vagyis biztos
76 van sok mindenki fejében tipikus nő karakter, de szerintem attól lesz vagány egy nő, hogy ő így
77 nő, ő meg így... És vannak jellemvonások, nyilván, amit úgy olvasunk, vagy a szövegekben, hogy
78 ez a befogadó, ez a melegségteremtő... De nekem nagy rácsodálkozásokat hoz, amikor nem egy
79 fejben elgondolt ilyen jellegű nőt, hanem teljesen más energiákat hordozó nőt látok. Nem tudom...
80 nincs olyan tipikus nő, azt hiszem.

81 **Hallottál-e a feminizmusról, és ha igen, akkor hol? Ha emlékszel ilyesmire...**

82 Igen, hallottam, nyilván... Leghangsúlyosabban talán ... (másik szakon). Teológiai kontextusban
83 inkább a pejoratív vonásáról, tehát a túlhangsúlyozott... ez, amit mondtam, hogy sarkítunk, és ki
84 akarunk fordulni, tehát le akarjuk nyomni azokat a tulajdonságainkat, amik amúgy a részünk
85 lennének, de azért, mert ez valamikor... vagy esetlegesen lehet negatívan megkülönböztető jellegű
86 ránk nézve, ezért tudatosan elnyomjuk, ezt sem tartom helyesnek. És a teológiában inkább a
87 negatív kontextusában, nem a női felszabadulás és felszabadítás, nem a középút és a küzdelem,
88 hanem úgy, mint egy túlzásba vitt dolog.

89 **Hogyan határoznád meg azt, hogy feminizmus?**

90 Hát, erről közelíteném meg, erről az oldalról, hogy ez is valamilyen izmus, túlkapás az én
91 fejemben. Egy irányzat, ami a női egyenjogúságot képviseli, de az lehet... ez is, hogy

92 egyenjogúság... miért kérdés egyáltalán? Jó... de ami olyan irányba is elvihet, hogy nem is
93 tudom... hogy nemcsak az egyenlőséget, hanem a különbséget... tehát a különbségre tevődhet át
94 a hangsúly ebben az izmusban. Nem tudom, ha ez érthető... Nem úgy, hogy különbségek, hanem
95 hogy különb vagy, mint bárki más.

96 **Szerinted milyen egy feminista? Tehát, ha becsukod a szemed, és elképzelsz egy embert, aki**
97 **feminista, akkor az hogyan néz ki akár külsőleg, akár belső dolgok, bármi, ami eszedbe jut,**
98 **ha le kellene írni egy feministát.**

99 Hát, szerintem nincsenek ilyen külső jellemvonások, sem pedig a megnyilvánulásban. Csak esetleg
100 az egyének az életében lehetnek olyan periódusok, amikor ő érzékenyebben reagál erre, és lehet,
101 hogy jogos is, sőt. És ő azzal ért egyet, és ő azt hangsúlyozza egy bizonyos beszélgetésben. De
102 nem hiszem, hogy ő másként kell kinézzen, vagy másként kell beszéljen, hanem ha ő ezt
103 kinyilvánítja akár nonverbálisan, akár verbálisan, az az ő véleménye. Úgy gondolom, ez egy
104 vélemény. Ennyi. Nem néz ki sehogy.

105 **Te feministának tartod-e magad? Ha igen, akkor miért, ha nem, akkor miért nem?**

106 Lehet azt mondani, hogy igen is, meg nem is?

107 **Persze, bármit mondhatsz.**

108 Jó, akkor ezt mondom... tehát nem kell neked kategóriákat felállítani. Azért igen, mert... tehát, ha
109 igen, akkor azért igen, mert bizonyos témákban, vagy bizonyos gondolkodásmódokban késztetést
110 érzek arra, hogy igenis elmondjam, amit én gondolok, hogy miért állhatja meg a helyét akár nő,
111 akár férfi bizonyos pozíciókban, kérdésekben, szerepkörökben, bármi... Ilyenkor titulálhatnak
112 feministának, vagy nevezhetem magam annak, amikor erről beszélni kell, és egy picit a
113 közgondolkodásba beállni valami mással, ha azt látjuk, hogy szükség van erre, én azt hiszem. És
114 nem nevezem annak magam, amikor például nem tudom... vagy három évvel ezelőtt volt egy ilyen
115 történet, hogy egy nő feljelentett egy férfit, mert előre engedte őt az ajtón. Tehát egy nem
116 alapvetően diszkriminatív gesztus volt szerintem, és megértem, hogy a nőnek valamiért...
117 bizonyára voltak előzményei... de csak magát ezt a pár pillanatot nem tartom olyan szörnyű
118 dolognak, hogy ebből ekkora ügyet kell csinálni. És akkor azt mondom, hogy ha ez a hölgy a
119 feminizmus gesztusaként gyakorolta ezt a feljelentést, akkor ezzel nem tudok egyetérteni.

120 **Akkor az első esetre gondolva, amikor fel kell szólalni, vagy úgy érzed, hogy fel kell szólalni**
121 **ezzel kapcsolatban, akkor konkrétan használnád is magadra adott helyzetben a jelzőt, hogy**
122 **feminista?**

123 Attól függ, hogy kikkel tárgyalnék... hogy megéri vitába bocsátkozni, vagy amúgy is tudom,
124 hogy... na, most ez csúnya feltételezés, de most nem is tudom... otthoni környezetben tudok olyan
125 kisebb baráti társaságokat, ahol már az is, hogy nem... hogy is mondjam... ha nem úgy viselkedsz,
126 mint egy tipikus lány, akkor rögtön annak vagy titulálva. S akkor én úgy gondolom, hogy ez sehova
127 nem vezető vita, ott nem használnám magamra. Egyébként pedig, ha ez egy teljesen... nem is
128 tudom, egyirodalmi műben kell azonosulni azzal, aki nőként próbálja magát meghatározni úgy,
129 hogy nem hagyja, hogy megalázó helyzetekbe hozzák, mert nincs amiért, azért mert ő nő, akkor
130 azt mondanám, hogy az tudok lenni. Lehet, hogy számodra ez így úgy tűnhet, mintha nem
131 foglalnék állást, de én annyira nem gondolom azt, hogy sarkos ez a dolog, és meggyőződésem,
132 hogy sok minden azon bukik el, hogy sarkítunk.

N003-alany, 43 éves

1 Honnan van a vallásosságod, miből ered, miért vagy vallásos? Mitől lettél vallásos?

2 Hát, az én esetemben ez egy elég bonyolult kérdés, mert beszélhetnék ugyan hagyományos
3 vallásosságról, mert édesanyám katolikus, édesapám unitárius volt. Anyummal jártunk templomba
4 rendszeresen. De az első időszakban... hát, '95-ig ez egy tiltott vallásosság volt, mert a szüleim,
5 vagyis az édesapám ágáról nem egyeztek bele abba, hogy katolikusok legyünk, mármint a
6 gyerekek. Úgyhogy úgy jártunk anyummal, hogy eredetileg unitáriusként. Aztán amikor a
7 nagyszülők meghaltak, már ez az erős korlátozás megszűnt, és nyugodtan lehetett gyakorolni a
8 saját vallásunkat. Utána átkeresztelkedtünk, illetve átvettek az egyházba, és akadálymentesen a
9 hagyományos vallásosságba belenőhettünk. De mondom, az elején ilyen döcögős út vezetett a
10 megszokott vallásossághoz. De ez a személyes élettapasztalat ez akkor indult, amikor elvesztettem
11 édesapámat, és lett egy űr az életemben, amit igazából a Jóisten jelenléte, a vele való gyakori
12 találkozás pótolta. Tehát azután beszélök én igazi vallásos életről, mert azelőtt a hagyományos
13 vallásosság volt, mentünk közösen a család kedvéért, nem feltétlenül azért, mert én ezt a vallást
14 választottam, hanem ez volt adva, ez jött, ez körülvett, és ez megtartott és vitt. Úgyhogy... hát,
15 döcögösen indult, de gondolom így érthető, hogy váltás történt menet közben. Hát, ez már jogos,
16 hogy ezt említem, mert tizenegyedikes voltam, tehát akkor már az ember döntőképes, és igazából
17 beleálltam abba, amit kaptam, és teljes szívvel-lélekkel tudtam már önálló döntéssel megtámasztva
18 vinni tovább az életben.

19 Ha nem is túl sokat, de valamennyit éltél a kommunizmusban... Van-e olyan emléked, ami 20 a vallásossággal kapcsolatos ebből az időszakból? Amiben kimondottan befolyásolta volna 21 ez az időszak a vallásosságodat?

22 Nem tudta az enyémet olyan nagy mértékben befolyásolni, mivel akkor még az a tiltott időszakom
23 volt, amikor még papíron is, meg egyébként is unitárius befolyás alatt életünk. Tehát nagyon erős
24 családi hagyományok korlátoztak, nem kimondottan egyéni döntések. Szerintem ilyen
25 szempontból végig ez a speciális helyzet megmaradt, ezért nem élhettem meg én nagy tragédiát
26 vagy nagy kilengéseket, mert a családi korlát olyan keményen föl volt állítva, hogy abból nem
27 lehetett kitérni. Ami ugye akkor még unitárius korlát volt...

28 Aztán elkezdted teológiát tanulni... Miért döntöttél úgy, hogy teológiát fogsz tanulni?

29 Eredetileg miután elveszítettem édesapámat, az egyház berkein belül olyan szinten kezdtem
30 kapcsolódni az Istenhez, meg a (helység)-i közösséghez, hogy nagyon nagyon sok lelkigyakorlaton
31 vettem részt, és az életem egy jelentős része ott zajlott, onnan kaptam barátokat, onnan kaptam
32 támogatást, megértést ebben a nehéz helyzetben, hogy egyáltalán talpon tudjak maradni. Mivel
33 egy mentőöv volt számomra az egyházi közeg, ezért szerettem volna ezt úgy megélni a
34 továbbiakban, hogy elkötelezett formában. Eleinte szerzetesi fogadalmat szerettem volna tenni, de
35 végül nem engedett el anyukám, mert a testvéremre kellett vigyázni, hogy erkölcsileg, meg
36 semmiféle úton ne kerüljön rossz közegbe, ezért haladékat kért anyukám, hogy mondjak le a
37 tervemről érettségi után. Megvolt a helyem a segítő nővéreknél, és az én életcélom az lett volna,
38 hogy szerzetes legyek. Hát, a családi kötelék ismét fölülírta az egyéni vágyat, és úgy döntöttem,
39 hogy fontosabb, hogy megtartó erővel megmaradjon a családuk, mint hogy én az egyéni
40 vágyaimat teljesítsem. Na, és akkor később ez átalakult. Úgy éreztem, hogy a fizikai jelenlét az
41 nagyon fontos a családban megtartó erőként, mivel én kaptam kívülről a segítséget, nekem
42 könnyebb volt bevinni ezt a családba, és valakinek be kellett vinnie, mert össze volt omolva akkor
43 lelkileg a családi egységünk. Átalakult... menet közben átalakult, mert úgy éreztem, hogy egy
44 teológiai tudomány tanulmányozása valamelyest kárpótolja az elköteleződésemet. Hát, hogy
45 kárpótolta-e vagy nem, ez valószínűleg a színről-színre látáskor fog majd igazán megválaszolódni.
46 Én még néha érzem azt, hogy talán másképp alakulhatott volna az életem, hogyha akkor nem állít
47 le az élet, de nagyon nagyon bízom az isteni gondviselésben, hogy ennek így kellett történnie, és
48 nem fájó úr ez számomra, hogy nem így történt. És valamelyes egy kárpótlás igazából a teológiai
49 fakultás. Így dobta a gép.

50 **És adott-e hozzá valamit a hitedhez, vagy változott-e valamit a hited, amíg ott tanultál?**

51 Olyan jól meg volt alapozva, én úgy érzem... ezek a lelkigyakorlatok, (név) atya újjító elvei, amivel
52 hazatért (helység)-ből, olyan szinten teljessé tették... (név) atya nagyon mérvadó volt, és fontos
53 mérföldkő volt akkor az életemben. A lehető legjobbkor találkoztam vele, és úgy érzem, hogy
54 amikor mint egy szivacs, be tudta a lelkem inni azokat, amiket ő hozott magával, és ahogy ő át
55 tudta a vallásos, meg az egyházi életet adni, az maximálisan megfelelő alapot tudott biztosítani a
56 továbbiakhoz. A tudományos megközelítés, a dogmatikai rálátás, az egyházi hittételeknek az egész
57 tanulmányozása, az nyilván mint egy torony, húzódott a meglévő alapra rá. Úgyhogy nem az
58 alapozta meg, hanem az formálta ki a meglévő alapon ezeket a dolgokat. Inkább úgy érzem, hogy

59 mint egy építményt, megadta a falakat. Az alap megvolt, megadta a falakat, és az utána következő
60 élet kellett átlelkesítse, amikor már úgy a gyakorlat ütköztette az elméletet a hétköznapi életben.

61 **(Név)-vel itt, (helység)-ben találkoztál...?**

62 Igen, (helység)-ben tartott évekig lelkigyakorlatokat. Úgy, hogy kivonultunk (helység)-be, ott
63 aludtunk, három naposakat, heteseket, csendes lelkigyakorlatokat... mindenfélét. Ő akkor tért
64 vissza... a 95-ös években volt ez... akkor tért vissza (helység)-ből, negyven évet élt kint. Így
65 helyben elérhető volt, úgyhogy többet nem kellett ő sem ingázzon, emberi közelségből kellett
66 közénk jöjjön. És nagyon szívesen hívtuk, és ő volt az egyik alapemberünk, aki lelkigyakorlatokat
67 tartott.

68 **A teológia által is, de nem csak, részt veszel az egyházi életben nőként... Úgyhogy az lenne a**
69 **következő kérdésem, hogy hogyan határoznád meg a nő helyét az egyházban? Nem muszáj**
70 **ilyen általánosan reflektálj, hanem személyesen is, hogy te hogyan érzed magad nőként az**
71 **egyházban?**

72 Hát, nagyon nagyon szép kérdés... Ha általánosan közelítem meg ezt a témát, akkor az ugrik be
73 elsöre, hogy átlelkesítés. Egy belső tartalom az, ami nekem mint nőnek... vagy egyáltalán a női
74 szerepkörhöz tartozna ilyen téren is. Mindamelllett, hogy ugyanazt érzem a családra vonatkozóan
75 is, mert egy picit nagyobb léptékű családom az egyház, tehát nem tudom élesen elhatározni ezt a
76 kettőt. Én mindkettőre azt mondanám, hogy átlelkesíti, átminősíti, belakja a kereteket. Segít a női
77 minőségem abban, hogy a meglévő formát élettel töltjük meg. Ezt most ha leszakítva, csak az
78 egyházra koncentrálunk, akkor úgy, hogy amit mint impulzusként hozok magammal... mondjuk
79 az átváltoztatás élménye, a szentmisén való töltődés élménye, vagy hitoktatóként az osztályban
80 szerzett élmények mind átszivárognak rajtam, és úgy élem meg a hétköznapijaimat, hogy ennek
81 gyümölcse is legyen. De oda-vissza érvényes ez, hogy amit egyensúlyi állapotként tudok bevenni
82 oda, az ugyanúgy táplálja a kiscsoportot, aki velem találkozik. Tehát én fényként, lelki töltetként
83 tudnám ezt... vagy kovászként akár, ha nagy szavakat akarok mondani... akkor így tudnám ezt
84 definiálni, hogy a nő, az, aki én vagyok, az én fényem segítségével, az én jelenlétem, az én
85 gondolataim, az én hozzáállásom segít abban, hogy a rendszert lelkes tagként tudjam megélni.

86 **És hogyha arról beszélgetünk, hogy női, meg férfiszerepek az egyházban, maradva az**
87 **egyháznál, akkor látsz-e ehhez képest különbséget a férfiszerepben?**

88 Hát, én a férfi szerepet, azt inkább az egyház... most maradjunk inkább az egyháznál. Tehát, a
89 formát teremti meg, a lehetőséget adja meg, a misének ugye a keretét biztosítja. A nő sosem érheti

90 el azt, hogy átlépjen az oltár túloldalára, tehát akkor a férfi kell, vagyis a férfi minőségben a pap,
91 és a diakónus, aki neki segítőként van jelen, vagy a kispap, vagy bárki, de értsük ezt egy
92 fogalomkörbe. Mondjuk, a pap megteremti a lehetőséget a híveknek, a hívek között, persze vannak
93 férfiak is, nyilván, de mégis én nőként így tudom felfogni, hogy ő teremti meg a lehetőséget, én
94 meg hozzájárulok az én női minőségemmel, az én kovász-voltommal, hogy ez az információ ne
95 információ maradjon, hanem egy élő valóság, amit továbbvive a gyümölcsöt ugye más is élvez, a
96 család, a barátok stb. Tehát ő megteremti a lehetőséget, ő a külső támasz, ő a védelem, de valami
97 át kell ezt itassa. És úgy érzem, hogy azzal, hogy másként tud egy nő rágondolni ezekre az adott
98 dolgokra, ezért egy nő tudja átíratni, és átcsöpögtetni a való világba, amiket tud hozni az isteni
99 szférából, nyilván. Ezt meg lehetne máshol is teremteni, de ha már csak az egyházzal beszélünk,
100 akkor képletesen ezt így tudom elképzelni... mint egy vár, mint egy külső építmény. Így tudom
101 megközelíteni.

102 **Hallottál-e a feminizmusról? Hol hallottál, esetleg van-e ilyen emléked, hogy konkrétan hol?**
103 **És mit, tehát mondjuk hogyan határoznád meg azt, hogy feminizmus?**

104 Hát, a feminizmus gyökere az én életemben az egyetemi évekhez köthető, igazából a (másik szak)
105 tanulmányaim során nagyon sokszor elhangzott ez a fogalom, hogy feminizmus. Nem feltétlenül
106 az egyházi berkekben, hanem inkább a (másik szak)-i feminizmus ugrik be nekem róla, mivel én
107 egyházi vonalon nem voltam fogékony erre, vagy nem maradt meg nekem ez a találkozás, inkább
108 a (másik szak) órákon, hogy feminista mozgalmak indultak, hogy ez hogy jelenik meg, ilyen
109 vonatkozásai vannak bennem. De ez nem jelenti azt, hogy nem lehet... bizonyára lehet ezt egyházi
110 vonalon is tovább vinni, hogyha a (másik szak)-ban lehet, akkor miért ne lehetne egyházi vonalon
111 is... Nem foglalkoztatott az egyházi feminizmus, úgyhogy megmaradtam ezzel a másik vonallal.

112 **Szerinted milyen egy feminista? Ha most becsukod a szemed, és hallod azt a szót, hogy**
113 **feminista, akkor próbáld leírni, hogy kit látsz. Akár külsőre, de belső dolgok is...**

114 Képletesen egy tüntetés jut nekem a feminizmus szó kapcsán eszembe, tehát az ötlük fel bennem,
115 hogy a nők tüntetnek, vagyis szóvá teszik a saját álláspontjukat valami ellenében. Mivel többnyire
116 a férfi az, aki ellenében lehet szóvá tenni, akkor feltételezem, hogy a tüntetés a férfiak ellen irányul.
117 De mindenképp egy ilyen tüntető, egy harsány, egy szókimondó, kissé egy ingerült kép hívódik
118 elő belőlem a szó hallatán. De hogyha hagyom leülepedni, akkor viszont ennek nagyon finom
119 árnyalatai is tetten érhetők, mert ha például arra az egyszerű kifejezésre gondolok, hogy
120 terhesség... akkor ebben is van egy olyan nézőpont, hogy nem áldás, hanem teher az a kisbaba. És

121 akkor az élet úgy kezeli a nőt, ezek szerint, minthogyha a nőiség egy teher lenne. Én nem vagyok
122 az a fajta nőszemély, aki hajlandó kiállni az utcára, és tüntetni, de amikor erre az egy szóra
123 gondolok, hogy terhesség, akkor ezért képes vagyok tüntetni, hogy az igenis egy áldott állapot.
124 Tehát bennem a feminizmus semmiképp sem találna pártfogóra. Én nem mennék ki az utcára, hogy
125 tüntessek, hogy joga van a nőnek x, y, z dologhoz, viszont ha erre a finom szintre koncentrálnak,
126 akkor hajlandó vagyok, és szoktam is állást foglalni, hogy én nem értek egyet ezzel a fogalommal,
127 mert ideális esetben az egy áldás, nem pedig teher. Tehát, ha a két szélső végletet nézzük, abba
128 nem lennék hajlandó beállni, de valamilyen szinten én is tüntetek... fogalmilag, szóval, meg a
129 pozitív pártolásával, a pozitív szókészlet, vagy pozitív kifejezőkészlet pártolásával én is tüntetek
130 valamilyen szinten. Lehet, ezért is ugrik be nekem ez a tüntető fogalom, vagy ez a tüntető kép a
131 fogalom mögött.

132 **Miben látod a pozitív oldalát a feminizmusnak, illetve van-e olyan, mi negatív? Nem muszáj**
133 **egyházi keretek között maradj, de akár ott is, ami így hirtelen beugrik...**

134 Hát, a pozitív oldala... vehetjük pozitív oldalnak azt is, hogy egyáltalán a nők mernek
135 állásfoglalásra készíteni embereket, akár nőket, akár férfiakat, hogy gondolkodjon el a társadalom
136 azon, hogy egyáltalán hogy állunk, hol bélyegzünk meg, hol maradunk meg az egyenlőség mellett.
137 Szerintem jó dolog az, hogy elgondolkodni a dolgokon. A nő hogyha már a jelenlétével vagy
138 egyáltalán az akaratával, amit szeretne a társadalomban véghezvinni, hogyha kiáll és igenis
139 képviseli, akkor az csak jó lehet, hiszen másként lát, mint egy férfi, más agyféltekéje működik,
140 egyáltalán más a rálátása a dolgokra, és ennek igenis ha közösségek hangot adnak, akkor szerintem
141 ez egy nagyon nagyon pozitív dolog. Mindamellettt addig, amíg nem adtak hangot is, ugyanúgy
142 volt vélemény, csak magánszférában, vagy max. fonókban vagy női körökben. Azzal, hogy
143 kilépnek ebből az intimebb szférából, és a nagy nyilvánosság előtt vállalják a nézeteiket, ez
144 mindenképp én egy helyes dolognak tartom. A kérdés csak az, hogy mennyire teszik ezt
145 agresszíven, mert nem tartom jónak azt, hogy valami ellen fellépni... amit szeretnék ahelyett
146 biztosítani, az hogy erősítsük azt, amiben mi jók vagyunk, és ne feltétlenül akarjunk kardot rántani
147 valami ellen. Úgyhogy az én véleményem szerint azt a családi melegséget, azt a női minőséget ha
148 megerősítjük, akkor az a saját maga erejéből vissza tudja szorítani azokat, ami ellen fel szeretne
149 lépni. De mégis van ennek egy pozitív hozadéka... hogy nem ellenszegül, hanem erősít valamit,
150 ami egyébként már meg kell legyen a nőben. És a negatívumot... a negatívumot igazából
151 elmondtam ezzel. De összegezve, hogy ha valami ellen akarok fellépni, az nem tud pozitívat

152 eredményezni, vagy nem szülhet jót, mert hogy már egyből az indulat, az egy erős, ösztönös
153 indulat, ami nem helyes szerintem. Itt a kérdés az a hogyanja, és az emberi bölcsesség, hogy ezt
154 hogy lehet kivitelezni, mert hogy az alapmag az jó, de sokszor sok minden a kivitelezésen múlik...
155 hogy hogyan oldjuk meg, hogyan adunk hangot a gondolatainknak, hogyan vitelezzük ki, hogy
156 igenis fontos legyen a női véleménynyilvánítás.

157 **Te feministának tartod-e magad, és itt konkrétan arra vagyok kíváncsi, hogy van-e olyan**
158 **körülmény, amikor használnád ezt a jelzőt magadra?**

159 Sose gondoltam magam igazi feministának. Valószínűleg azért, mert a szerepek, amiket az életben
160 felvállaltam, azokban mindig az egyenlőség volt fontosabb, fölülírta mindig a nőiességemet. Ezt
161 ha egész konkrét példával akarom kifejezni, akkor értsünk egy olyant, hogy bútort kell cipelni, és
162 akkor soha nem kíméltem magam, hogy nő vagyok és csak a kicsidarabokat... ugyanúgy részt
163 vállaltam, ha kerti munkáról, ha kenyérkeresetről, ha bármiről volt szó az életben, ugyanolyan
164 részt vállaltam... mondom, még egy kertépítés vagy kertfelhúzás, bármilyen alapszintre lehozva,
165 mindig egyenlőségpárti volt. Tehát úgy gondoltam, hogy amit meg tud a párom csinálni, amit meg
166 tud a testvérem, az apukám, bárki, azt én is meg kell tudjam. És akkor lehet, a fogalom
167 értelmezésével van baj, de úgy képzelek el egy feminista nőt, hogy igenis kikéri magának, hogy a
168 nőiességéből kifolyólag ő bizonyos feladatköröket nem végez el. Ezért gondolom, hogy én nem
169 vagyok feminista típusú. Az egyenlőséget és az egységet pártolom, csak ezt nem tüntetve, hanem
170 úgy hogy meglegyen az isteni rend, hogy ugye férfinak és nőnek teremtette az embert, és a
171 szeretetkapcsolat, és ahol én tudok segíteni, ott én segítek, ahol egy férfiembert tud, ott a
172 férfiember segít, de hogyha kell, akkor ezek a szerepek nyugodtan az én életemben felcserélődnek
173 és felcserélődhetnek. És akkor azt hiszem, hogy nem vagyok feminista beállítottságú.